

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשע"ה

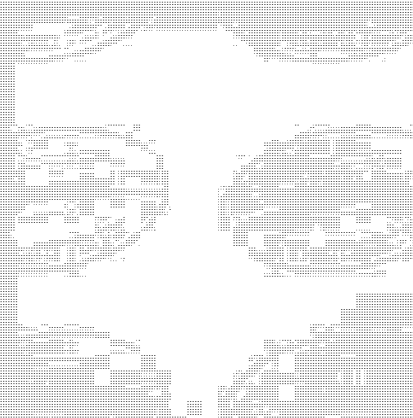
בס"ד

מדריך הכשרות
דעת כשרות
לפסח ולכל ימות השנה
התשע"ג

בד"ץ דק"ק **'יורה דעה'** תכב"ץ
בראשות מרן הגאב"ד
הרב **שלמה מחפוד** שליט"א

16

עריכה:
יעקב ידידיה הכהן עדני

**כל הזכויות שמורות.
לבד"ץ 'יורה דעה'
רחוב אמרי חיים 45
בני ברק.**

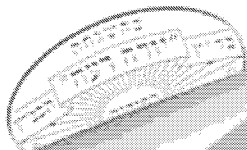
עפ"י דין תורה ועפ"י החוק הבינלאומי
אין רשות להעתיק או לצלם בכל
אמצעי מיכני או דיגיטלי ללא קבלת
רשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

**מאגרי מידע דיגיטליים תורניים
המסוננים בחוברת**
יפנו אל המערכת 0504140399
או דוא"ל ADAN1555@014.NET.IL

רכז מערכת:
שמואל כהן שור
0506575311
דוא"ל: ccwcc1@gmail.com

עיצוב ועימוד:
ד. דייטש
052-7373009

תוכן העניינים

מבוא לחוברת	יג
מדור מבי דינא	יט

הגאון הרב בניהו מחפוד שליט"א
שמלת כלה שאכלוה עכברי רשיעי.
בדיני הפסק בבדיקת חמץ.

הגאון הרב דוד טהרני שליט"א
מצה נפוחה במנהג עדות המזרח.

הגאון הרב אברהם חלא שליט"א
בחיוב אכילת מצה שמורה כל שבעת הימים.

טריפת צומת הגידין

פרק א'	סז
--------------	----

שיחה עם מרן הגאב"ד הרב שלמה מחפוד שליט"א

ארבעים שנה לתחילת תהליך הבדיקה | מופע טריפה שונה | שנתיים מו"מ עם הרב לנדא
| אין שום הבדל במראה ההליכה בין טרף לכשר | סיבת הטריפה לתוספות ושולחן גבוה
| הגידים הבעייתיים במיוחד ומקומם | השיטות המרכזיות בבדיקת צומת הגידין | איכות
הבדיקות ועליונות הבדיקה בשוק | קרע בשוק סוג ב' או בדיקה סוג ב' | מסורת הבדיקה
ביהדות המזרח ותימן | מסורת בדיקת גידים ביונה | נוחות הבדיקה בשוק | אגודל בין שני
סכנים צמודים | עדיפות הבדיקה על המסוע | מומחיות נרכשת - חובה | רוב הבודקים
כיום הינם פירות ופירי פירות עמלנו וטרחנו | חיתוך מדויק בסכין יפנית | הגיד המתחבא
| מדגמים בעוף כשרות עם 'נגיעות מהדרין' | הידור בטרופות או הידור במסעדות ונופש
| המחלות תוקפות לולים ולהקות לא מטופחים ולא נקיים | פיקוח זריקות - חובה | אין עוף
ללא זריקות | סוגי המחלות השכיחות בעופות | סיעתא דשמיא בפיקוח על מסעדות | טון
וחצי בצק עלים טמונים ומצופים בנסורת.

פרק ב'. פד

שיחה עם הרב הגאון ר' גדליה אקסלרוד שליט"א

לימודיו אצל הרב שלמה מנדל ראם בפ"ת | מינויו כרב המשחטה בר"ג | התחלת אבחון הבעיות | הרופא מכפר הרוא"ה | חמישים אחוזי טריפה לעומת שני אחוזים | אי אימון מוחלט בבעיה אצל רבנים חשובים | מב"ב תצא תורה | החלטתו של הרב יעקב לנדא זצ"ל בערב יוהכ"פ | הביקור אצל ה'מנחת יצחק' והרב מאיר ברנדסדורפר ז"ל | הביקור בבית הרב וואזנר שליט"א | הביקור בבית הרב אלישיב זצ"ל והנחיותיו | ביקורי גדולי הרבנים שליט"א במשחטה בר"ג | מכתבים בהוראת הגרי"ש זצ"ל לשלוש מאות רבנים העוסקים בכשרות.

פרק ג'. צג

להתפתחות בעיות בצומת הגידין בתקופתנו

ההבחנה הראשונית בבעיות ריאות וצומת הגידין בעוף ע"י רופאים בצפון | סיבות ההתפרצות | דלקות בגידים התקשיות ונפיחות | פיטום יתר ומחסור בויטמינים כמחולל המחלות | זנים בעייתיים | ההצעה לבדיקת עופות צולעים.

פרק ד'. צט

התמודדות מדע הרפואה הווטרינרית במחלה

מחקרים לבעיות צומת הגידים | משמעות המחלה מבחינה ויטרינרית | הנזק לענף הפטמים בישראל למעלה ממאה מליון | מחלה עתיקה | מהו מחולל המחלה הפיטום המהיר או הוירוס 'ריאוו'? | סוגי העופות החולים | התפשטות הנגיף | צורת האבחון | מופע פיגור בגדילה | הדלקת מתחילה בגידי השוק | הגידים החיצוניים הם המועדים להיקרע | זמן הריפוי ארוך מחיי העוף | קרע בגיד אחד יגרור קרע בשאר הגידים | אינו גורם ישיר למוות אבל מוביל אליו.

פרק ה'. קו

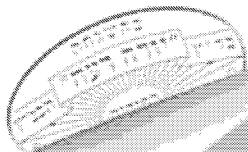
המערכה ההלכתית

תשובת ה'קנה בשם'

פתיחת העור וגירוד הליחה | מיעוט לקוי טריפה | ההבדל בין ריעותא קלה לריעותא גדולה | הבעיה של הבקיות הוא ספירת הגידין | עיקר הריעותא באחד עשר החיצוניים | אף מה שאיננו בקיין חשיב כנאבד בלא בדיקה | כמות הטריפות אינה מאפשרת התחמקות | ליחה שאינה דבוקה אפשר לבדוק.

תשובת המנחת יצחק

חוסר בקיאותנו היא בעייתית אפילו בנחתך הגיד | המהרש"ם מחמיר בעוף יותר מבאווזות | יש כאן מצב להפסד מרובה | ישנה בעיה שאין מומחים לבדיקה זו | בעית הדלקות עפ"י ה'לבוש' | היתר הבדיקות עפ"י היתר הבדיקה במכה בשדרה להתבואות שור.

תשובת שבט הלוי

ג' סוגי ריעותות | מיעוט המצוי לשיטת הבית אפרים ומשכנות יעקב | הקושיות על המשכנו"י | ההגדרה החדשה למיעוט המצוי | חוסר הבקיאות כחרב פיפיות | פסק ההלכה - אם אין ניפוח א"צ לבדוק כלל | למרות כן יש לכבד תקנת רבני העיר | הערת תלמידיו לפסיקתו.

תשובת ה'שועת משה'

חובת הבדיקה פשוטה כבדיקת הריאות | חסרון בקיאותנו בספירת הגידין | בריעותא חוץ לגיד בהחלט בקיאין | במקרה של דלקת ברורה יש להטריף ללא בדיקה | סיבת חסרון בקיאותנו ג' עניינים | מיעוט המצוי הוא מתוך השאלות ולא מכלל העופות.

פרק ו' קכא

מקום צומת הגידין בעוף

מהו גיד? הגדרת הרמב"ם לגידים | וחידושו באשר למיקומם ברגל העוף | קבלת הראב"ד למיקומם ותמיהתו על הרמב"ם | שאלת חכמי לונל להרמב"ם בענין דומה | תשובתו המפתיעה של הרמב"ם | ההתייחסות לתשובה בדברי הראשונים והפוסקים ואף ע"י מגיניו | ההסבר המהפכני של מרכבת המשנה בביאור דבריו | בדיקת המציאות עפ"י דבריו.

פרק ז' קכח

י"חוס התשובה להרמב"ם

מהו פסק הרמב"ם המקורי | תיקון הטעות כיצד | ראייה לכאורה לקושי בתיקון מדברי המאירי | מערכתו על כל תשובות לונל | נוסחאות לשון זרות בתשובות לונל | ראיות ממעשה רב בשמות לא מוכרים | פסקים בעייתיים בהן | מי השליך את תפיליו? | התפילין של רב האי גאון 150 שנים לאחר פטירתו | שמות חכמים נדירים | הקשיים בתשובה דצומת הגידין באופן יחודי.

פרק ח' קלו

הדחייה הגדולה לערעור

הספרים הנוספים מחכמי לונל | הדיון בתשובות הללו ע"י ר' אברהם בנו | מערכת עדויות רצופה לאמינותן | הסבות האפשריות לסתירות ההלכתיות | השערות הנוגעות לבריאותו של הרמב"ם וזהות כותב התשובות ללונל | אימתי מזכיר הרמב"ם מעשי חכמים בהלכה | שאלות ר' יהונתן והשגות הראב"ד | תשובת המערער על יישוב קושיותיו.

פרק ט' קמה

אמיתות התשובה הזו לחכמי לונל

קבלת תשובות חכמי לונל | ההכרח לפסיקת הראשונים כנגד הרמב"ם | המקור הקדמון למקום צומת הגידין | בדיקה מוחשית ברגל הצהובה | שמונה גידין או ששה עשר?

פרק י"ז קמח

מספר הגידים ברגל עוף ותרנגולי הודו

האם ישנם ל"ב גידין בעוף | מחלוקת הרא"ש והראב"ד | הפסק המחודש של הפרי מגדים | דחיית הישועות עולם | בעיות חדשות בגידי הודו | בעיה בריאותית או כשרותית | מה יעשו החוששים לשיטת הפמ"ג במקרה של חיוב בדיקה?

פרק י"א קנב

מנהג תימן העתיק - תקנה לטריפה זו

חתוכת הרגל היכן? | פסק השו"ע ודיוק מהרי"ץ בדבריו | מקורו בדברי הרמב"ן | תמיהת הרמב"ן וחילוקו בסוגי הטריפות | קושיות הרשב"א ממועשי האמוראים | גיד שנתאחה אם יחזור להכשרו? | גיד אחד מטריף או רק גורם להטריף בעתיד | המקדיש גיד לעולה האם פשוטה קדושה בכולה? | מנהג תימן עד לפני כמאה שנים | קושית העמודי אור על הרמב"ן מסוגיא דמועד לאדם היכי משכחת לה | קושיית הגר"ש היימן | ביאורו המחודש ברמב"ן | האם ישחטוהו מיד? | הדויות על מנהג תימן | ההסתייגות בספרי תימן מהמנהג הנ"ל | האם ערו ניתוח לעוף | יישוב המנהג עפ"י ביאור ה"יד אהרן' במחלוקת הרמב"ן והרשב"א.

פרק י"ב קסו

נידי עוף לתפילין

איסור הנוב"י | פסק העיטור בחוטי קלף | ראיותיו כנגד העיטור | ביאור חדש בחוסר בקיאותנו בגידין | קושיות הכנף רננה | תירוץ קושית הגרעק"א עפ"י הנוב"י | דחיית הגר"ח"ק שליט"א | קושיות החנא דחיי על הנוב"י | הסברו של ערוך השולחן לאי השימוש בגידי עוף | קושית לשכת הסופר שישתמשו בצוה"ג דלכו"ע גידין נינהו | דחית התורת חיים | הקושיות עליו | פסק ההלכה.

עידכונים משדה הכשרות

פרק א' קעז

כשרות הסוכר לפסח - היסטוריה ואקטואליה

חששות בתקופת האריז"ל | תערובות חלב עיזים | תערובת קמח בפסח | ליפות פיתם של הפועלי הייצור | כלי סוכר משוחי בצק | מה כשר יותר מהאפיקומן | סלק סוכר עם 'מין איסור' | סוכר מצרי רוסי ושוראני | תמרים לקפה | בית קפה חולה סוכר | סלק סוכר והמערכה להפקתו.

פרק ב' קפד

תירס לפסח בעבר - קורנפלקס בהווה.

הדגן האמריקאי | שלוש מגדלים וזרעונים מדובקים | מאכל להלעטט עופות | קניידל'ך

שיחה עם מרן הגאב"ד הרב שלמה מחפוד שליט"א

פרק א'

ארבעים שנה לתחילת תהליך הבדיקה | מופע טריפה שונה | שנתיים מו"מ עם הגר"י לנדא אב"ד ב"ב | אין שום הבדל במראה ההליכה בין טרף לכשר | סיבת הטריפה לתוספות ושולחן גבוה | הגידים הבעייתיים במיוחד ומקומם | שתי השיטות המרכזיות בארץ בבדיקת צומת הגידין | איכות הבדיקות ועליונות הבדיקה בשוק | קרע בשוק סוג ב' או בדיקה סוג ב' | מסורת הבדיקה ביהדות המזרח ותימן | מסורת בדיקת גידים ביונה | נוחות הבדיקה בשוק | אגודל בין שני סכינים צמודים | עדיפות הבדיקה על המסוע | מומחיות נרכשת - חובה | רוב הבודקים כיום הינם פירות ופירי פירות עמלנו וטרחנו | חיתוך מדויק בסכין יפנית | הגיד המתחבא | מדגמים בעוף כשרות עם 'נגיעות מהדרין' | הידור בטריפות או הידור במסעדות ונופש | עופות ללא קליפות | המחלות תוקפות לולים ולהקות לא מטופחים ולא נקיים | פיקוח זריקות - חובה | אין עוף ללא זריקות | סוגי המחלות השכיחות בעופות | סייעתא דשמיא בפיקוח על מסעדות | טון וחצי בצק עלים נגועים טמונים ומצופים בנסורת.

ביקשנו מאת מרן הגאב"ד שליט"א לבאר לציבור שאינו מצוי בסוד המקצוע של הבדיקה בצומת הגידים מהו טיבה, מתי התחילה בתקופה החדשה, מי סמך ידיו עליה, ומהי המסורת בעדות המזרח לגבי בדיקתה.

מאימתי החלה בדיקת צומת הגידין במתכונתה כיום?

בשנת תשל"ג ככהני כרב בית המטבחים לבקר של בני ברק ששכן בגבול ב"ב ר"ג מיד אחרי בית העלמין "שומרי שבת", שכנה בסמיכות המשחטה

לעופות של רמת בה כיהן הרב גדליה אקסלרוד שליט"א.

יום אחד הוא פונה אלי לבית המטבחים ומבקש ממני לבא אליו בדחיפות, בהגיעי לשם הוא מראה לי ארגז מלא בעופות פתוחים בשוקיהם ללא כל סימן של צבע חשוד וגידיהם קרועים.

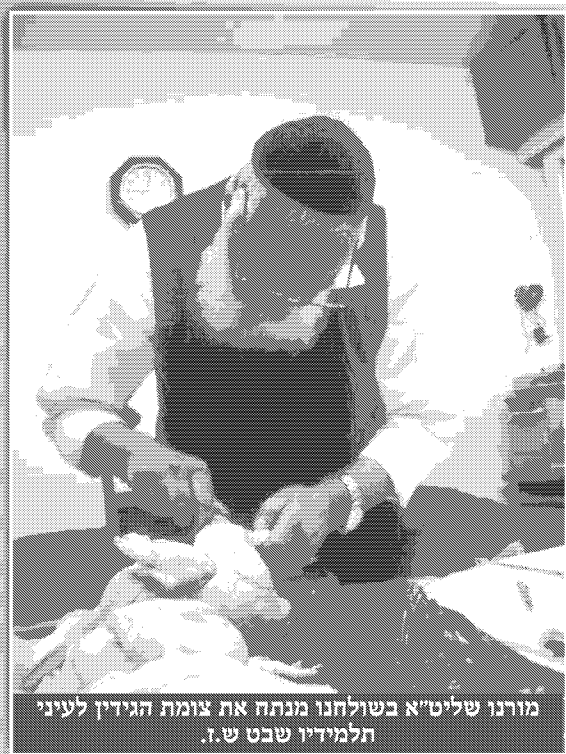
כמובן שגם אז הייתה ידועה בעיית טרפות בצומת הגידין, ובכל מקרה בו היה מפרק נפוח או צרירות דם או מראה ירוק כחול ואדמוני - בדקנוהו, ובאם היה נמצא כי ישנו ריקבון היו מטריפים את העוף.

אולם המיוחד עתה היה שהעופות כולם לא היו נפוחים בשוקיהם, אלא רק מין גבשושית ללא שינוי בצבע והם נראו בריאים ממש כאחיהם, ובכל זאת בבדיקה של השוק נמצאו בהן אחוזי טריפות נכבדים.

הוא פנה ביחד איתי אל הגר"י לנדא זצ"ל והוא מצידו התנגד לבדיקה ושלל את החששות כמחייבים התייחסות מערכתית, הוא לא אבה לשנות לעת עתה את מערך הבדיקות, צריך היה להכיר את הרב לנדא זצ"ל כדי לדעת עד כמה הייתה החדשנות בכל תחום זרה לו ודחוויה מיד במושכל ראשון, הוא היה שומר הגחלת של הרבנות בטהרתה כפי שהייתה בקרב היהדות השורשית החסידית ברוסיה, אולם לאחר מסע שכנועים של שנתיים ימים אשר בהם הצגתי בפניו עופות טרפים בצומת הגידין בכמויות גדלות והולכות - הרב לנדא שקל בדעתו שוב והסכים לא לאשר שחיטה ללא הבדיקות, בתחילה רק לעופות החשודים עם בליטות והתקשויות, ולאחר זמן קצר הוא חייב כל עוף בפתיחת שוק ובדיקה.

ניצד הוא הסכים לבדוק והלא כתב הרמ"א שאין אנו בקיאים בבדיקת הגידין?

זה מה שהוא טען לי וזו הייתה אחת הסיבות העיקריות להתעקשותו במשך שנתיים ימים אבל הסברתי לו א. נכון שישנו מצב של בורות וחוסר ידיעה בנושא זה, אבל לא בכל מקום בו כותב הרמ"א כי 'לא בקיאינן' זה מקיף את כל עם ישראל בהחלט! כבר בראשונים בהתייחס לדברי המרדכי - מקור דברי הרמ"א - יודע כל צורב כי מובא שבספרד היו בקיאים והיו בודקים, ומסורת זו נמשכה עד ימינו, אני אישית למדתי מרבני השחיטה הירושלמית הספרדית

מורנו שליט"א בשולחנו מנתח את צומת הגידין לעיני תלמידיו שבט ש.ז.

הלא הם הרב עזרא יאיר זצ"ל שהיה סופר ומונה גידים בעוף - מעשים שבכל יום, וכן סגנו הרב מונסה ז"ל שניהם היו חלאבים וזו הייתה מסורתם. ב. בסוג כזה של חולי לראות אם לא פגעה המחלה בגידים סבר גם הרב ברנדסדורפר ז"ל שהמומחים בקיאים, גם אם לא בעצם הספירה.

גם חכמי תימן היו בקיאים בבדיקה זו במסורת מרבותיהם, וכבר מעשה שהיה בדודי מארי עזרי גיאת שהיה מו"צ מטעם

הרבנות ירושלים על בדיקת טריפות בעופות, ורעהו המשגיח הנוסף 'הלשין' אותו לפני הרב אדלר ז"ל על שהוא סופר את צוה"ג בעוף ומכשיר, כאשר הזעיק אותו הרב והעמיד אותו על חומרת הדברים, הוא גיחך ואמר לו: ... 'אתה לא למדת אצל ה'מארי' ואני למדתי'... מיד שחט בפניו ... **יונה**... ופשט את עור רגליה וספר לו בה ששה עשר גידים... מי ששייך לתחום ויודע עד כמה מתקשים רבים לבצע פיזית את מהלך ההפרדה של הגידים הקטנים והחלקלקים ידע להעריך את אומנותם של בני תימן במלאכה זו, אגב, הרב אדלר יצא מהכלים מתדהמה ומאז מינה אותו לרב הפוסק בטריפות העוף בשוק בשכונת מחנה יהודה.

אחת השיטות התימניות לבדיקת שלמות צוה"ג הייתה בכיפוף הרגל כלפי פנים ובדיקה האם כל האצבעות מתכווצות פנימה, בכל מקרה בו לא התכווצה אחת האצבעות או התכווצה באופן חלקי, ידעו כי ישנה בעיה של קרע בגידים.

**האם ניכר באיזשהו מקום הבדל חיצוני בין עופות שגידיהם
נקרעו לעופות שגידיהם לא נקרעו, כמו בצורת ההליכה או בצורת
עמידתם או במראה וצבע וכדומה?**

תשובה: למעשה ידועים דברי התוספות בחולין שהגידין כולם עשויים
ליקרע מיד לאחד שנקרע גיד אחד, ואכן למראה עינינו אין שום הבדל בין
תרנגול טרף בעל חמשה עשר או ארבעה עשר גידים לעוף מושלם בעל ששה
עשר גידים, למרות ששמעתי כי ישנם רופאים הטוענים כי ניתן לזהות עוף
נגוע בדלקת גידים כבר על פי ההליכה זה מדובר בעופות המגיעים לשולחנם
של הרופאים במצבי מחלה מתקדמים, אולם במשחטה מגיעים עופות גדולים
ויפים המתרוצצים כרגיל ורק לאחר בדיקה ניתן לדעת אם היו בהם גידים
קרועים אם לאו.

יתירה מכך גם בתרנגולים בהם נקרע הגיד העבה לא חשנו בשום הבדל
בצורת ההליכה ותנוחת הרגל כפי שכבר ציינתי.

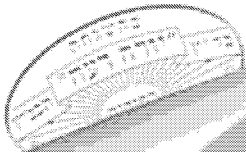
חשוב לציין כי מלבד דברי התוספות לא מצאנו למי מהראשונים שכותב
את סיבת הטריפה הזו לבד ממה שציינו כי היא שייכת לטריפת חתוכת הרגל,
אולם הגאון ר' יוסף מולכו¹ כותב ב'שולחן גבוה' אודות פי' התוס' הנ"ל כי אם
"קבלה היא נקבל" במשפט זה כוונתו להביע את רחשי לבו כמומחה דפקיע
שמיה בשחיטה וטרפות - שאין לדברי התוספות לכאורה בסיס במציאות
המתרחשת למראה עיניו², אגב, הרופאים כיום מצדיקים את התוספות דוקא...

האם ישנו מצב של גיד קרוע ברובו?

תשובה: ישנם מקרים מעטים כעין אלו, אבל בדרך כלל אם יש גיד קרוע
הוא קרוע לגמרי, אמנם לימדתי את הבודקים שלנו לזהות בעופות צעירים

1. מגדולי רבני סלוניקי לפני כ 300 שנה כתב פירוש יסודי לשלחן ערוך אורח חיים ויורה דעה
בשם "שולחן גבוה" י"ל לראשונה בסלוניקי בשנת תקט"ז, נולד בסלוניקי בט"ו בשבט התנ"ב היה
תלמידו המובהק של ראש רבני סלוניקי רבי יוסף דוד בעל ספר "בית דוד", הוא נחשב למומחה
מיוחד במלאכת השחיטה ושימש רב ושוחט בקהלות רבות בטורקיה וביוון, בבגרותו נתמנה
לראש שוחטי סלוניקי והיה לפוסק האחרון בענינים אלה בזקנותו בשנת תק"ח עזב את בניו ואת
אחיו אשר בסלוניקי זכה לעלות לארץ ולגדל בישיבת "יפאר ענוים" דור של תלמידים ושוחטים
נפטר זקן ושבע ימים בירושלים בשנת תקכ"ח.

2. עיין לקמן בדברי הרופאים.

מראות מחוספסים בגידים, שזו תחילתו של מופע המחלה, אולם הגיד שלם וחזק וגמיש, בעופות בוגרים יותר מאותה הלהקה - אנחנו כבר נתקלים בבעיות של קרעים עקב התחזקות המחלה עם הגיל ועליית המשקל.

האם ישנם הבדלים בין הגיד העבה לשאר הגידים ברגל העוף מבחינת תדירות הקריעות?

תשובה: למעשה ישנם שניים שלושה גידים הנקרעים בקביעות כפי שידוע לי עליהם עובדים בעיקר הרופאים למצוא מזור לבעייתם, אבל בעיקרון 11 גידים הנבדקים על ידינו הם הבעייתיים מפאת מקומם ברגל כי בצד החיצון הם מקבלים מכות מהלולים ומהגדרות והם מועדים לפורענות החולי.

שני קיים רק בגיד העבה אם הוא נקרע, הויטרינר - שהוא הרופא הקבוע במשחטה ודואג לבריאות הציבור במניעת שיווק עופות חולים - מוריד אותו לאשפה, כיון שבקריעת הגיד העבה נקרעים גם ורידי דם, ומראה השוק באותו המקום הופך לירוק כחול ואדמוני וכל שינוי צבע משמעותי בעוף נפסל לשיווק, עפ"י הוראות משרד הבריאות.

היכן מתבצעת הבדיקה לטריפות צומת הגידין?

תשובה: ידועות כיום שתי שיטות מרכזיות, ואני מציינ בכוונה מרכזיות כי ישנן גם שיטות אחרות הנהוגות במיעוט מקומות.

הראשונה בדיקת השוק דהיינו פרק הרגל העליון והשניה היא בדיקת פרק הרגל התחתונה.

הסיבה לבדיקה זו אינה מחמת רגישות לשיטת הרמב"ם, כי למעשה ההלכה נפסקה נגד דעת הרמב"ם כי להלכה נתקבלה תשובתו לחכמי פרובינציא לתקן את ספרו בהלכה זו, ועל כן צומת הגידין אינם בפרק הרגל התחתונה הרגל הצהובה אלא בפרק הרגל העליונה דהיינו בשוק, ועל כן פסקו כל גדולי הראשונים ובעקבותיהם מרן בשולחן ערוך כי הרגל העליונה מטריפה והרגל התחתונה לא, ודעת הרמב"ם הכתובה לא הוזכרה בפוסקים אפילו כדעה דחויה.

בשוק מצויים למעשה כל ששה עשר הגידין אולם ברגל הצהובה מצויים

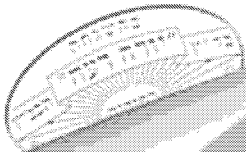
רק שמונה גידים, המתמזגים מאחד עשר הגידים המצויים בחלקה החיצוני של הרגל.

הניסיון מוכיח מעבר לכל ספק כי הבדיקה הנערכת ברגל העליונה מצליחה לגלות קרע בכל אורך הגיד הן בשוק והן ברגל הצהובה, לעומת זאת בדיקה ברגל הצהובה יכולה לקבל 100% ברגל הצהובה בעוד שברגל העליונה עדיין יהיה גיד קרוע!...

הסיבה לכך שבדקו ברגל הצהובה כיון שהסוחרים טענו להפסדים עקב קלקול מראה השוק... מסורת יהדות המזרח כפי שקיבלתיה מרבתי ראשי השחיטה הירושלמית הספרדית הרב עזרא יאיר והרב מונסה זצ"ל היא פתיחת השוק ובדיקתו וספירת הגידים אחד עשר בצד החיצון וחמשה בצד הפנימי כך מוסכם גם על זקן ההוראה המהרש"ם ועוד פוסקים - כאשר החמשה מסתיימים בארכובה והאחד עשר חלקם ג"כ מסתיימים בארכובה וחלקם יורדים לרגל הצהובה שם נשארים רק שמונה גידים.

בתימן כך קיבלתי ממארי עזרי גיאת ז"ל שהיו שחששו לחומרא לשיטת הרמב"ם ושם היו פותחים את הרגל לכל אורכה עד סוף הרגל הצהובה ובודקים אם נקרע.

בעצם הבדיקה בשוק אנו מרוויחים דבר חשוב, והוא ששטח השוק הוא ארוך ביחס לרגל הצהובה ונוח יותר לבדיקה, כולם זוכרים את התרגול הגאווותן העומד על זוג רגליים ארוכות וזקופות וקורא בקול 'קוקוריקו', עוף זה נכחד מהמשחטות ואינו מגיע לצלחותיכם אולי הוא נותר פה ושם בחצרות המגדלים הפרטיים בשטחים, הטכנולוגים של מועצת הלול נדרשו ליצר עוף בעל רגליים נמוכות. הסיבות לכך הן שתיים: א, כל השקעה ברגל עוף שאינה נאכלת על ידי הלקוחות הריהי כהשקעה בפסולת... עדיף שהמזון ילך לאברים מניבים יותר... נקודה נוספת היא חיסכון בעלויות ההובלה למשחטה... קיצור גובה ארגזי העופות מספק מרחב נוסף לארגזים נוספים, כך ניתן להוביל יותר עופות לטבח בכל משאית... כתוצאה מכך הרגל הצהובה שאורכה נתקצר, גורמת לכך שהבודק צריך להכניס את אגודלו בשטח מאד צר ולא נוח כיוון שהגידין שם קשים, מה שמצריך ממנו מאמץ כפול, ויתירה מכך, במקרים רבים שוברת מכונת המריטה את העצם ברגל הצהובה לשני

חלקים, ועתה תארו לכם את מסירות נפשו של הבודק המכניס את אגודלו
לשטח צר מאד שבמרכזו זוג סכינים חד...

לאחרונה התפרסמה מודעה בשבחה של בדיקת העופות 'על השולחן' מהי האמת בהידור זה?

אסביר קודם את מהלך הדברים: ישנן שתי שיטות בבדיקת העופות יש
הנוטלים את העוף לאחר המריטה, מכניסים אותו בארגזים המובלים לעבר
שולחנות מיוחדים עליהם עובדים הבודקים השולפים עוף עוף לבדיקה
ומשם הוא נשלח להמשך עיבודו במפעל, כל זה בטענה שהבדיקה נעשית
במיתון וברוגע מבלי להיות כפופים לקצב המסועים.

לעומת זאת במשחטות הגדולות 'עוף ירושלים' וכן במפעל 'עוף הבירה'
העומדות תחת השגחתי ופיקוחי אין הדבר כן, אלא העופות תלויים ברגליהם
על מתלים המחוברים למסוע הנע בקצב איטי המאפשר לבודקים לבדוק
ביסודיות, המעלה הגדולה בכך היא שמשקלו של העוף מותח את הגידין
למקסימום כך שאם ישנם גידים רפויים במעט עד שהם מגיעים אל הבודק
הם כבר ניבטים לעין בטרפותם.

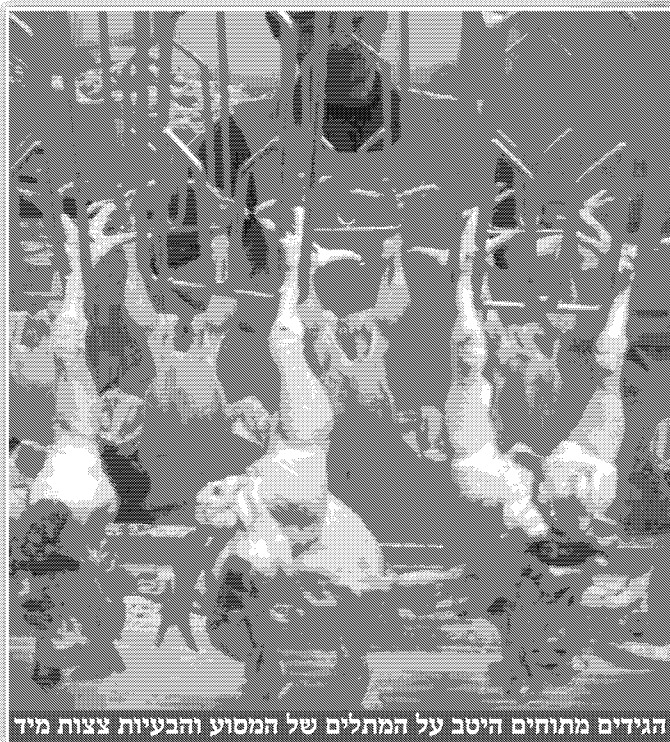
גם העופות בעודם חמים יחסית הם גמישים למגע וניתן להבחין בקלות
בין שומן שהצטבר באזור הגידים לבין מופע של מחלה, לא פחות חשוב מכך
הוא שהעוף נוטה פחות להזדהם כאשר הוא עובר זמן קצר מאד מהשחיטה
עד לקירור כך הוא נחשף פחות למקרים של התפתחות מחלות לעומת זאת
הבודקים בשולחנות לעיתים נקלעים למצבי לחץ של להקות נגועות ועד
שהם מסיימים את מלאכתם העוף המרוט ממתין בארגזים בדומיה כמה
שעות כאשר החיידקים מתכננים את סעודתם עליו...

נקודה נוספת שתבהיר את הענין הבדיקה שלהם בדרך כלל נערכת ברגל
הצהובה דבר שמקשה מאד על הבודקים כפי שאבאר...

האם ישנו צורך במומחיות בבדיקת צוה"ג ומדוע?

תשובה: ללא ספק מי שלא שימש כראוי וכהוגן במשך תקופה ארוכה אינו
יכול לשמש כבודק!

עוד לפני עשרות
שנים בראותי את
העזובה השוררת
בנושא זה כאשר
הבעיות היו
גדולות, וכמות
המומחים לבדיקה
היו מועטים - ונער
יספרם, הכשרתי
את רב המשחטה
שלנו הלא הוא
הרה"ג ר' מנחם
שוקר שליט"א
והמחיתי אותו
בבדיקת צומת
הגידים על כל
פרטיה ודקדוקיה

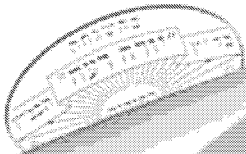
באופן יסודי וצייתי עליו להעמיד ככל האפשר תלמידים הרבה שיהיו
מומחים במלאכה זו.

ב"ה יש לנו במשחטה את האחראים לנושא באופן מיוחד שקיבלו ממני
רבות הלא הם הרב נתנאל גיאת שליט"א ועוזרו במלאכה זו הרב ראם זביב
שליט"א הם נותנים דעתם לכל שינוי ומעדכנים אותי במהירות כשהם מגישים
לי כל מיני עופות שונים ומשונים.

יכולני לומר בסיפוק כי רוב העוסקים כיום במלאכה בארץ הקודש - הינם
פירות ופירי פירות עמלנו וטרחנו בנושא זה.

בקשר למקצועיות הבודקים, ראשית אציין כי הפעולה הראשונה של
הבודק היא חיתוך השוק לעומקו עם סכין יפנית, מי שאינו מיומן יחתוך את
הגידים עצמן ואז בבדיקה הוא כמובן יטריף...

הבודק המיומן יחתוך כראוי, אבל חשוב יותר גם אם יקרה והחיתוך עלה

שלא כהוגן - הוא ידע להבחין בין גיד שנקרע מהסכין זה עתה לגיד שנקרע
אתמול בלול...

מה שיעמוד מול עיניו הוא מספר שיטות לאבחון אותם לימדנו:

1. בגיד קרוע הצבע מוגלתי שקוף צהבהב, ואילו בגיד חתוך הצבע הוא
כעין כסף מבריק.

2. בראש גיד קרוע ישנה עטיפה קלה של קרום הגלדה, ואילו בראש גיד
חתוך טרי אין כל ליחה.

3. גיד חולה מתפתל בזיגזג וגיד חתוך טרי נותר ישר גם לאחר החיתוך.

4. בראשו של גיד קרוע מתהווה בליטה ואילו בראש גיד חתוך היא נעדרת.

ישנו גיד מסויים הנוטה עם היקרעו להתחבא, הוא משתלב עם מראה
הבשר ולא בולט כלל לעין המסתכל, לא מעיניו של בודק מיומן אצלנו...

אתן לכם דוגמא מעניינת שקרתה לפני חודשיים ימים ממשחטה מסויימת
בה משמשים תלמידים שלנו בשחיטה ובדיקות, הוזעקתי בדחיפות לבדוק
תופעה מוזרה והיא כמין קליפות שטוחות ועגולות במרכז השוק.

הדבר הראשון שביררתי היה מי פיקח אצלם על הזריקות, הם ענו לי כי אין
להם מפקחים אלא הם רוכשים מלולים המפוקחים ע"י גוף כשרות גדול שהם
עצמם לא ידעו איזהו, אמרתי להם מיד לברר מהו שמו של אותו גוף - ואת
השערת בנידון - הנחיתי אותם לברר ולשוב אלי עם תשובות - כי נראה לי
שעליתי על הבעיה והיא לא נוראית.

למחרת שבו ואישרו בפני את השערת מאתמול העוף מפוקח לזריקות
מאותו הגוף הכשרות, עתה הסברתי להם:

ראו ההוראה שלי למפקחי הזריקות שהזריקה תתבצע בין עורו לבשרו
של חזה העוף - אבל אותו גוף נוהג להזריק בשוק, מה שראיתם זה היה
שיריים מחומר הזריקה שלא הספיק להתפרק בשוק, הוא נגלד במקומו כך
שאין לכם חשש של גיד שנמס או חלה...

הסיבה שאותו הגוף הכשרותי לא תפס את הבעיה, כיון שהוא בודק ברגל
הצהובה ולא בשוק...

מי שאינו מצוי היטב בתחום כבר היה מפרסם כנראה מ'קליפה' דקה זו
קונטרס עבה עם מו"מ נרחב בדברי הראשונים והאחרונים, ואף חורז ומפלפל
כיד ה' הטובה עליו ומי יודע אולי מפרסום כזה היה קם לנו 'בד"ץ חדיש'
לענייני קליפות בצומת הגידין, מכירות מחתרניות היו מתבצעות בכוללים -
לעופות המהודרים הללו, כשהסוחר היה מצעק: **עופות ללא חשש קליפות...**

מה שמזכיר מעשה שהיה בפורים בוולוז'ין כאשר קם ה'פורים רב' והציג
רמב"ם קשה מאד בפני הציבור ואז הוא החל ליישבו בהברקות נפלאות
בטוב טעם עד שעמדו התלמידים ונזדעקו: **'הא תורת אמת היא זו!!! מה לה
ולפורים???'...**

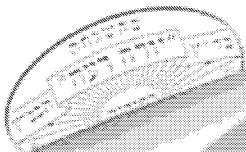
נענה כנגדם ה'פורים רב' בבת שחוק ואמר: **אכן, לא היה מעולם רמב"ם
כזה...**

האם דיברתם עם אותם רבנים המכשירים בדיקה ברגל התחתונה בלבד וחלקתם עימם את ניסיונכם?

תשובה: אכן שוחחתי בנושא זה עם מספר ת"ח הפועלים במערכות כשרות
אשר נועצים עמי תדיר, לאחר שהוכחתי להם את הדברים הם עמדו נדהמים...
פשוט העמדתי אותם מול המסוע ונתתי להם לבדוק עפ"י שיטתם, כשסיימו
נטלתי את העופות הבדוקים וערכתי בדיקה בשוק והוצאתי בפניהם גידים
שנקרעו למעלה ולא נראו כלל בבדיקתם... היו שטענו בפניי כי עם הבדיקות
הנעשות ברגל הצהובה בתוספת מראית העין טרם פתיחת השוק ניתן לגלות
את רוב הקרעים וכך מצטמצמת הבעיה לאחוזים נמוכים מתחת למיעוט
המצוי.

**חשוב לציין כי דבריו היו נכונים לשעתם כאשר מחלות הגידים היו ניכרות
במבט קצר של נפיחויות וגבשושיות אולם בשנים האחרונות כאשר המחלה
אינה ניכרת לחלוטין וקרעים בגידים מופיעים למכביר ! ויש לכך השלכות
גם בנושא זה!**

איני יודע את הסיבה לכך אנו משערים כי התפתחות הגידים היא איטית

מאד ביחס לגידול העוף, הגידים מאבדים מעוביים והקרעים בהם לא יוצרים נפיחות, אולי הווירוס נהיה אלים יותר והוא קורע ללא דלקת.

לסיכום נושא זה שאלנו את מו"ר שליט"א כיום מצויים נותני כשרות המאשרים את תקינות צומת הגידים ע"י בדיקה מידגמית, מחיר העוף זול באופן משמעותי ואברכים רבים הנאנקים תחת עול הפרנסה נפשם בשאלתם, מהם אחוזי התקלות והאם יש עניין בהידור זה של צומת הגידין?

תשובה: קשה לי מאד לומר לאברך להוציא כסף כשאין לו... בדלית ליה כו"ע לא פליגי, ואני אישית יודע כי מפעלי 'עוף ירושלים' לעומת רמת ההידורים הנהוגים בהם מוכרים את תוצרתם במחיר הוגן, אבל אין לנו שום שליטה על סוחרים שאינם מסתפקים באחוזי רווח הגיוניים ומוכרים במחיר מופקע, כל אחד יערוך את סקירתו וימצא מהן החנויות המוכרות במחירים השווים לכל נפש, והאמינו לי שיש הרבה מהן...

אולם נפשי בשאלתי, מהו סדר העדיפויות בהוצאת הממון.... בתפקידי הנוסף בביה"ד לשלום בית ב'יורה דעה' שומע אני לעיתים קרובות מיד, על כאלה הנאנקים מחובות רבים וכל זה מ'עול ההידור' בכמות עיתוני השבת או מקומות הנופש והמסעדות... מחפשים להתענג במלונות של חמישה כוכבים שיהא 'הכל כלול' אפילו מקרר ארטיקים חינם 24 שעות ביממה... ואילו על הידורי כשרות במאכלים ובפרט בענייני טרפות בהם ידועים דברי התוספות 'גנאי הוא לצדיקים' - ישנו זלזול והסתמכות על היתרים...

דוקא מהאברכים היקרים המתמודדים קשות עם המצב הכלכלי אני שומע כל הזמן שאלות על תוספות הידורים וחומרות, אשריהם!

וראיתי שאפילו ראש מועצת חכמי התורה הגרע"י שליט"א הי"ת ירפאהו בתושח"י, הידוע ששיטתו במיעוט המצוי היא כהריב"ש - שהוא הקרוב לרוב, אולם הוא עצמו מורה והולך לשומעי לקחו לרכוש רק מתוצרת 'מהדרין' הבודקת את צומת הגידין בכל עוף בפני עצמו, וזאת למרות שעמדתו ההלכתית בבדיקות אלו לא הייתה מחייבת - הן בבעיות שהיו בזריקות, והן בהתפתחות בעיית צומת הגידים כפי שאמר לי בזמנו הרב אקסלרוד שליט"א.

בקשר לבדיקה מדגמית אעיר ברוח הימים האלה ישנה אופנה בעולם

המזון הקרויה 'נגיעות' כמו שניצל עם 'נגיעות שום שמיר' או רוטב סויה עם 'נגיעות שזיפים' תשאלו מנין לי ולאופנות אלו? אענה לכם כי ה'נגיעות' הללו עולות לי בבריאות לחפש את חומרי הטעם האלה בכשרות בכל העולם... אבל מזה התבאר לי כי דורנו צמא ה'נגיעות' מחפש תרנגולות 'כשרות' עם 'נגיעות מהדריך'...

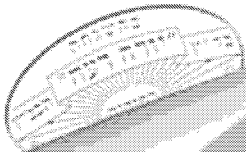
למעשה גם אנו עורכים בדיקות אלו עוד כלולים אבל לפני המשלוח למשחטה... כדי לא להכביד על המערכת, אולם ישנם מצבים בהם אנו נדרשים בכוח אדם מתוגבר להשתלט על משקים בעייתיים בפרט בעתות של לחץ שזה משתלם לבעל המשחטה במקרים אלו הבודקים מגיעים בקלות לשלושים וארבעים אחוזי טריפות שאינם ניכרים בבדיקה מדגמית...

ואחזור לדברי הקודמים הרי משגיחי ה'מידגם' בודקים את העופות הניכרים להם כנפוחים ובעייתיים, אבל בשנים האחרונות כאשר רוב הקרעים הם ברגליים הנראות בריאות לחלוטין לא יעלה המדגם עליהן.

ככלל תורת המדגמים היא עניין הסתברותי וכל אחד יודע כמה עניין המדגמים צריך להיות מדויק מבחינת הניתוח של הגורם הנסקר, ואם אמשיל - בתקופת הבחירות ראינו כיצד המדגמים היו מחושבים לפי כלל פלחי האוכלוסיה, כי מדגם שיעשה בבני ברק לבדה יכריע כי כל הכנסת תהא חרדית ומרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א ירכיב את הממשלה, וכן בעוף, אם נבדוק עופות בינוניים בלבד המדגם יתן אחוז נמוך ומעופות הגדולים נקבל אחוז גבוה, ומי לידינו יתקע שהמדגם נעשה כראוי לו...

בר מן דין - גם אם נאמר שהמדגם נותן תוצאות אמת מבחינת אחוזי הטריפות, מ"מ אין העופות המגיעים למשחטה כולם בני אותה להקה, ובדיקה מדגמית בבוקרו של יום למשק שהגיע מהצפון אינה מועילה כלל לאחר שעתיים למשק שהגיע מן הדרום...

לא רבים יודעים אבל הכל תלוי בלהקה ובאופן גידולה, אם המגדל טרח לטהר ולנקות היטב את הלול בין להקה ללהקה ולפנות את כל הרפד המלוכלך והמטונף מהעופות הקודמים - הרי שהוירוסים לא יעברו, ואם נתן את החיסונים בזמן, העופות שלו מוגנים כדבעי, וזה לא נוגע רק לעניין המחלה הזו בלבד גם לשאר מרעין בישין מחלות שונות ומשונות התוקפות

את התרנגולים עליהם צריך פיקוח הדוק לגבי הזריקות.

האם עדיין יש צורך בפיקוח על הזריקות כי שמענו שישנם המפרסמים שבלולים שהם רוכשים אין כלל זריקות, העופות מקבלים את החיסונים בדרכים אחרות כמו ריסוס מי שתיה או טפטוף לעין וכדומה?

תשובה: אינני יודע מה עושים אחרים אין לי אלא מה שמחייב משרד הבריאות ותכניות החיסונים מוגשות בפני מדי פעם ע"י ויטרינרים העוסקים בתחום.

ישנם חיסונים בלתי מחייבים אלא נתונים לשיקול דעתו של המגדל כבר בגיל יום אחד והם:

האחד הוא נגד 'מארק' שזו מחלה קשה הפוגעת בעיקר בריאות העוף ע"י גידולים ממאירים, כנגד 'קוקצידיוסיס' הניתנת בריסוס בחלל הלול.

באותו יום יש גם חיסון חובה הניתן בריסוס עירפול או טפטוף לעין והוא נגד מחלת 'ניו קאסל' המחלה מתאפיינת בבעיות נשימה ועצבים הם עלולות פתאום לצרוח ולמות.

אנחנו מזהים אותם במשחטה בגלל פגיעה מוחית נדירה הניכרת בכך שהתרנגול מתרוצץ כשראשו מופנה לאחור לגמרי ללא שום יכולת ליישרו, וכן חיסון כנגד ברונכיט מדבקת.

ביום העשירי הם מקבלים זריקת חובה - שוב כנגד הניו קאסל וביום עשרים הם מקבלים זריקה נגד 'גמבורי' שזו מחלה שמתאפיינת בתמותה חדה במשך 5 ימים, דיכאון, עופות מצומצמים, ההולכים כשמקוריהם נשרכים באדמת הלול ושלשול לבן.

לנו יש פיקוח הדוק על המשקים מהם אנו נוטלים, ואין אנו סמוכים על שולחנם של אחרים בנושא זה, ואדרבה שמעם של מפקחינו יצא לטובה ובעל משק העובד עימנו יודע כי לתוצרתו ימצא שוק אצל הבר"צים חרדים נוספים, גם אם יהיו לנו עודפים ולא נזדקק ללהקותיו...

**האם הרב יוכל לסבר את אזנינו מהסייעתא דשמיא שמלווה את
הרב בפיקוח על המפעלים והמסעדות אשר כידוע לכל הרב פעיל
בה אישית.**

תשובה: הסייעתא דשמיא היא אכן במידה גדושה אולם לא בזכותי -
מצטחק הרב - אלא בזכותו של הציבור שאינו מוכן להתפשר על גופי כשרות
ירודים ומוציא מכיסו עוד כמה שקלים כדי לא להיכשל..

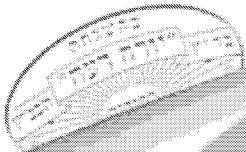
הכלל המנחה אותי אותו קיבלתי ממורי ורבי בשדה הכשרות הלא הוא
הרב יעקב לנדא זצ"ל 'לא להיות שאנן' האמת, במשך הזמן מתפתח מין חוש
ששי אצל העוסקים במלאכה והם מבדילים בין 'נערוויין' שהיא עצבנות יתר
שאין בה שום תועלת, לבין חשדות מוצקים המחייבים בירור מייד.

אני נזכר אומר הרב, כי לפני שנים קיבלנו בקשה לתת כשרות למסעדה
בדרום...

באנו בדקנו, המשגיחים ליבנו את הטעון ליבון, פיקחו על רכישת כלים
חדשים, הגעילו את הטעון הגעלה וניתנה ההזמנה לפתיחת המסעדה ביום
שני בלילה אור לשלישי שנכפל בו כי טוב.

זריקות ביום העשרים ואחד.

הגעתי אל המסעדה כדי לבצע ביקורת אחרונה לפני מתן התעודה, זה היה אמור להיות ערב הפתיחה, כשהגעתי המשגיח שלנו התמוטט כבר מעייפות ופרש לביתו והמחליף עתה הגיע, צירפתיו אלי והחילותי לשוטט במסעדה, המסעדה ידוע באיזורו כיהודי ירא שמיים - הוא מראה לי את מקרריו ומחסניו המלאים בסחורה כשרה למהדרין בפיקוחנו, גם מציג בפני את הטבח החרדי חניך ישיבות קדושות.

לכאורה הכל בסדר, אולם תחושה מוזרה מפעפעת בקרבי ואני יודע להסבירה רק לאחר זמן הבנתי ששיפוד מסויים המופיע על התפריט המפואר אינו מצוי במקררים... אלא במקפיאים... הא כיצד יגיש המסעדה ללקוחותיו ממעדן זה בטרם הפשיר אותו וחתך אותו לשיפודים... יש כאן איזושהי רמאות.

ואני תפילה: רבוננו של עולם האר עיני...

אני ממשיך להסתובב והוא כבר פונה אלי ומציע לי לשבת לאכול ולשתות 'בודאי הרב עייף'... הוא מרחם עלי...

היסחתי את דעתי וביקשתי מהטבח ה'צדיק' שיבוא אתי לסיבוב נוסף ויראה לי את כל המחסנים, הלה מצטרף אלי ומכניס אותי, אני בודק מוצר מוצר במדפים, מתבלינים ועד שימורים, נפות לקמח כלי חיתוך ועוד, ולפתע צד את עיני בירכתי המחסן משטח המונח על פלאטה של עץ סנדוויץ', ניגשתי לשם לבדוק, אולם הטבח אומר לי 'אלו עודפי חומרים מהשיפודים...' כמובן שאמרתי לו בנחרצות: 'אינני זקוק להסברים' רק ביקשתי ממנו לעזור לי להזיז אותם... הוא נהיה חיוור ואומר לי 'הרב אני לא מרגיש טוב...'

'לא נורא אני אזיז...' עד שבעל הבית הגיע לראות מה קורה במחסן כבר עמדתי מול מקרר גדול פתוח מלא בשיפודים מוכנים לצלייה, מי יודע מאיפה הביא אותם...

כמובן שיצאתי והודעתי לקהל ידידי החוגגים כי הערב לא כדאי לאכול כאן כי אני יודע מהו מקור הבשרים...

פני בעל הבית חפו ואני אומר לו: 'זה יום שנכפל בו כי טוב לכשרות ולא לרמאות...'

אבל בדרך כלל האנשים לא כאלה, אדרבה הם מאד מכבדים את היושר והאחריות - ולא מנסים להתחכם.

לפני מספר חודשים ערכתי ביקור במפעל לייצור בצק עלים, שיטת הייצור שם היא לישת הבצק לאחריו תוספת המרגרינה והחומרים והכנסה לקירור ללילה שלם, כך נטמעים ומשתלבים החומרים היטב והם נכנסים למחרת לחיתוך ואריזה.

בבדיקה שאני עורך גיליתי מספר נקודות חשודות על הבצק... 'מה זה?' פניתי אל המשגיח הוא אומר לי: 'לא יודע הכל פה בסדר', הקמח כולו עובר דרך נפה צפופה וחדשה ואני בודק את הנפה היא נראית תקינה ללא שום בעיה.

אבל בכל זאת מהן הנקודות הללו...

הלכתי לבדוק את המערבלים ופורסי הבצק המערוכים - זאת אומרת את ה'חורים והמחבואים' בהם אוהבים החרקים להסתתר, הכל נקי וצח...

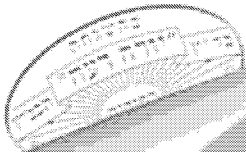
טוב, אני מטפס על הסולם ומבקש שוב לבדוק את הנפה, היא עגולה ופועלת צנטריפוגלית הוצאתי אותה החוצה ובדקתיה היטב והנה היא שלמה ומצוינת, אולם אז אני מכניס את ידי עמוק יותר ומבקש פנס, משזה מוגש אלי אני מגלה חור זעיר של מספר מילימטרים בתפר של הכלי בתוכו נמצאת הנפה, בהיות ויש לחץ הגדול המופעל על הנפה חדרה מעבר אליה פסולת בכמות מועטה - אולם מספיקה כדי לייצר שם מושבת חרקים, נו, חידת הנקודות החשודות נפתרה.

אני יורד מהסולם ומבקש לבדוק את המקררים מסחורת אתמול, גם שם אני מגלה מאותן הנקודות אבל בכמות ממש מזערית, המשכתי למקפואים אני שולף מגשי ג'חנן ובורקס פותח את העטיפה ובודק מכמה קרטונים מתאריך ייצור של שלוש... לשמחתי אין שום דבר...

עתה פניתי לבעל המפעל: יש בעיה הסחורה הזו פסולה לשיווק.

...'כבוד הרב אני מקבל באהבה מה שתגיד, אבל יש כאן משטח מרגרינה...

והאמת, הוא צודק, במפעל איכותי לבצק עלים יש מרגרינה בכמות של 30 אחוז...

מדובר על טון וחצי של סחורה...

אני לא מבין כזה אבל חישבו לי המפקחים שלי שזה נזק של קרוב לחמשה עשר אלף ש"ח...

עתה הנני פונה אל המשגיח ושואל אותו מתי ניקן את הנפה? הוא עונה לי שלשום בסוף יום העבודה והראו לי אותה - כמו עיני ראיתי היא הייתה שלמה!

נכון הוא צדק, גם היום היא הייתה שלמה, אולם כאשר הפועלים החזירו אותה היה הדבר בחוסר זהירות מספקת, והתוצאה חור זעיר באיטום...

הפועלים הערבים תושבי כפר קאסם נזעקו למקראה הנזק ואמרו לבעל המפעל: 'תן לנו את הבצק חבל עליו נמכור אותו למגזר הערבי'... אבל בעל המפעל שהתנהג כירא שמיים אמיתי אמר: 'בשום אופן הסחורה תחזור מהכפר הערבי ישירות אל הסיטונאים היהודיים שיהיה הנזק לכפרת עוונותי'...

במו ידיו העמיס את הבצק על גבי עגלת משא והשליך אותו לפח מלא בנסורת של הנגרייה השכנה...

ומי כעמך ישראל...

לסיכום האם ישנה עצה כללית להצליח בנושא הכשרות?

כמו בכל דבר נשגב יש להתפלל שלא יכנסו לפינו ולפיות אנשי ביתנו מאכלות שאינן כשרים, וכבר חקק גאון המוסר רבי ישראל מסלנט ואמר: אין תפילה רוחנית שבה ריקם...

ברכותי לקוראים: פסח כשר ושמח בטוב לבב ובשימת עין על הבנים והבנות חג זה הוא חג החינוך וכל אחד יוותר על בילויים במשפחה המורחבת וישב עם בני ביתו דייקא לשמחם ולהנחיל בליבם אהבת ויראת ה' ושירה על רוב חסדיו עמנו.

שיחה עם הגאון ר' גדליה אקסלרוד שליט"א

פרק ב'

לימודיו אצל הרב שלמה מנדל ראם בפ"ת | מינויו כרב
המשחטה בר"ג | התחלת אבחון הבעיות | הרופא מכפר
הרוא"ה | חמישים אחוזי טריפה לעומת שני אחוזים | אי
אימון מוחלט בבעיה אצל רבנים חשובים | מב"ב תצא תורה
| החלטתו של הרב לנדא ז"ל בערב יוהכ"פ | הביקור אצל
המנחת יצחק והרב ברנדסדורפר | הביקור בבית הרב וואזנר
שליט"א | הביקור בבית הרב אלישיב זצ"ל והנחיותיו |
ביקורי גדולי הרבנים שליט"א
במשחטה בר"ג | מכתבים
בהוראת הגרי"ש זצ"ל לשלוש
מאות רבנים העוסקים בכשרות.

לבקשתו של מרן הגאב"ד שליט"א
פנית¹ אל הרב הגאון הרב גדליה
אקסלרוד שליט"א² וביקשתי כי ישתף

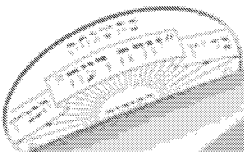
1. שבט ש.ז.

2. הינו מחשובי רבני לובאוויטש בארץ הקודש, שימש בעבר כאב בית הדין בחיפה ומשמש כראש
ישיבת תומכי תמימים באר שבע ורב קהילת חב"ד חיפה.

נולד בשנת תש"א לאביו הרב משה אקסלרוד בעיר רמת גן, חניך ישיבות פוניבז' בבני ברק ותומכי
תמימים לוד, בהיותו בגיל שמונה עשרה נפטר אביו, האדמו"ר הרמ"מ מלובאוויטש דאג לכך
שהוא יכהן כרב במקום רבנותו של אביו ברמת גן והגרי"י לנדא זצ"ל אב"ד ב"ב סייע בדבר והוא
נתמנה בתש"ל לרב המשחטה העירונית של רמת גן.

בשנת תשל"ז מונה כרב בבית דין רבני חב"ד בארץ הקודש וכיהן בתפקיד זה עד לשנת תשמ"א,
מאז התמנה לאב בית הדין הרבני בחיפה והיה בקשר רצוף עם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל בשבתו
על מדין בפרט בעניני גיטין.

משנת תשנ"ב החל להוציא את סדרת ספריו שו"ת מגדל צופים (ז' חלקים) וכן חידושים בחסידות

אותי בזיכרונותיו באותם הימים לרגל מלאת כארבעים שנה לגילויי הבעיות המודרניות בצומת הגידין:

מי הסמיק את הרב לפסוק בשאלות טריפות העוף?

תשובה: בשנת תש"כ בקיץ היה הדבר, אז התחלתי לשמש את הגאון הרב שלמה מנדל ראם זצ"ל בפתח תקוה שהיה לו דוכן לפסיקה בטרפיות בשוק, היה ידוע לת"ח עצום הבקי בכל מכמני תורה, אגב בנו הרב שמחה ראם שליט"א מחזיק עד היום קהילה בשם "שונה הלכות" בעיר.

הוא היה ממונה מטעם הרבנות המקומית לפסוק בשאלות אלו ולכן ישב כל יום כשעתיים בשוק והיה פוסק לכל שואל, בעיקר בענייני שבורת הגפיים - רגלים וכנפיים - ומעט בצומת הגידין.

אגב על ריאות לא שימשתי אותו, לדעתי עניין הפסק בריאות הוא מורכב במיוחד כי לא נמצא בהרחבה עניין זה בפוסקים ראשונים ואחרונים כלל.

שאלות הציבור היו אז על בעיות חיצוניות כמו רגל בעלת מראה כחול, קרע בצואר העוף או כנף שבורה, אבל שאלות על אברים פנימיים בדרך כלל לא שאלו, הם נטלו את העוף מהמשחטה בשוק מיד לאחר המריטה ומה שנראה להם עשו.

מה היה הקשר שלכם לרבה של ב"ב הגר"י לנדא זצ"ל.

תשובה: היה לי קשר מצוין עמו הן מחמת שהשתייכנו לחסידות לובאוויטש והוא פעל למינויי ברמת גן, ויתירה מכך זה נבע מקשר של ידידות אמיצה שהייתה לו עם אבי זצ"ל עוד בהיותם שניהם לומדים יחדיו בישיבה בלובאוויטש, אגב, גם אותו שימשתי באותה שנה וראיתי אותו פוסק בהלכות טריפות העוף כאשר הנדון של טריפות צומת הגידין לא עלה כמעט על שולחנו.

שאלה אחת הייתה נפסקת כאשר הופיעה רגל במראה כחול, זה היה ידוע לכל הבודקים שהיא קרועת הגיד העבה והיו מטריפים אותה, מלבד זאת לא טופלה שאלת צומת הגידין בפרטות.

על הפרשה בשם "מגדל צופים על התורה".

אגב שיטה מעניינת הייתה לו, כל שאלה שהופיעה אצלו על רגל עוף שנשברה ונתאחתה הוא היה משליך מיד לטריפה, טענתו היתה כי למרות שהפוסקים מכשירים אין זה נוגע לתקופתנו, אין השבירה נובעת אלא מחמת שזורקים את העוף והוא חשש 'נפולה' הנטרפת גם ללא שבירה, ואין השבירה אלא סימן לנפילה...

באופן כללי היו בודקים את מה שמובא ברמ"א אם יש צרירות דם ונפיחות אולם מעבר לזה לא בדקו ולא הטריפו.

לימים מוניתי לרב פוסק במשחטת העופות של רמת גן הסמוכה לבית המטבחים של ב"ב ושמתי לבי שישנן נפיחויות קלות אשר במישושן הורגשו כעין גבשושיות על הגידין, ללא כל צבע מחשיד, פתחתי את השוק וראיתי כמין גיד לבן המצטבר על הגידים, כאשר נדהמתי לגלות למראה עיני גידים קרועים במקום הגבשושית.

מניסיוני גיד הוא חזק וגמיש ובלתי נקרע, ועל כן מסקנתי האישית היתה שזה סוג מחלה חדשה אשר טרם נודעה לפוסקים ראשונים ואחרונים - אבל תוצאותיה הרות אסון, היא קורעת ממש את הגידים, ההוראה שנתתי לשלושת המשגיחים במשחטה למשש בעופות וכל עוף שהוא בעל גבשושית להניחו על שולחני לבדיקה.

זה היה חידוש, עד אז ההוראה הייתה להטריף רק במקרים של צרירות דם ולא של התקשות מעין זו, אולם כך התנהלו הדברים במשחטה מספר שנים.

פניתי לברר את סיבת המחלה ורופא דתי שהגיע מכפר הרוא"ה עפ"י בקשתי לבדוק את סיבת המחלה הסביר לי, כי בשל קיצור זמן הפיטום הרי שהרגלים אינן מתפתחות בקצב גדילת הגוף ועל כן מצויה מחלה זו.

היכן התבקעה הפרשה והפכה לסדר היום של הציבור החרדי.

תשובה: לפחות אצלי הכל החל בעקבות ויכוח על הענין עם סיטונאי עופות.

ומעשה שהיה כך היה:

במשחטה אצלי בר"ג עבדו שני סיטונאים גדולים שהיו רוכשים לולים של

פטמים ממגדלים בקיבוצים ומושבים ומביאים אותם למשחטה, את העופות המרוטים ה'חמים' אשר טרם הוכשרו והומלחו היו מוכרים לכל האטליזים ברמת גן וגבעתיים.

בהצטבר המקרים זיהיתי כי המחלה פוגעת בלולים מסויימים בעוד שלולים אחרים אינם נפגעים, ובכל מקרה היא אינה אחידה במופעה.

לולים רבים היו עם אחוזי פגיעה זניחים בצומת הגידים, ואילו לולים אחרים היו מגיעים לכמויות טריפה נכבדות כאשר למעלה מחמשים אחוזים מהשאלות היו טריפה ממש, ביום מן הימים נבצר ממני להגיע אל המשחטה ועל שולחני הצטברה ערימה של למעלה ממאה עופות שהמתינה לבדיקה ופסיקה על התקשות באזור צומת הגידים.

הסיטונאי המתין עד בוש ומשראה כי לא באתי - נטל את כל העופות לחנות אחרת שבבעלותו ושם נתן לרב המקומי שיבדוק לו, אותו הרב בדק את כל מאת העופות והטריף רק שני עופות.

למחרת כששבתי לעבודתי שוב הצטברו עופות רבים מאותו המשק הבעייתי של אתמול - החילותי במלאכתי לבדוק כל שוק, והנה מתנפל עלי הסיטונאי בטענות כי הנני מטריף יתר על המידה, ובעוד שהרב המקומי בעירו לא הטריף אלא רק שני עופות בלבד, הודעתי לסיטונאי על אתר כי הנני מפסיק לבדוק את העופות עד שאשמע את דברי הרב המקומי.

יען כי אברך צעיר הייתי לימים ויראתי שישלול דעתי על הסף ובהכירי את הרב ההוא שהוא זקן דעתן ותקיף נטלתי עמי שני רבנים נוספים בני אותה העיר שיעמדו לצדי בעת שאשמיע את דברי בנושא...

הבאתי עמי עופות עם התקשות בצומת הגידים ופתחתי אותם בפניו כשאני מראה לו כיצד ניתקו הגידים במקום ההתקשות, הרב ההוא ללא היסוס הכשיר את העוף ואמר לי כי לא מצינו טריפות כאלה בפוסקים ואין להטריף אל צרירות דם בלבד.

לטענתי אבל הרי הגיד קרוע לעינינו - טען הרב בתקיפות: **"אתה - קרעת - אותו!!!"**

נשאתי עיני בתדהמה אל הרבנים שהביאותים לעזרתי - אולם פניהם היו חתומות לחלוטין ולא התערבו כלל בויכוח, היה אחד בהם פיקח שלחש לי "כי מבני ברק תצא תורה" גש לת"ח של העיר והם יסייעו בעדך וכאשר יפסקו כך יהא מקובל אף על כלל רבני הארץ.

אציין כי הרב של רמת גן באותה העת היה הגאון ר' צבי מרקוביץ זצ"ל שהיה אציל נפש ועדין ומחמת אישיותו לא רצה לפגוע בכבודו של אותו הרב התקיף, אבל לכשעצמו הוא גיבה אותי וטען כי עלי לבדוק הלאה ולהטריף כדין וכך אכן עשיתי למרות מחאותיו של הסוחר הסיטונאי.

באותה העת חשתי בקרבי שליחות קודש - שהלא בעיה זו מצויה בודאי בכל הארץ ולא רק ברמת גן ומדוע יתגאלו בני ישראל כשרים בטרופות.

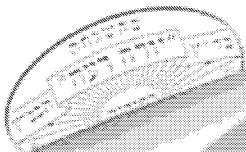
לראשונה פניתי לבית מודעי ומכירי מבית אבותי הג"ר יעקב לנדא זצ"ל הראיתי בפניו את הבעיה ואמרתי לו כי הדבר חמור ונוגע לטרופות דאורייתא.

הוא שמע את דברי ונשא ונתן עמי בהלכה זו שהיא כידוע עמומה שהרי הפוסקים כבר סגרו עלינו את הדרך ואמרו שאיננו בקיאין בבדיקה זו.

בהזדמנות נוספת זימן אליו את כל השוחטים והבודקים המומחים של השחיטה בב"ב ובהם הגאון הרב שלמה מחפוד שליט"א שגם אותו יידעתי קודם לכן בבעיה בהיותו שכני למשחטה - והוא דן בדברים כשהוא מבקש לשמוע את חוות דעתם עד כמה הדברים אכן חמורים, הם אישרו בפניו כי לאחרונה הם נתקלים בהתגברות של כמות הטרפות ועל כן פסק הרב ז"ל כי אין מנוס וחייבים לבדוק כל רגל בעופות.

ומכאן הלכה למעשה אם זכרוני אינו מטעני זה היה בעיוהכ"פ תשל"ד הרב הוציא מודעות בגודל של קידוש לבנה להדבקה בכל רחבי העיר כי אין להכשיר בשום אופן את עופות הנשחטים לכפרות מבלי שתיערך בדיקה לצומת הגידין אצל בודק מומחה, ותהום כל העיר, והדבר היה קשה הן לציבור והן לרבנים שחלקם הגדול כלל לא היה מודע לצורת הבדיקה...

אבל זה היה כוחו של הרב ז"ל כאשר החליט כי ישנה בעיה אמיתית - העמיד את הדברים באופן חד וברור.

במסגרת מסעותי בנושא זה הגעתי לביתו של הגאון 'מנחת יצחק' זצ"ל בירושלים והוא הצדיקני מיד ושלח אותי בדחיפות אל הגאון הרב מאיר ברנדסדורפר זצ"ל שהיה הרב הפוסק במשחטת העופות במאה שערים - וציוה עלי לספר לו על הבעיה שנתעוררה ולגבש דרכי פעולה.

הגעתי עם סלי העופות הבעייתיים והראיתי לו, הדבר היה לגמרי חדש בעיניו, אבל הוא הודה מיד למראה הבעיה, ומאז תיקן את העניין במשחטה שלו והחל אף הוא בבדיקת כל הגבשושיות.

אל הגאון ר"ש וואזנר שליט"א נכנסתי עם הבנש"ק הברסלבי ר' שמשון ברסקי ז"ל ששימש כרב פוסק ברבנות גבעתיים ונחשב אז ממקורביו, הוא הצדיקני מיד למראה העופות ופסק שחובה גמורה לבדוק בכל עוף ועוף שמתגלה בו גבשושית כזו³.

השמועה פשטה ברחבי בני ברק ואל המשחטה הגיעו הגאון הגדול הרב חיים גריינמן שליט"א ורבה של רמת אלחנן הגאון ר' יצחק זילברשטיין שליט"א שרצו להיווכח במו עיניהם בבעיה הנ"ל.

גם ראש השוחטים ברבנות ירושלים באותם השנים איני זוכר כרגע את שמו ירד אלי למשחטה בר"ג לבדוק במו עיניו על מה יצא הרעש ואף הוא הסכים עמי.

פרט אחד לא אשכח כאשר הגאון ר' יעקב אדלשטיין שליט"א רבה של רמת השרון הגיע אלי למשחטה ובידו שלוש עופות לבדיקה כאשר הוא עושה את דרכו אלי עם שלוש קווי אוטובוסים מרמה"ש עד ב"ב... לשאלתי מדוע היה צריך להביא עימו עופות יכולתי להביא מהמשחטה ענה לי כי רצה דווקא שיבדקו עופות אלו.

למעשה הדבר היה חדש, ונואשתי מלמצוא אי מי בארץ אשר עלה על הבעיה באופן עצמאי, אבל למרבה הפלא מצאתי לי חבר אשר איתר את הבעיה, ומעשה שהיה כך היה.

3. לא כך דעתו כפי שנראה בפרק 'המערכה ההלכתית' רק לאחר תקנת רבני העיר הוא לא רצה להתיר ללא בדיקה.

כשנכנסתי אל מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל [עמו בעתיד בכהני כדיין היה לי מו"מ ארוך בהלכה בענין שמות גיטין] והראיתי לו את הדבר מיד הצדיקני, באותה נשימה אמר לי לגשת למשחטת 'עוף ירושלים' בראשה עמד באותה העת הרב שמואל ויינר ז"ל אשר הוא בודאי יודע מבעיה זו,

שמתי פעמי למשחטת "עוף ירושלים" כאשר פניתי שם להציג את הבעיה בפני ר' שמואל, מיד ניגש אל העוף שנקרה בדרכו והצביע לי בדיוק על כוונתי כזקן ורגיל בענין.

עד היום הזה אני יודע כיצד הרב אלישיב ידע להפנותני אליו, האם רק מהשערה כי הוא מומחה גדולה וזה מקור ידיעתו, או מחמת שהוא נועץ עמו דוקא בנושא זה.

מ"מ בעוף ירושלים כנראה הענין הוסדר כבר קודם לכן.

אנקדוטה מעניינת נוספת המזכירה את הסיפור במרה דאתרא שלא ידע אתרה ד'מרה' - פגשתי ברב אחד זקן אשר בפניו ג"כ פתחתי את צומת הגידין והוא התעקש כי הגידין אינם מצויים בעוף אלא ברגל התחתונה העטופה בעור קשקשים, והמדובר ברב שהיה בעל הוראה בעירו גם בנושאי טריפות ומקום צומת הגידין נעלם ממנו...

לצד זכות אדון את כולם, בעיניהם היה הדבר לחידוש, שהרי מה שהוזכר ברמ"א זה רק ענין נפיחות וצרירות דם ולא מעבר לזה עצם מחלה זו היתה דבר חדש לחלוטין ולא היה שימוש חכמים בנושא.

תיתי לי שזכיתי לגרום לכך שבכל שחיטות המהדרין כיום עושים בדיקות בכל עוף ועוף ולא רק בעופות בהם ישנה התקשות בצומת.

אגב, במסגרת ביקורי הייתי גם אצל ראש מועצת חכמי התורה הגר"ע יוסף שליט"א ב'היכל שלמה' בכהנו כ'ראשון לציון' והראיתי לו את הדברים אולם זכורני כי הוא לא הוציא פסק הלכה בנידון⁴.

4. בספר 'מעין אומר' לתלמידו הרב יהודה נקי הוא כותב כי להלכה אין צורך בבדיקה, והוא מבין מדבריו יען כי ההלכה נפסקה כדברי הריב"ש ומיעוט המצוי אינו אלא קרוב לרוב, אולם בכל זאת הוא אמר לו לקנות עוף של בד"ץ...

לסיום הנה מכתבי מאז שנשלח בשלוש מאות העתקים לכל נושאי משרות הכשרות בארה"ק.

הרב גדליהו אקסלרוד
חבר הרבנות ברמת גן

ב"ה מוצש"ק פ' שופטים אור לז' אלול
ה'תשל"ד

מכתב התעוררות בענין שאלות צומת הגידין

אל כב' הדרת רבני ישראל היושבים על כסא ההוראה בערי ישראל ומושבותיה
בארץ הקודש ה' עליהם יחיו בטוב ובנעימים שלום וברכה
מצאתי לי חובה להודיע ברבים בשערים המצויינים בהלכה אודות שאלה
בצומת הגידין בעופות המזדמנת לפני בכמות גדלה והולכת בבית השחיטה
לעופות ברמת גן ת"ו

התופעה היא התקשות ונפיחות במקום צומת הגידים בלי צרירות דם ובלי
ליחת ריקבון ובעת בדיקת המקום כאשר אני מפשיל את הגיד העב שבצד
החיצון שברגל מוצא אני גידין קרועים, לפעמים נראה מיד הקצה הקרוע ולרוב
מכוסים הגידים הקרועים בעורות זרים הדבוקים עליהם וכאשר מגביהים את
הגיד ביד הוא נקרע מן העור הזר החופה עליו, יש עוד מקרים שרואים בגיד
מהגידין נפיחות קצת ונשתנה מראיתו למראה בשר בלוי המקיף את המקום
ונעשה הגיד דק, וכאשר מגביהים את הגיד ביד ממקום שכיבתו ומושכים אותו
קצת מיד הוא נקרע.

ביום כ"ג מנ' אב ש"ז בקרתי אצל הגאון הגדול עמוד ההוראה רבי יוסף שלום
אלישיב שליט"א בירושלים עיה"ק ת"ו והראיתי לו כמה וכמה מקרים ואמר לי זה
לא קיימא לשאלה שהעופות שהראיתי לי הגידין שבהן קרועים ומחופים בעורות
זרים וממילא אין שום צד ומקום להתירם, ואתה יכול לפרסם בשמי שכאשר יש
התקשות וקצת נפיחות במקום צומת הגידין לא מספיק לבדוק אם אין שם רקבון
וצרירות דם אלא צריך לבדוק כל גיד וגיד עד כאן דבריו.

והנה בש"ך סי' נ"ו ס"ק י"א בשם עט"ז בא"ד וז"ל למה נטריף כשאין שום
ריעותא בגידין עכ"ל ומשמע שאם יש שום ריעותא בגיד אי אפשר להכשיר ועיין
בס' דעת קדושים נ"ו ס"ק ז' וז"ל וראיתי שהגידין חלשים עי"ז כיון שהדם נצרר
בעומק והטרפתי כיון שיש חשש רקבון בצו"ה ע' עוד שם על עובדא אחרת וז"ל

ובין הגידין אין שינוי כלל והכשרתי ע"כ וע"ש במק"מ ס"ק ט"ו וז"ל אבל ניפוח גרידא אף בעוף דק מהני לעיין שאין שום ריעותא בגידין ע"כ ועיין בס' דרכי תשובה נ"ו ס"ק נ"ה בשם ס' שנות חיים דתרי לריעותא כגון נפוח ושינוי מראה אפילו לא דגידין אלא במקום צומת הגידין יש להטריף ע"כ

אין כאן המקום להאריך עוד בזה אך הנראה מהפוסקים שאפילו בריעותא בגיד אי אפשר להכשיר, ובנידון דידן זה יותר מריעותא אלא נראה לעין שהגידין רקובים או קרועים, והנה לעצם חובת הבדיקה בנפוח במקום צו"ה הלב"ש ס"ק י"ג סובר דבנפוח לבד בלי עוד ריעותא לא מהני בדיקה ואין להכשיר ועיי"ש מ"ש בשם תשו' הב"ח ומכל הפוסקים משמע דנפוח הוי ריעותא ופשיטא דבעי בדיקה, ובאמת כבר הורה זקן הגאון הרב אלישיב שליט"א והארכתי קצת כי יודע אנוכי שענין זה צריך חיזוק והתעוררות ממגע שהיה לי עם רבנים מורי הוראות נוכחתי לדעת שהם לא בודקים כל גיד וגיד אלא בדיקה שטחית מלמעלה אם יש ריקבון וצרירות דם ולבין הגידין אינם מגיעים, ואצלי לעתים לא רחוקות נערמים ערמות ערמות טריפות מגידין קרועים, וזה תלוי לפי סוג המחלה יש מקרים שמביאים הרבה שאלות ויש מעט טרפות והיו מקרים שחמישים אחוז מן השאלות הנ"ל נטרפות.

סיכומו של דבר

נפיחות זו שהזכרתי במקום צו"ה באה כנראה ברור ממחלה שמתפשטת יותר ויותר בעופות וברור שיום מופיעים בשוק מאות מאות עופות עם נפיחות כנ"ל וקורה לעתים תכופות שאחוז ניכר מהם נטרפים אם בודקים כראוי כל גיד וגיד, והרבה פרטים יש בזה בסדר הבדיקה ודרושה התמחות בזה.

אסיים בכבוד רב ובברכה
הרב גדליהו אקסלרוד

חבל תלוי במזל

הנראה מילול, רבה של לודז, היה אומר:
ישנם שני מנהגים בשו"ע או"ח: מנהג אחד הנזכר בסימן הראשון בהלכות הפסח, מנהג לקנות חטים לחלקן לעניים לצורך פסח' וישנו מנהג בסימן הראשון לאחר הלכות פסח, ונוהגין בכל מקום לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות'. —
כמה מוצלח הוא המנהג האחרון, מקיימים אותו על כל דקדוקיו, וכמה דל ועלוב הוא המנהג הראשון.

להתפתחות בעיות בצומת הגידין בתקופתנו

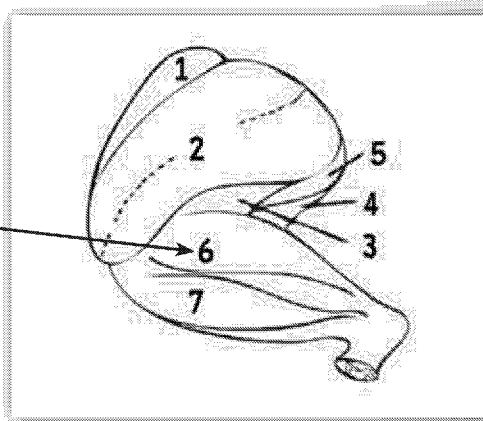
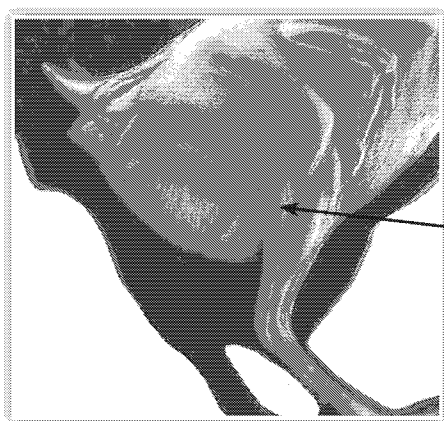
פרק ג'

ההבחנה הראשונית בבעיות ריאות וצומת הגידין בעוף
ע"י רופאים בצפון | סיבות ההתפרצות | דלקות בגידים
התקשיויות ונפיחות | פיתום יתר ומחסור בויטמינים כמחולל
המחלות | זנים בעייתיים | ההצעה לבדיקת עופות צולעים.

הרב ד"ר י"מ לוינגר הי"ו וד"ר מ. דיסון ז"ל מהשירותים הווטרינרים במשרד
החקלאות בחדרה היו הראשונים להעיר את תשומת לב הציבור התורני
לבעיות טריפות ריאות וצומת הגידין.

הם כתבו מאמר בנושא גידולם האינטנסיבי של העופות - המאמר אשר
הודפס בכתב העת 'מוריה' עוד בתחילת שנת תש"ל.

...נהרא נהרא ופשטיה דור דור ובעיותיו, יחד עם הגידול האינטנסיבי החד
צדדי של העופות מופיעות בעיות של אי עמידות בפני מחלות, תופעות
חוסר תזונה וחוסר פרופורציה של מימדי הגוף לעומת המשקל המוסף
בפיתום העופות, תופעות אלו גורמות בין היתר לצורך לבדוק אחר טריפות
שלא היו חייבים לבדקן בימים עברו... ברצוננו לעמוד בזאת על המבנה
האנטומי והשינויים הפתולוגיים העלולים להופיע בריאות ובצומת הגידין...
צומת הגידין הוא המקום שבו עוברים הגידין המיתרים מהשוק לחלק
התחתון של הרגל האחורית דהיינו לשרשכף ולאצבעות, בבהמה קיימים
מספר גידים כאלו ומחולקות הדעות האם שלושת הגידין המהוים את צומת
הגידין הם מצד הזנב או מצד הראש, בעוף נאמר בשו"ע שיש לו ט"ז גידין
בצומת הגידין, הגידין הללו מתחלקים אחד עשר מהצד האחורי - חיצון,
וחמשה מהצד הקדמי, בניתוח רגל עוף ניסינו להעמיד את הדברים על בורים.

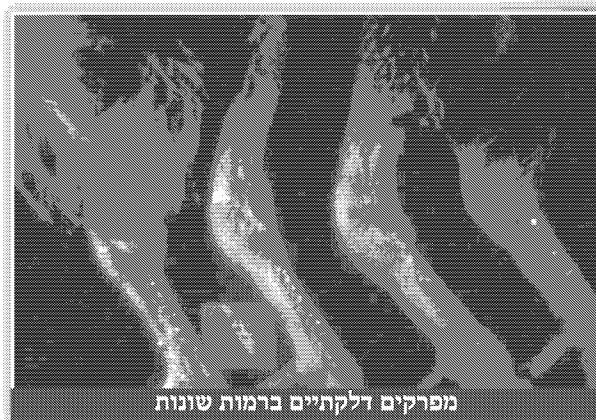

לעתים מוצאים שינויים בצומת הגידין שינויים אלה הם דלקות מלוות במוגלה או הפרשה אחרת, התקשות המיתרים עם קרעים בתוכם, או שמיטת המיתרים ממקומם.

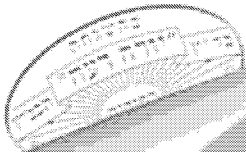
בדלקת כיס תת עורי, המיתרים בדרך כלל אינם נפגעים - גם אם ישנה דלקת בפרק עצמו, המיתרים בדרך כלל אינם נזוקים, במקרים אלו ניתן לעקוב אחרי מבנה המיתרים ושלמותם, במידה והדלקת פוגעת במיתרים או ברקמה שבין המיתרים, יש והמיתר נפגע ואז הוא נפוח או מתפורר, דלקות אלו באות כתוצאה מזיהום מעטה הגידין ע"י חיידקים או גורמי דלקות אחרים הדומים לחיידקים.

התקשות המיתרים וקריעתם הנה בין היתר תוצאה של פיתום יתר של תרנגולים, תרנגולים אלו מגיעים למשקל גבוה בו מאמץ נשיאת גופם הינו מעל לעומס המקובל

עבור מיתרי העוף, תופעה זו נראית בדרך כלל בתרנגולים או תרנגולות בודדים בוגרים או מתבגרים בלהקה, עופות אלו בדרך כלל הגדולים בלהקה, התופעה בולטת בעיקר בזני העופות הכבדים המשמשים לבשר, לדעתנו כדאי לבדוק עופות גדולים

מפרקים דלקתיים ברמות שונות

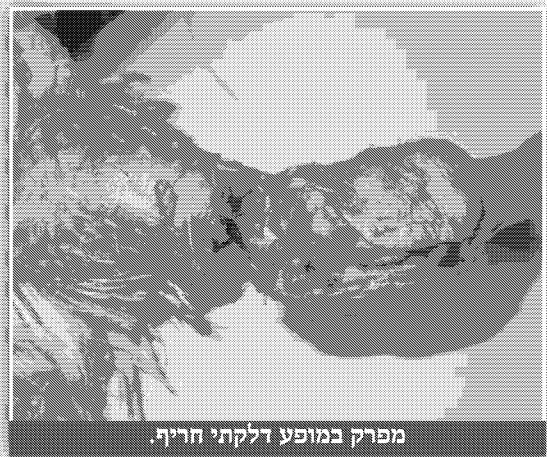
המגיעים לשוק האם הם צולעים ואם ישנה צליעה לבדוק את צומת הגידן, בעיה נוספת שיש להעיר עליה היא שמיטת המיתרים בעופות אלו: הגיד האחורי אינו מאחור אלא מהצד החיצוני או המרכזי.

תופעה זו באה גם כתוצאה ממחסור במנגן וויטמינים שונים במזון העופות².

בשיחה שערכתי עם הרב לוינגר שליט"א באדר ש.ז. הוא זכר את התהוות הבעיה, רעהו ד"ר דיסון היה הרופא של 'עוף העמק' ושם הוא נתקל במחלה זו כשהיא מחריפה והולכת ועל כן לאחר מחקר ארוך הם פירסמו את המאמר במשותף.

גם כיום ממרום גילו בעודו עסוק בכתיבת מפעלו המונומנטלי 'האנציקלופדיה לכשרות המזון' הוא מנסה למצוא מזור לבעיה ויש לו רעיונות לגרום לעיכוב מהירות הדלקת, כך שבתקופת חייו הקצרה של העוף היא לא תספיק לחולל שמות בגידים.

גידול תרנגולים כיום בחקלאות המודרנית.

מפרק במופע דלקתי חריף.

החקלאות המודרנית מפרידה הפרדה כמעט מוחלטת בין גידול תרנגולים עבור בשרם לבין תרנגולות בתעשיית הביצים, לצורך תעשיית הבשר פותחו זני תרנגולים שהותאמו על ידי ברירה מלאכותית לגדילה מהירה, ובפרט של האיברים בעלי הערך הכלכלי הגבוה יותר, כגון החזה, הכנפיים והכרעיים, הזנים הנפוצים

בתעשיית הבשר הם קוב ורוס, הגדלים במהירות גבוהה, ומגיעים לגודל ראוי לשיווק כבר בהיותם בני 35 ימים.

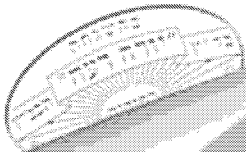
2. תופעה זו מזכירה את המצב כיום בתרנגולי הודו, הדלקות עדיין אינן אקוטיות והנוק לגידן די מוגבל, לחשוב שהשיטה הייתה פעם בדיקת צליעה כאשר היום היא כלל לא מאבחנת... מדהים...

בגיל חמישה שבועות, הגיל שבו נשחטים התרנגולים עבור תעשיית הבשר, רחוקים עדיין עופות דומים בטבע מעצמאות, הם כמעט אפרוחים, שעוד לומדים להתמצא בשטח ולברור לעצמם מזון, תחת חסות אמם, בתעשיית הבשר הם בוקעים במדרגות, נכלאים בסביבה צפופה וחדגונית, ומטופלים כמכונות ביולוגיות לייצור בשר, בהתאם לתכלית יחידה זו - להתפטם ולצבור בשר - הם מכונים בעגה החקלאית 'פטמים'.

מעל 150 מיליון עופות כאלה מיוצרים בישראל מדי שנה, מהם יותר מעשרה מיליון תרנגולי-הודו, מספר הביצים המודגרות בישראל מדי שנה עומד על כ-220 מיליון, מספרים אלה מציבים את ישראל כאחת הצרכניות הגדולות ביותר בעולם של מוצרי לול לאדם.

כל האפרוחים בתעשיית הבשר בוקעים במתקנים להדגרה מלאכותית, משם הם מובלים למבני ענק סגורים, ומרגע זה יעמוד החקלאי על גדילה מרבית בזמן ובעלות מזעריים, מזינים אותם במטרה להכפיל את משקל גופם פי 50-60 תוך כחמשה שבועות, בעזרת כימיקלים המאיצים את תהליך הגדילה, ושיטות שונות של תאורה, שיטת ה"הארה לסירוגין" מתבססת על החשכת הלול, הגורמת לאפרוחים להירדם, ולאחר זמן קצר מעירים אותם באמצעות אור חזק, על מנת שיאכלו במרץ, כאילו התעוררו משנת לילה, לאחר האכילה מוחשך שוב הלול, וחוזר חלילה.

המחקר החקלאי שוקד על פיתוח של זני עופות, שניתן יהיה להפיק מהם רוחים גדולים יותר, באמצעות ברירה מלאכותית של עופות, הסובלים מלידה ממבנה גוף מעוות, והכלאתם אלה עם אלה, גורמים המטפחים לצמצום ממדיהם של איברים, אשר אינם מבוקשים ביותר על-ידי הלקוחות, כגון הרגליים, ולהגדלת האיברים המבוקשים ביותר, כגון החזה, כתוצאה מכך באים לעולם תרנגולים שרגליהם הקטנות מתקשות לשאת את גופם המנופח, כך, למשל, הוכפל שיעורו של משקל חזה תרנגול-ההודו מתוך כלל הגוף: מ-19.7% ממשקל הגוף כולו ב-1940, ל-38.2% ב-1980, כיום מנסות מרבית החברות העוסקות בברירה מלאכותית "לייצר" תרנגולי-הודו, שיש בהם יותר "שניצל" מאשר כל שאר חלקי הגוף יחד, המחקר גם מנסה, למשל, "לפתח" אפרוחים חסרי נוצות או בעלי נוצות דלילות, כדי לחסוך בעבודת מכונות המריטה לאחר השחיטה.

העופות לעיתים קורסים תחת משקל גופם, שכן השלד, שנותר קטן, אינו מסוגל לשאת את נפח השרירים העצום, משקל החזה המופרז מושך אותם קדימה ומקשה עליהם ללכת, ורגליהם הופכות למוקד של פצעים ומחלות כך נולדת בעיית צומת הגידין:

במחקר מאוחר יותר שנערך ע"י ד"ר אבישי לובלין נתגלה גורם נוסף למחלת צומת הגידין:

נגיפי ריאו נפוצים בטבע, מאחר והנגיף התגלה בתחילה בבני אדם עם סימני מחלה במערכת הנשימה ובמעיים, בעופות הנגיף התגלה בשנת 1954 ונקרא "נגיף הריאו בעופות", ניתן לבודד אותם מרקמות שונות בעופות, הנגיף יכול לפגוע בדרכי הנשימה, בלב, בכבד, במערכת העיכול, במפרקים ובגידים הרגליים, בישראל הנגיף מזוהה בעיקר עם המחלה שגורמת לנזק הכלכלי הגדול ביותר - דלקת בגידי הרגליים, דלקות נגיפיות של גידי הרגליים גורמות לפסילה הלכתית במשחטות יהודיות והפתולוגיה מאובחנת ע"י המפקחים כ"צומת גידים".

גורם המחלה, העברה ונפיצות.

נגיף הריאו הוא בעל גנום של סליל RNA כפול, המבנה חסר מעטפת, תכונה שעושה אותו לנגיף עמיד לתנאי הסביבה ולחומרי חיטוי.

החלבון החשוב לצרכי סיווג הוא חלבון סיגמה חלבון זה חשוב גם מפני שהוא בולט מפני הנגיף החוצה ואחראי להצמדות לתא המאכסן וגם מפני שהמבנה המדויק שלו משתנה ויוצר וריאנטים שונים, לפי הספרות הנגיף בודד מזני עופות שונים הכוללים יונים תוכים, ברווזים, הודים ותרנגולות אבל הנזק העיקרי מתועד בתרנגולות, העברה אופקית של הנגיף תיתכן גם דרך מערכת העיכול וגם דרך מערכת הנשימה, אבל בדרך כלל רק הדבקה בגיל צעיר תגרום להתפתחות של מחלה, גם העברה אנכית מהאמהות דרך העוברים בביצה אפשרית, בישראל נתונים אפידמיולוגיים של התפרצות "צומת גידים" הראו שהעברה כזו אחראית לרוב האירועים בשדה, בהעברה אנכית יסבלו הבקיעות מלהקת אם נגועה מצומת גידים לתקופה שבין 4 ל 8 שבועות, אין נתונים מדויקים לגבי הנפיצות אבל בבדיקות דם בגיל שחיטת הפטמים מתברר שרובם עברו חשיפה לנגיף REO אם כי בד"כ ההדבקה מאוחרת ולא התפתחה מחלה.

סימנים קליניים

בנגיף REO הפוגע במערכת העיכול המחלה פוגעת ביכולת הספיגה מהמעיים וגורמת לחוסר אחידות קשה מגיל צעיר, המחלה נקראת "תסמונת חוסר הספיגה", כתוצאה מספיגה לקוייה של חלבון מתפתחים עיוותים בהתפתחות הנוצות ומראה הנוצות המזדקרות לצדדים נתן למחלה זו את הכינוי "מחלת ההליקופטרים", בחו"ל היו גם דיווחים על מחלה שבה יש מוקדי נמק בכבד, בישראל עדיין לא דווח על ממצא כזה, נגיף REO הפוגע בנידים ובמעטפת הגידים יגרום לנפיחות השורשכף, בהמשך יתכנו התעבות של גידים, דימומים, בצקת ואף קריעה של הגידים ברגליים, באופן מפתיע, בדרך כלל אין תלונות על צליעות מיוחדות גם בלהקות עם פסילה גבוהה של "צומת גידים" בשחיטה.

אבחון

האבחון מתבסס על סימנים קליניים, בחשד קליני יש לשלוח למעבדה דוגמאות מרקמות נגועות לשם בידוד הנגיף, בעבר בודד נגיף REO גם משק חלמון של אפרוחים בני יום שבקעו מלהקת אם נגועה שהפיצה נגיף.

מניעה וטיפול

הפתרון הוא ממשקי, עם המעבר לגידול חד גילי ברוב המשקים בארץ המחלה פחות או יותר נעלמה, מלבד זה יש להקפיד גם על נקיון הלול בין מידגרים, לדלקת הגידים יש למנוע את ההתפרצות בלהקות הרבייה, הדרך למניעה היא על ידי תרכיב יעיל שבו יחוסנו להקות אלו, החיסון הקיים היום אמנם מעלה את כמות הנוגדנים ל REO בלהקות הרבייה אבל נוגדנים אלו כנראה לא מתאימים ולכן אינם נוגדנים מנטרלים, כימים אלו מתקיים מחקר שמטרתו להגיע לייצור חיסון מהזנים המקומיים שיוכל לנטרל נגיפי REO החודרים ללהקות הרבייה, אחרי התפרצות במשק פיטום יש להקפיד לנקות ולחטא את חוות הגידול כדי למנוע הדבקה של הלהקה הבאה בשאריות של נגיף מהלהקה החולה מהמידגר הקודם, הניקוי צריך לכלול תכשיר דטרגנטי חזק (סבון סינטטי) ושטיפה, החיטוי צריך להתבסס על חומרים שנבדקו ונמצאו יעילים כנגד הנגיף כגון פורמלין, יוד או כלור.

התמודדות המדע הרפואי במחלה

פרק ד'

מחקרים לבעיות צומת הגידים | משמעות המחלה מבחינה
ויטרינרית | הנזק לענף הפטמים בישראל למעלה ממאה
מליון | מחלה עתיקה | מהו מחולל המחלה הפיטום המהיר
או הוירוס 'ריאוו'? | סוגי העופות החולים | התפשטות הנגיף
| צורת האבחון | מופע פיגור בגדילה | הדלקת מתחילה
בגיד השוק | הגידים החיצוניים הם המועדים להיקרע |
זמן הריפוי ארוך מחיי העוף | קרע בגיד אחד יגרור קרע
בשאר הגידים | אינו גורם ישיר למוות אבל מוביל אליו.

משיחה שערכתי במשחטה נודע לי כי משרד החקלאות שוקד מאוד על
נושא המחלה בצומת הגידים בהיות וההטרפה מגיעה לשיעורים גבוהים
ולנזקים כלכליים בשווי של עשרות מליוני שקלים בשנה.

כשקיבלתי לידי את חומר המחקר יצרתי קשר עם הד"ר אבישי לובלין
המכהן כיום כמנהל המעבדות למחלות עופות מטעם משרד החקלאות בבית
דגן, וביקשתי את חוות דעתו המקצועית באשר לענין המחלה והתפשטותה
כמו גם לצורת התהוותה ופגיעותיה בענף הלול.

ביקשתי להפגש עמו והוא אכן אדיבותו נעתר לי וקבע לי ראיון במשרדו
השוכן בבית דגן ביחד עם עמיתיו למחקר הד"ר עזרא רוזנבלוט והד"ר מרת
שרה מיכאני תחי' בכ' שבט ש.ז.

שאלה: מהי ההגדרה שלכם לבעית צומת הגידים בעופות?

תשובה ד"ר אבישי לובלין: פסילה כשרותית - לא וטרינרית - של פטמים
במשחטה בגלל קרע במיתר של אחד מגידי שריר הגסטרוקנמיס מבחינתנו

אין משמעות לבריאות הציבור כי הנגיף לא מדבק לאנשים - רק בעיה כשרותית אולם יש נזק כלכלי אדיר לענף הפטם בחישוב גם מעל 100 מליון ₪ בשנה.

שאלה: ברצוני לברר מתי לראשונה נודעה מחלה זו? למעשה לראשונה ראיתי מחקר של דיסין לוינגר בענין - התש"ל.

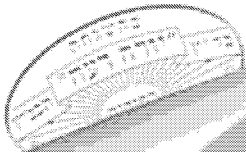
הד"ר אבישי לובלין: מחלה זו ימיה כימי מקצוע הרפואה בעופות, היא ידועה שנים רבות אולם ללא כל התייחסות מיוחדת המצריכה משאבים למחקר ומיגור¹, יתירה מכך גם כאשר המחלה כבר היתה ידועה כאן בארץ כגורם משפיע על הכנסות בעלי הלולים עקב ההטרפה המאסיבית - עדיין היו מי שהתייחסו למחלה כאל "מחלה הלכתית יהודית" ולא כאל מחלה בעלת היבטים ויטרינרים המצריכה טיפול רפואי.

שאלה: ראיתי במאמר הנ"ל מאת ד"ר דיסון ולוינגר כי התפתחותו המואצת של העוף בעת המודרנית היא הגורמת לכך שמחלות גידים בעוף הפכו להיות נפוצות, מאידך במחקר שפרסמתם רואה אני כי הנגיף 'דיאו' הוא נחשב למחולל המחלה.

תשובה: ד"ר שרה מיכאלי אני ילידת איראן, בילדותי היינו מגדלים את התרנגולים בחצר הבית והם היו נלקחים אל השוחט לפי הצורך, מעולם לא חלו תרנגולים אלו בבעיות של דלקת מפרקים שאב זו ההגדרה הרפואה לטריפת צומת הגידים.

ד"ר עזרא רוזנבלוט: אחדד את הדברים, הבעיה אינה קיימת אחידה בכל הזנים של העופות, לדוגמא ישנם לולים המטפחים תרנגולות מטילות ביצי מאכל, הם לא מקבלות את התערובת והטיפול של הפטמים, אלא הן גדלות בצורה טבעית יחסית ובקצב גידול נורמלי, גם התרנגולות לרביה כבדה שהן

1. בודד לראשונה ב-1954 ממערכת הנשימה של תרנגולות עם מחלת נשימה כרונית אך הוגדר רק ב-1967 כנגיף ראו. נגיף זה בהזרקה לתרנגולות, גרם למחלת נשימה מתונה, נמק כבד, ודלקת גידים וממברנות סינוביאליות, דלקת גידים ומעטפות הגידים מחלה זו נחשבה עד אז כנגרמת רק ע"י מיקופלזמה סינוביה אך בשנת 1968 נתפרסמה מחלה כזו שלא נגרמה ע"י, והיתה זהה למחלה שנגרמה ע"י נגיף פאהיי קראולי, מאז הפרסום הראשון שלה בארה"ב ואנגליה, המחלה פורסמה במדינות רבות.

מטילות ביצים לפטמים, למרות הטיפול היותר מאסיבי שהן מקבלות ובכל זאת הן לא סובלות מדלקות אלו בצורה חריגה, נמצא כי הגידול המהיר במשקל העוף הוא הגורם הראשי לתחלואה, הגידים אינם עומדים במשקל העוף והם נחלשים.

שאלה: אם כן מהו משקל הוירוס בתחלואה.

ד"ר אבישי לובלין: כמשל הביצה והתרנגולת מה קדם למה, כך תוסבר גם המחלה הזו ברור הוא שנוכחות הוירוס בצירוף חולשת הגידים היא מחוללת המחלה.

שאלה: מאימתי ידועה פגיעתו של וירוס זה בגידים?

ד"ר אבישי לובלין: וירוס זה התגלה בשנת התשמ"ב, רק אז נודע כי הוא גורם רב משמעות במחלות מפרקים, אגב אין המדובר רק בוירוס אחד בלבד ידועים כיום עשרים וחמישה זנים של וירוס "ריאו" אולם אנו בביצוע המחקר השתמשנו בארבע סוגים מייצגים - בהם אלימים יותר ואלימים פחות אגב תפוצת הוירוסים כלל אינה משתווה למידת אלימותם, ישנם וירוסים אלימים בתפוצה מועטת ולעומת זאת ישנם וירוסים פחות אלימים ותפוצתם מאד רחבה, זן נוסף הוא הזן בו השתמשנו כדי ליצור את החיסון.

שאלה: האם ישנה הערכה להתפשטות הנגיף כיצד הוא.

ד"ר אבישי לובלין: בעיקר אופקית, נדבקים בעיקר מזיהום ברפד, גם העברה אנכית - עופות נגועים מפיצים הנגיף בהפרשות המעי ובדרכי הנשימה.

הנגיף הוא מאד חזק - אציין כי החיסונים הקיימים לא מצליחים למגר את מופעי המחלה והיא מתפרצת בגלים, הנגיף מצוי בקרקע הלול והעופות נדבקים בו דרך האוכל, הניסיון למיגור המחלה הוא דרך חיסון המטילות כאשר הן נושאות איתן את הנוגדנים ומעבירות אותם לביצים ולאפרוחים הרי כשיגיעו למגע עם הוירוס לא ינזקו ממנו, מניעת נגיף 'ראו' הנגיף נפוץ מאוד בסביבה ואין כמעט יכולת לסלקו, הנגיף יציב מאוד, ניתן להשתלט עליו עם ריכוז גבוה של פורמלין או עם תמיסת יוד אורגני (0.5%) וחיסונים, בכל

מקרה אין הנגיף עובר בתורשה ממטילה לביצים אלא ההדבקות כפי שכבר צויין היא בשטח הגידול דהיינו בלולים.

שאלה: האם הנגף פוגע רק בגידים או גם באברים אחרים?

ד"ר עזרא רזנבלוט: הוא בהחלט פוגע גם באיברים נוספים בעיקר הוא פוגע בדופן המעיין וגורם לבעית ספיגה של המזון, בהיות וקצב הגידול בפטמים הוא מהיר ניתן לזהות בקלות את העופות הנגועים שכן הם מצוים בפיגור בגדילה בפער ניכר מחבריהם הבריאים².

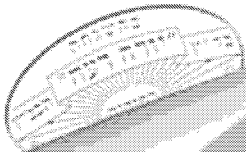
שאלה: ידועה בעולם התורני המחלוקת בין הרמב"ם לשאר הראשונים באשר למיקום צומת הגידים האם המדע יודע להצביע על מוקד המחלה.

ד"ר שרה מיכאלי: אכן המחלה מופיעה בשוק בחלקו התחתון 11 הגידים עדיין חשופים ולא התרקמו בהם שרירים, כמובן שבמקרים קיצוניים של המחלה הדלקת תרד כלפי מטה ותפגע אף בגידים התחתונים ויכולה היא להתפשט אפילו אל האצבעות.

שאלה: התוכלו להסביר את הסיבה לכך שהשוחטים ציינו בפני שהגידים החיצוניים בלבד הם הלקויים במחלה בעוד חמשת הגידים הפנימיים אינם לוקים בה.

תשובה: ד"ר עזרא רזנבלוט: הסיבה היא פשוטה הגידים החיצוניים הינם הארוכים ביותר ככל ששטח הגיד גדול יותר הסיכויים שלו להפגע מהוירוס גבוהים, יתירה מכך הרי העוף מקבל את המכות מהגדרות בצידה החיצון של הרגל ולכן הם נוטים יותר להיפגע במחלה ולפתח נפיחות בצקתית של המפרק.

2. ניוון ומחלות מעיים ייתכן שגם נגיף רוטה מעורב, דלקת כבד עם גופיפי-הסגר, חוסר אחידות בלהקה, תמותה זיהומים סיסטמיים: מעלה אלימות איקולי, גומבורו ..., בשילוב עם נגיף אנמיה מדבקת אחראי למחלה בפטמים שטפי-דם בשרירים ותת עוריים, ניוון טימוס, בורסה וטחול, עד 10% תמותה, הנגיף קיים גם בעופות בריאים קלינית בעיקר במעיים מעל 80% מבידודי תרנגולות הם א-פתוגניים.

שאלה: מדוע המחלה מתחילה דווקא בחציו התחתון של השוק?

תשובה ד"ר עזרא רוזנבלוט: פשוט הוא פעיל יותר וגדול יותר מאשר גידי הרגל התחתונה הצהובה.

שאלה: האם ניתן לרפא את המחלה.

תשובה ד"ר אבישי לובלין: גם אם ניתן לרפא זה ממש לא רלוונטי, כי משך חיי העוף כל כך קצר 5-6 שבועות ובהם צריך לתת שני חיסונים, כאשר חיסון אחד יהיה שבועיים קודם השחיטה, ואחריו יש צורך בחיסון דחף, אז כבר העוף צריך להיות במשחטה, זה לא יהיה כלכלי להמתין להחלמתו.

שאלה: האם מחלת הגידים בעוף היא קטלנית?

תשובה: חד משמעית לא! עוף יכול להמשיך לחיות גם אם פוגעת בו דלקת המפרקים.

שאלה: אציין בפניכם דברי התוספות הטוענים כי קרע אחד בגיד יוביל לקריעת כל שאר הגידים וזוהי סיבת הטריפה לעומתם הרב יוסף מולכו 'שולחן גבוה' טוען כי אין קשר בין זה לזה, מה בעיני המדע?

תשובה ד"ר עזרא: דבריהם של חכמי התוספות צודקים ובהחלט קרע בגיד ימשוך את הוירוסים אל שאר הגידים האחרים, ויגרום להם להיקרע בזה אחר זה, בכלל פגיעותם תהיה רבה יותר עקב הלחץ הגדול שיפעל עליהם, יתירה מכך: גם הגידים ברגל השנייה יפגשו עקב המאמץ והם מועדים לקריעה עקב לחץ עודף.

שאלה: האם ניתן לזהות חיצונית את הפגיעה,

תשובה: נפיחות של אזור הגידים פחות נפוצה: נפיחות כרית כף-הרגל ומפרק העקב במפרק העקב ניתן למצוא סימני דם לעיתים מוגלתיים, בצקת ושטפי-דם של מעטפות הגידים, כשהדלקת מתמשכת זה גורם להתקשות מעטפות הגידים, כירסומים בסחוס המפרק, השחיקות מתחברות וחודרות לעצם, ונוצרת גם גדילת יתר של רקמה קשה באזור המפרק.

כמובן שבעיות צליעה בעופות הם תמיד כתוצאה מפגיעה בגידים, כאשר העוף פגוע מאד הרי שהתרנגולת עשויה לאבד לחלוטין את כושר עמידתה והיא רק רובצת, כתוצאה מכך עקב חוסר גישה מזון בתוספת מגע תדיר במחוללי זיהום על הקרקע יביאו עליה את הקץ במהירות, מכאן ששיטתם של התוספות בטריפת צומת הגידים נכונה בהחלט, קרע מוחלט של גידי העוף יובילו למוות כתוצאה מחוסר מזון וזיהום קשה,

שאלה: האם למדע ישנה ספירה של גידים בשוק.

תשובה: אין למדע שום עניין במספרם - מעבר לזהותם של שני הגידים הנפגעים בעיקר שהם: ה'גסטרוקנמיס', וה'מטטרסל אקס סטנסור',

שאלה: מדוע הנגיף מצוי ברקמות הגידים בעיקר.

תשובה: אגב זה במעטפת הגידים ולא בתוכם, שם הוא מוצא כר נוח מבחינת מזון ותנאים סביבתיים להתפתחות יותר מכל מקום אחר בגוף,

שאלה: האם הפגיעה היא רק בזנים מסויימים או שהיא פוגעת בכל סוגי העופות וזניהם ללא הבחנה ככלל מה המצב בתרנגולי הודו כיום הם עדיין לא נבדקים במשחטות מחשש לדלקת זו?

תשובה: אפרוח הכי רגיש לנגיף בגיל יום עם רגישות יורדת עד גיל שבועיים, יש תרכיבים חיים ומומתיים ניתן ללהקות רביה אימהות - שמעבירות נוגדנים לאפרוחים, אם תרכיב חי אז לפני תחילת תקופת ההטלה כדי למנוע העברה של נגיף התרכיב לאפרוחים - הוא אמור לתת הגנה מיידית לאפרוחים כבר מגיל יום, בחו"ל מחסנים לעיתים את האפרוח בנגיף מוחלש במתן תת-עורי, עלול להפריע להתחסנות לנגיף מארק אם ניתנים יחדיו, חיסון מקובל הראשון המסחרי הוא תרכיב חי או מומת. הכי רגישים להדבקה אפרוחים בני יום ללא נוגדנים אימהיים, ביותר מבוגרים יש לרוב מחלה פחות חריפה ועם תקופת דגירה ממושכת יותר, מעל גיל שבועיים אין הידבקות כנראה קשור לבשלות מערכת החיסון, תרנגולות ותרנגולי הודו - בעיקר גזעים לבשר הם מאכסנים טבעיים שמוכרים לנגיף כגורם לדלקת פרקים בתרנגולי הודו, בעיקר דלקת- פרקים ומעטפות הגידים ומחלות מעיים, זנים אחרים

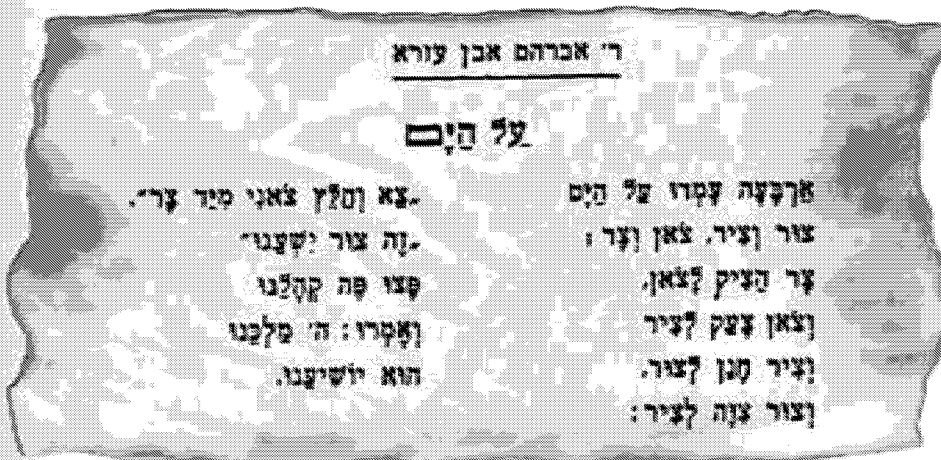

מתרגולות הנגיף קיים גם בעופות מים, יונים, ציפורי בר ותוכים, המשמעות הקלינית פחות ברורה,

סימנים קליניים: בהדבקה חריפה: צליעה, בחלק מהאפרוחים ניוון בהדבקה כרונית: צליעה חזקה יותר, בחלק קטן מהנגועים גם אימוביליזציה של מפרק העקב, נגיף ראו מחריף מחלות הנגרמות ע"י פתוגנים אחרים כגון נגיף אנמיה מידבקת, נגיף ניוקסל, איקולי.

מהם החיסונים הניתנים כיום ומהי מידת יעילותם?

תשובה: מקובלת רק השיטה של חיסון אימהות יש תרכיבי 1133, 641 זן ישראלי מקומי שהתגלה בשנות ה-90, ויטרי - רא' שכולל 3 זנים - 1133, 3005, 2408 - ניתנים בזריקה תת-עורית 0,5 מ"ל לעוף ללהקות רביה בעיקר כבדה מהם ייוצרו אפרוחי פטם - ניתן לפני תחילת ההטלות ולא לאחר מכן, נותנים נגיף חי לפני מומת בפרגיות רביה כבדה, משטר חיסונים המומלץ בישראל ניתן רק בתרגולות רביה כבדה: נגיף חי בהזרקה בגיל 5-7 ימים, חיסון שני חי בהזרקה 5-7 שבועות, שלישי נגיף מומת בהזרקה ב 14-16 שבועות, רביעי נגיף מומת בהזרקה ב 18-22 שבועות, חמישי בהנשרה נגיף מומת בהזרקה, אפרוחי פטם בוקעים עם מתאם נוגדנים גבוה אך לא תמיד זה מספיק למניעת הדבקה בעיקר ב'להקות אם זקנות' בהן החיסון האחרון של האימהות רחוק ממועד בקיעת האפרוחים, ובעיקר - בגלל השינוי של הזנים בשדה.

המערכה ההלכתית

פרק ה'

פסק ה'קנה בשם'

פתיחת העור וגירוד הליחה | מיעוט לקוי טריפה | ההבדל בין ריעותא קלה לריעותא גדולה | הבעיה של הבקיותא הוא ספירת הגידין | עיקר הריעותא באחד עשר החיצוניים | אף מה שאיננו בקי אין חשיב כנאבד בלא בדיקה | כמות הטריפות אינה מאפשרת התחמקות | ליחה שאינה דבוקה אפשר לבדוק.

הראשון שהתיישב לכתוב פסק הלכה הוא רב המשחטה של מאה שערים באותה התקופה - הג"ר מאיר ברנדסדורפר זצ"ל¹ אשר

1. נולד באנטוורפן שבבלגיה בכ"ה באלול תרצ"ד לרבי שלמה ולפרומט בת הרב ישכר שלמה טייכטל, בעל "שו"ת משנה שכיר" ו"אם הבנים שמחה".

עם כיבוש בלגיה על ידי גרמניה הנאצית, בחודש אייר ה'ת"ש ברח משפחת ברנדסדורפר לצרפת. בעת הגעתם לפריז הוברר כי מאיר לקה בשחפת, מאחר שמדובר היה במחלה מדבקת המצריכה טיפול מיוחד, נשלח הרב ברנדסדורפר למרכז רפואי בשווייץ, שהתמחה בטיפול במחלה, בו שהה במשך תשעה חודשים ולאחר מכן שב והצטרף למשפחתו בצרפת.

בשנת ה'תש"ה עלה לארץ ישראל עם הוריו, ששוכנו בתחילה במחנה המעצר בעתלית, משם עברה המשפחה לקיבוץ חפץ חיים, ולבסוף בשנת ה'תש"ו התיישבו בשכונת בתי אונגרין שבירושלים, שם נמנה אביו עם תלמידיו המקורבים של האדמו"ר רבי אהרן ראטה, למרות היותו נער בן שתים עשרה, גילה כלפיו רבי אהרן קרבה יתירה והתבטא כלפיו "כי עתיד ילד זה להאיר עיניהם של ישראל בירושלים עיר הקודש".

לאחר כניסתו לעול המצוות, החל ללמוד בישיבת "בית יוסף צבי" דושינסקיא, כחברותא שימש לו הרב משה הלברשטאם, עמו נסמך להוראה בשנת ה'תש"ך על ידי הרב פנחס אפשטיין ראב"ד "העדה החרדית", לאחר נישואיו המשיך את לימודיו בישיבת מיר שבשכונת בית ישראל ובכולל של חסידות דושינסקיא, בו השלים את לימודי הרבנות והדיינות.

על רבותיו בפסיקת הלכה, מהם נסמך אף להוראה, נמנו הרב משה אריה פריינד גאב"ד "העדה החרדית", הרב שמואל וואזנר והרב יששכר דב גולדשטיין ראש כולל שומרי החומות, כמו כן נודע בקשריו עם הרב שלמה זלמן אוירבאך, עמו דן והכתב רבות בנושאים הלכתיים.

נישא לבת הרב שמעון דב קרישבסקי מזכיר בית היתומים דיסקין ומזכירו האישי של הד"ר משה וולך, מייסדו ומנהלו של בית החולים "שערי צדק".

השיב לו רק בתאריך כ' כסליו תשל"ו.

וכך הוא כותב:

...על דבר הריעותא המצוי בצומת הגידין החיצונים של העוף שהליחה הטבעית המצויה בין הגידים מתקשה לגלד לבן כהה על הגידים וכיניהם, וזה ניכר אף מבחוץ כגבשושית קשה עם נפיחות קלה או מרובה, לעיתים אף ניכר שינוי בצבע למראה אדום כחול או ירוק, כאשר מצוי מאד שאחד מהגידים נחתך לחלוטין, או שמראה הגיד משתנה בצבעו או במהותו והוא ניכר ברקבונו.

וכך פסק: בודאי שאסור להעלים אין מזה ויש בזה חיוב בדיקה לפתוח העור ולגרד את הליחה הקרושה מעל הגידין ובין הגידין ולעיין היטב אם לא הגיעה הלקותא לגוף הגידין.

ואם נראה שאפילו מיעוטו של הגיד לקוי למרות שרובו בריא ושלם יש לאסור בזה והוא מסתמך בזה על הפסק של מהרש"ם בדעת תורה² שלדבריו אם שלט קצת רקבון בצומת הגידין עצמן ואפילו רק

בחודש ניסן תשכ"ז התמנה רשמית בצוותא עם רעו הרב הלברשטאם כרב ומורה הוראה מטעם העדה החרדית וכרבה של שכונת בתי אונגרין.

בשנת תשל"ב התמנה עלי ידי הרב יצחק יעקב ווייס, אז ראב"ד העדה החרדית, כרב אחראי ופוסק של מערכת השחיטה של בד"ץ העדה החרדית, אחת התקנות שתיקן בתפקידו זה הייתה בדיקת הריאות וצומת הגידים בכל עוף שנשחט, בכ' באלול תשנ"ו, הוכתר עם הרב משה הלברשטאם כדיין בבד"ץ של העדה החרדית, לאחר מכן, יזם לראשונה שחיטת בקר בחו"ל על ידי העדה החרדית, שהקפידה עד אז לשחוט רק בתחומי ארץ ישראל ולא שיווקה בשר קפוא, שימש גם כמוהל מבוקש אשר ערך בריתות מילה כמעט מידי יום, ועמו נקברו כ-10,000 עורלות שהוא מל. חיבר את ספר השאלות ותשובות "קנה בשם", בו פסיקות ודיונים הלכתיים בארבעת חלקי השולחן ערוך, הסמיך להוראה עשרות רבות של תלמידים המשמשים ברכנות בארץ ובעולם, הוא נודע בהתמחותו בנושאי רפואה והלכה, שימש כאחד מהרבנים המשיבים של מכון פוע"ה, ורופאים רבים המתמחים בתחום זה עמדו עמו בקשר, כמו כן נחשב כאוטוריטה בדיני עירובין ומקוואות, והוא אף הוזמן לפקח על הקמתם של מקוואות ועירובים רבים בארץ ובעולם, ועל אף התנגדותו האידיאולוגית להתנחלויות, לא נמנע מלהגיע למאחזים והתנחלויות ביש"ע, לצורך הקמת מקוה או עירוב.

נפטר בכ' באייר ה'תשס"ט דקות ספורות לאחר שנפרד ממשלחת רבנים מאירופה שנועצה בו לגבי פרשת עגינות סבוכה, והובא למנוחות למחרת בבית העלמין שעל הר הזיתים.

2. סימן נ"י מי הדעת סוס"ק י"ט.

במיעוטן יש לאסור אפילו בבהמה.

ובזה אף אם אין מיעוט המצוי חובה לבדוק! כיון שהבקיאים נגלה לעיניהם בקלות ובודאי שאסור להעלים עין מזה.

בכ"ס ביקש לידע את אחוזי הנטרפים בהיות ומדברי הרב אקסלרוד היה נראה כי פשוט הדבר שאנו בקיאים בבדיקת צומת הגידין - והנה הרמ"א כבר סגר עלינו הדרך ופסק דאין אנו בקיאים משום שקשה לבדוק ובקלות הוא נטרף, ומקורו מדברי האיסור והיתר וגם הב"ח שם³ כותב אעפ"י ששמע מגדולי הדור שקבלה בידיהם לבדקם - אעפ"כ מסיק שאין נוהגים כלל לבדקם, וזוהי מסקנת האחרונים שלא לסמוך על בדיקה בריעותא גדולה אפילו בהפסד מרובה.

אבל בכל זאת הכריעו כי בריעותא קלה יש לנו בקיאות לקבוע אם לא הגיע הלקותא לגוף הגידים, וא"כ במקרה זה של גלד קשה ויבש יש מקום בהחלט להסתפק האם אנו בקיאים בו: כי מצד אחד אין שם רקבון וצרירות דם ומאידך הרי אנו רואים שזו מחלה הקורעת את הגידים ואין צורת בדיקה אחרת אלא ע"י בדיקת הגידים עצמן ובזה כיצד נוכל לסמוך על חוסר בקיאותינו.

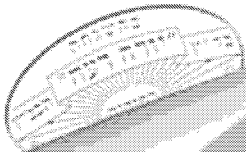
יתירה מכך גם הפוסקים הסוברים כי אנו בקיאים זה בדוקא כאשר סופרים כל הט"ז גידים אבל אם חסר אפי" אחד אפילו אם הוא עב לא ינפץ לשנים, למרות שבש"ס מצינו שעושין כן אנו לא בקיאים בזה ואפילו הבקי לא יעשה כן להפריד, ב"י בשם הרוקח.

ובהיות ואין אנו בקיאים בהפרדת כל הגידים כיצד נוכל לאשר שהכל נמצא שמא נקרע א' מהגידין שאין אנו בקיאים בו.

אמנם יש מקום בכ"ז להקל בהיות וריעותא זו מצויה בגידין החיצוניים ואם אנו נהיה בקיאים בהם די בזה, והנה הדע"ת כתב שקיימים י"א גידין חיצוניים⁴ ובאותן חיצוניים יש שני גידין רחבים המתפצלים לשנים, אבל בכל זאת למראית עינינו אין אלא גיד א' רחב ואילו י"א לא מצינו.

3. בסימן נ"ו ס"ט.

4. כ"כ בדרכי תשובה שם ס"ק ל"ה.

ועל כן אם נראה שאין הרבה טריפות דהיינו שעופות הלקויים במחלה זו ברובם אין הרקבון נכנס לגוף הגידים אפשרי היה לבדקן כיון שמותר אף בלי בדיקה, ואז אפילו אם בדקנו ולא מצאנו כל הגידין הרי"ז נחשב כנאכד ללא בדיקה, וראיה לכך שכ"כ הלבושי שרד שאם היה נפוח קצת או צרירות דם מועטים מותר בדיעבד אף בלי בדיקה.

ובהיות ששמעתי מהרב אקסלרוד שאחוזי הטריפות מגיעים לחמישים וששים אחוז מהשאלות שבהן נתגלתה הגידין, א"כ הרי"ז רעותא גמורא שא"א להכשיר כנאכד בלי בדיקה, וכיון שאין אנו בקיאים בבדיקה אין להקל בזה כלל, וא"א לומר שהרי"ז כנאכד בלי בדיקה כי בריעותא גמורה חובה לבדוק ואסור אף בדיעבד.

ולמסקנא הוא פוסק: באופן שהליחה הקרושה אינה דבוקה בחוזק בגידין ומתגרדת בקלות מעל הגידין ומביניהם אפשר לסמוך בזה על בקיאותינו - עד כמה שידינו בבדיקת הגידים מגעת, ויש לעיין היטב אם לא נמצאת שום ריעותא לא בגיד הרחב שתחת העור ולא בגידין הקטנים שאנו מכירים אותם, ולענין שאר הגידין שאין אנו מכירים אותם נחשב כנאכד בלי בדיקה, וכיון שאינו ריעותא גמורה שהרי ההיתר שכיח יותר מהאיסור יש להקל בדיעבד.

פסק זה נתפרסם בעלון התורני 'אוצרות ירושלים' ותהום העיר.

תשובת המנחת יצחק

חוסר בקיאותנו היא בעייתית אפילו בנחתך הגיד |
המהרש"ם מחמיר בעוף יותר מבאווזות | יש כאן מצב
להפסד מרובה | ישנה בעיה שאין מומחים לבדיקה
זו | בעית הדלקות עפ"י הלבוש | היתר הבדיקות
עפ"י היתר הבדיקה במכה בשדרה להתבואות שור.

כפי שכבר נודע לנו פנה הרב אקסלרוד לגאון ה'מנחת יצחק' והוא מצידו כתב תגובה בעניין לתשובתו של הרב ברנדסדורפר.

וכך הוא פותח הנני בזה ע"ד שהובא לפנינו ע"י הרה"ג גדלי' אקסלרוד מרמת גן צנא מלא רגלי עופות של תרנגולים עם ריעותות במקום צומת

הגידין אשר אחר הבדיקה מוצאים כמה פעמים א' מין הגידין נפסק לגמרי.

וכת"ה הראה לפני מה שהעלה הלכה למעשה בנידון:

אם הליחה הטבעית שבין הגידים התקשתה לגלד לבן וקשה שוהכה לבנוניתו אדוק על הגידין ובין הגידין וניכר מבחוץ כמין גבשושית קשה, לפעמים הוא בולט מעט ולפעמים הרבה ולפעמים משתנה גם הצבע לכחול או אדום או ירוק, ושכיח מאד שאחד הגידים נחתך לגמרי וזה מצוי בין בגיד העב שמתחת העור ובין בשאר גידין הקטנים שבין גיד העב ובין העצם או שנשתנה המראה ומהותו של הגיד לריעותא וניכר שהדלקת התפשטה בגיד, - אסור להעלים עין מזה ויש חיוב בדיקה אם לא הגיע הריעותא לגוף הגידין.

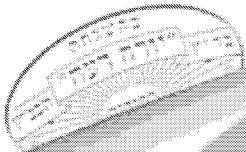
ראשית הוא מסכים עם עצם הפסק שאסור להעלים עין וחובה לבדוק אלא שהוא בא לדון במכלול הפרטים בנושא סבוכ זה.

א. המרדכי פוסק שבעוף אנו לא בקיאין לפסוק האם נחתך הגיד, גם באיסור והיתר שבמקרה של נפיחות וצרירות דם בבהמה אפשר לבדוק אבל בעוף - טריפה דאין אנו בקיאין לבדוק כלל.

ב. בס' דע"ת הביא שלמרות שבפמ"ג מיקל בבדיקת אינדיק - תרנגול אנגלי הודו - והכנה"ג מיקל אף באווז אבל בכל זה בעוף אין כלל מקום להקל, ואפילו בהפסד מרובה.

ג. גם הב"ח שהביא בתחילה הגהות שערי דורא שישנה קבלה מחכמי הדור לבדוק בין בעוף בין בבהמה וכדרך מש"כ הרוקח שישנה דרך בדיקה ע"י מחט וחוט - בכל זאת סיים דבריו בפסק מהרש"ל שגם בהפסד מרובה אין להקל בעוף.

ד. בדינא ד'הפסד מרובה' מסכים המנחת יצחק שע"פ הגדרת הדע"ת נחשבת טריפה זו להפסד מרובה שהרי למרות שכל עוף בפני עצמו אינו נחשב להפסד אבל ריבוי העופות במציאות הנטרפים כך דינם כהפסד מרובה, ובכל זאת לאחר שפסקו כל הפוסקים שאין להקל אפילו בהפסד מרובה א"כ פשוט קשה מאוד להחליט במקום שישנו ספק, שהגיד אכן לא נקרע או שהדלקת לא התפשטה בתוכו.

ה. נוסף לכך כפי שציין הרב ברנדסדורפר שצריך בהתמחות גדולה כדי לדעת כיצד לבדוק, ובפנינו ניצבים אם כן שני קשיים א. ההלכתיים ב. המעשיים.

עוד הגיב לפסק של הרב 'קנה בושם' שאם הליחה אינה דבוקה ממש בגידים ומתגרדת בקלות יש להכשירם, ושאר הגידים שאין אנו בקיאין בהם חשיבי כנאבדו קודם בדיקה, על זה מפקפק המנחת יצחק אם כן לא נבדוק בכלל את הגידין.

שהרי מדברי הש"ך והט"ז מבואר שאם ישנה נפיחות וצרירות דם על המורה לפתוח את הרגל ויבדוק אם אכן ישנו ריקבון שמחמתו יתכן שנפסקו הגידים יש להטריף, ומשמע מדבריהם שאם אין ריקבון א"צ כלל לבדוק, שהרי ההיתר שכיח יותר מהאיסור ובפרט שאין אנו בקיאין בבדיקה זו.

אבל בכל זאת מציין הדע"ת⁵ כותב דהמחמיר לבדוק תבוא עליו ברכה.

ערעור נוסף על עצם מציאות הליחה הקרושה בין הגידין למרות שהיא מתגרדת בקלות גם ישנה בעיה שהרי זו דלקת ממש והלבושי שרד כותב⁶ שכל ההיתר הוא רק אם יש הפסק בשר שלם בין הגיד לבין צומת הגידים ואז א"צ כלל בבדיקה, אבל אם המכה הגיעה לגידים אע"פ שהם נראים שלמים - טריפה ולא תועיל בו בדיקה.

ובנידון שלנו הרי כבר כתב שם ה'דעת תורה' שבתוך שיעור אצבע אצבעיים של החלק התחתון של השוק אין בכלל בשר אלא רק גידים ועצם, ואם כן בהיות ושם בדרך כלל מתרכזת הליחה הרי"ז נחשב כריקבון ומכה המגיעים אל הגידים ללא הפסק בשר ואם כן אפילו אם הליחה אינה אדוקה בגידים בכל זאת הרי היא טריפה, לא אאריך בכל תשובתו בבירור מחלוקת החסד לאברהם והלבושי שרד.

וסיכום דבריו:

היות וברוב המקרים נמצאת הרגל ללא קרעים בגידים ובנוסף לכך אם לא

5. מי הדעת סעיף י"ט.

6. טריפות עצמות סי' ו' סעיף י"ג.

נסמוך על ההכרעה להתיר במקום שנראה כי הגידים שלמים יהיה זה הפסד מרובה, ניתן לסמוך על הבדיקה בגלל שמצינו בעיה דומה בהכרעה כזו.

בסימן ל"ב פסק המחבר שאם הכה במקל לרוחב השדרה חוששים שמא נפסק החוט, והר"ן הביא דעת י"א שאפילו בדיקה לא מועילה להכשירה וכן פסק הב"ח שבהיות ואנו לא בקיאים בבדיקה בהמה כזו - טריפה, והסכימו על ידו פירות גינוסר, אמנם בדגול מרכבה הכשיר ע"י בדיקה.

ובסי' תבואות שור כתב שכל חומרת הב"ח הוא דוקא בהכאה גדולה אבל בהכאות המצויות לא החמיר הב"ח.

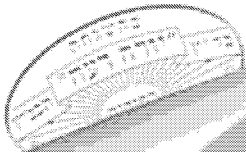
ובהיות שאנו לא בקיאים לחלק בין סוגי ההכאות עדיף לבדוק תמיד, כי אם לא נבדוק ונחמיר שלא לבדוק עלולים להתחיל ולהכשל בחילוק בין סוגי ההכאות וכן הובא שם בפתחי תשובה.

ומכאן נדון לענין הגידין שיש להקל לבדוק למי שנתמחה בזה, ואע"פ שלכאורה מן הדין אין צורך כיון ששכיח יותר כשרות מטרפות בכל זאת יש חשש גדול, שהרי יתכן שכאשר ראה בחוץ טעה וחשב כי מדובר בחולי ובבדיקה התברר כי הוא לא לקה בחולי הנ"ל, וממילא ריבוי הכשרות בבדיקה אינו אמיתי אלא נובע מחוסר בקיאותו של הבודק לראות האם הנפחות החיצונית היא חולי מטרף, אבל בעצם הבדיקה אפילו זה רק ספק שקול יש לצדד להקל.

תשובת שבע הלוי

ג' סוגי ריעותות | מיעוט המצוי לשיטת הבית אפרים ומשכנות יעקב | הקושיות על המשכנו"י | ההגדרה החדשה למיעוט המצוי | חוסר הבקיות כחרב פיפיות | פסק ההלכה - אם אין ניפוח א"צ לבדוק כלל | למרות כן יש לכבד תקנת רבני העיר | הערת תלמידיו לפסיקתו.

הרב וואזנר פותח את תשובתו בכך שהוא מקבל בעיקרון את הצעת הגרמ"ש קליין שליט"א לחיוב בדיקת צומת הגידין אולם דן במקורותיו לחיוב.

הוא מקדים כי ישנם שלושה סוגי בעיות בגידין:

א. נפוח גדול הניכר לעיין כל ובזה אין כלל ספק שצריך בדיקה.

ב. טריפות שרק המומחים יכולים להבחין בהם מבחוץ במראית עין.

ג. סוג טריפה שגם מומחים אינם יכולים להבחין בהם והם ניכרים רק בפתיחת הרגל.

שאלת תלמידו הגרמ"ש היתה על הסוג השני שניכר רק למומחים האם ישנו חיוב לחפש אחר ניפוח או לגשת למומחה שיבדוק אם יש ניפוח.

נקודת ספק נוספת בסוג השלישי שאינו ניכר אפילו למומחים והם צריכים לפתוח ולבדוק האם אכן הם חייבים בזה לכתחילה כפי שמצינו שיש חיוב בדיקת הריאה והוושט והדקין.

בתחילה הוא דן בעצם חיוב הבדיקה במיעוט השכיח, ומביא בזה שיטת הגרא"ז מרגליות⁷ בבית אפרים המגדיר את מיעוט השכיח בשלושה כללים:

7. נולד ביום י"ט כסלו תקכ"א לאביו הגאון ר' מנחם מאניש זצ"ל אבדק"ק וויטקוב וגריידינג בצעירותו כיהן כאבד"ק היבאניב ולאחר זמן קצר שב לבראדי נבחר לכהן באבד"ק פפד"מ אחרי פטירת מחותנו בעל מחנה לוי וסירב לנסוע שמה כי לא רצה ליהנות מכתרה של תורה כאשר נהג זקנו הגאון בעל תבואות שור זצ"ל, תורה וגדולה התאחדו על שולחנו מגדולי המשיבים והפוסקים בהלכה שקמו לה ליהדות גליציה ספריו בהלכה ובאגדה הקנו לו שם עולם והינם ספרי יסוד בספרות התורנית לכל אגפיה, עיקר תלמודו עשה במחיצת דודו הגאון רבי אלכסנדר סנדר מרגליות מסאטנוב שהיה מגדולי גאוני דורו, יומם ולילה שקד על תלמודו אם ביחידות ואם במחיצת תלמידים שקבעו את מדרשם בביתו והיו משומעי לקחו תלמידים מופלגים בתורה, אהבת התורה ולומדיה כמו גם ענוותנותו היו לשם דבר וזאת על אף שכל גדולי דור השכימו לפתחו ונהלו עמו מו"מ בהלכה בע"פ ובכתב והיה נישא בהערצה בפי כל וחווה דעתו והכרעותיו היו מקובלות על כל זרמיה של היהדות, עושרו הרב שבא מעסקים מסועפים בהם היה שותף ושהתנהלו בידי משפחתו ומקורביו איפשרו לו לשקוע כולו בתורה ולהתמסר לעבודת הקודש משאת נפשו, בד בבד היה מגדולי התורמים העושים והמעשים בפעולות צדקה ובעיקר בצדקות הקשורות לישוב ארץ ישראל, זכה לפרסם יכול תורני עשיר שגולת הכותרת הם ספרי תשובותיו בד' חלקי שו"ע "בית אפרים" אך לא פחות נודעו ספריו "ראש אפרים" על הל' טרפות "שערי אפרים" על הל' קריאת התורה "מטה אפרים" על ענייני ימים נוראים וסוכות "טיב גיטין" בדיני וסדר הגט "עוללות אפרים" בעניני ברכת הפירות "יד אפרים" הגהות על שו"ע אורח חיים "ורע אפרים" כיאור על הפסיקתא "שם אפרים" חיבור על התורה, נפטר בבראדי ביום כ"ד אב תקפ"ח ושם נטמן.

א. מיעוט המצוי הוא לא ספק טריפה אלא טריפה ודאית - כעין סירכות הריאה, בזה יש חיוב ודאי לבדוק.

ב. מיעוט המצוי של ריעותות שיתכן שיהיו טריפות כעין אוזות הנלעטות - שם כתב הרמ"א שהיה עדיף שלא לבדוק בכלל, מאשר לבדוק ולהקל במקום שישנה ריעותא - בכל זאת הבדיקה במקרה כזה היא רק מהתקנה של קדש עצמך כמותר לך, וזה דבר שאינו שייך בסירכות הריאה שם ישנה טריפה ודאית.

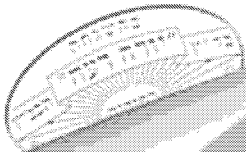
ג. במקום שיש חזקת איסור - בבדיקה ברוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן.

אבל הגאון ר' דוד מקארלין⁸ זצ"ל בספרו 'משכנות יעקב' דחה דברי הגרא"ז במקום שהריעותות מצויות, וכתב באופן ברור שאפילו אין אלא ספק טריפות יש חיוב ודאי בבדיקה,

ואת הראיה מקולת הרמ"א באוזות נלעטות הוא דוחה, כי שם הרמ"א חושש יותר לבדוק מכיון שאין לנו שם הכרע כיון שישנה מחלוקת האם בניקב מצד אחד כשר, וממילא הבודק ורואה כי ניקב רק מצד אחד ומכשיר על ידי שהוא נסמך על מ"ד דלא חיישינן שמא היה נקב והבריא - יבוא לידי קולא בטריפה דאורייתא, וע"כ עדיף שלא לבדוק ולסמוך על רובא דאורייתא. ומסכם המשכנות יעקב שאף בספק איסור יש חיוב גמור לבדוק ואין לסמוך בזה על רובא וחזקה וספק ספקא.

עוד חידש המשכנות יעקב שכמות מיעוט המצוי המחייב בבדיקה הוא שיעור עשירית והוכיח מהמשנה שבשבעה פרקים בשנה בודקין את היין כדי לידע אם אפשר להפריש ממנו שהרי אסור להפריש מן החומץ על היין, וחיוב הבדיקה שם הוא מיעוט המצוי שחוששין לו ושיעור זה כבר מבואר ב"ב צ"ג המוכר מרתף לחבירו מקבל עליו עשרה חביות יין קוססות למאה, דהיינו

8. מגזע היחש נכדו של ר' ברוך משקלוב על שמו נתכנתה משפחתו 'ברוכין' ואביו הג"ר אהרן היה מהיותר קרובים להגר"א זי"ע נולד במינסק בתקמ"א, תלמיד חבר להגר"ח מוולאז'ין והיה אף מתלמידי הישיבה בראשותו, כיהן כרבה של קארלין ונתפרסם רבות בכח ההוראה ע"י ידידו המפורסם הגרא"ז מרגליות, נפ' בכסלו תר"ו.

שהחמיצו עשרה אחוז, ומכאן שפחות מזה אין מקום לחשוש וא"צ לבדוק.

הרב וואזנר דוחה ראייתו של המשכנות יעקב כיון שהראשונים כבר ביארו שם את טעם הבדיקה כיון כי אלו זמנים שבהם עשוי היין לתסוס והרי הוא כמי שנולדה הריעותא בפנינו - ואין זה עניין כלל למקרה של רוב ומיעוט, שאין ידוע מתי נולד המיעוט והריעותא הנ"ל, והכלל הוא שכל מקום שנולדה ריעותא יש חיוב בדיקה בלי קשר לכמות הריעותא.

סברא מעניינת לחלק בין חומץ בן יין לטריפות כותב שבה"ל, בענבים זה טבעם שחלקם נהפכים להיות חומץ לעומת זאת בטריפה אמנם ישנם כמה הנולדים טריפה אבל המעבר מכשרה לטריפה הוא לא טבעי כמו מעבר מיין לחומץ ולכן חייבו אותו יותר בבדיקה.

טוען הרב וואזנר אפוא:

גם אם נכונה ראייתו מחומץ בן יין לשאר דברים בכל זאת תמוהה מאד קביעתו זו.

ומכמה טעמים:

א. ביין אכן הממוצע הוא עשירית של חביות תוססות אבל אולי גם בפחות מזה יהא חיוב בדיקה.

ב. לשיטת המשכנות יעקב כל מקום שהוזכר חשש של מיעוט המצוי הרי"ז לכה"פ בעשרה למאה וזה לא יתכן שהרי לדוגמא רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הם וכ' הרמב"ן שיש חיוב בדיקה משום מיעוט המצוי שאינם מומחים וקשה לומר שישנם עשרה למאה שאינם מומחים.

ג. תוס' יבמות כותבים שהטעם כל שלא שהה שלושים יום באדם הריהו נפל זה מכיון שחוששים למיעוט המצוי והרי לא יתכן לומר שעשרה למאה נפלים מתים...

ד. יסוד כה חשוב בשיעור מוגדר היו חייבים רבותינו הראשונים לכותבו...

ולכן הוא מכריע שגדר זה של 'מיעוט המצוי' כוונתו שלא ימלט בכל מקום שהוא בעולם בכל רוב בהמות - תמיד ילווה אליהם מיעוט טריפות מאותו

הסוג, זו הוכחה שטבע ברייתו הוא לגדל רוב כשירות ומיעוט טריפות.

ראיה לכך נמצאת בדברי הר"ן שכתב שהטעם שלא חוששים שמא העגל נתרסק בלידתו כשעבר בבית הרחם - הוא למרות שברור לנו שרוב העגלים לא מתרסקים בלידתם, כיון שאם יש מיעוט שכיח יש לחוש, ובאה וחידשה הגמרא שהוא מיעוט שאינו שכיח.

ולכאורה לדברי המשכנות יעקב הלא הכל תלוי בכמות ובאחוזים ובאם ישנה עשרה למאה יחוש וואם לאו לא יחוש.

אלא מכאן ראיה שהמיעוט השכיח הוא דבר המלווה את הרוב בקביעות אבל אם אין ליווי קבוע ויתכן שיהיו לידות רבות ללא שום ריסוק ולכן אין לחוש.

ומכאן שגם טריפות רבות שאינן נבדקות מכיון שלמרות שהם קיימות במציאות - אבל הם לא מלוות את הרוב באופן קבוע וגם לא בכל מדינה ומדינה.

מכל זה מבואר שלכאורה יש חיוב לבדוק בשני סוגי הריעותא דהיינו כשהיא ניכרת מבחוץ ע"י נפיחות ובין שאינה ניכרת מבחוץ שהרי שניהם שייכים לסוג טריפת פסוקת הגידין שנחשבים למיעוט המצוי.

ובכל זאת ישנה בעיה גדולה:

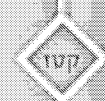
א. מעט מאד אנשים בקיאים בבדיקה זו של צומת הגידין.

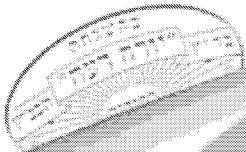
ב. לא ברור שאנו בקיאים בכלל בבדיקה זו - בעופות הדקין, וי"א אף בעופות הגסין.

ולכן נראה לפסוק כי אם מומחה בא לפניו יבדוק לכתחילה מן הדין, אבל אם לא בא לפני המומחה עדיף לא לבדוק כלל כדין הוושטין שפסק הרמ"א לא לבדקו ולסמוך על הרוב.

כאן הוא עומד על החידוש שבדבריו שהרי מש"כ הרמ"א דלא בקיין הוא סיבה להטריף ואילו לדבריו חוסר הבקיאות תגרום לנו להכשיר...

אמנם הוא מחלק שהרמ"א מדבר במקום שישנו בפנינו ניפוח וריעותא,

כיון שאנו לא בקיאין לא נכשיר את הריעותא, אבל במקום שבו השטח כולו נקי ושלם לא הוחזקנו בספק, ולכן מחמת שלא בקיאנן א"צ לפתוח ולבדוק את הגידין, ובפרט שהדבר נוגע להפסידא דרבים.

ולסיכום הוא כותב אבל אם רבני העיר עשו תקנה לבדוק אין אחר תקנתם כלום!

הערת תלמידיו שם.

א. עפ"ד שמיעוט המצוי הוא בפחות מעשרה לכאורה יש חיוב גמור לבדוק צומת הגידין כיון שמצוי להיות טריפה אף במקום שלא רואים כלום מבחוץ.

ב. למרות שעיקר תקנת חז"ל היתה בבדיקת הריאה מ"מ מצינו באחרונים שאין זה מונע לתקן תקנות במקומות שנולדו חששות חדשים, וכן תיקן הפרי מגדים חיוב בדיקה בדקין, והתבואות שור תיקן בדיקת מים בראש הבהמה.

ג. גם במקום שלא בקיאין כמו בבשר שהרופא גורדו בכל זאת נפסק חיוב בדיקה בדקים וריאות של עופות שהם עניינים של בשר שהרופא גורדו.

ד. ברור הוא שבדיקת צומת הגידין יותר קלה מבדיקת ריאות שהוא דבר הנראה לעין ולא כבדיקת ריאות שהוא מומחיות לידע מהו שיעור הקלקול עד שנהיה בשר שהרופא גורדו, ומורי ההוראות עצמם נחלקו בשיעור זה, וכן מעידים המומחים לבדיקה שבבדיקה איטית ברגל ניתן לראות במשמוש קל אם הגידים כשרים ובריאם, והמומחים הנ"ל טוענים שכיון שלא מחייבים אותם הם לא מטריחים את עצמם אבל אין להם שום בעיה להכריע בזה.

ה. ענין הפסד מרובה שהתירו האחרונים במיעוט המצוי ג"כ אינו ענין כאן שגם בטריפות ריאות מתהווה הפסד מרובה ובכל זאת יקוב הדין את ההר, וכל ההיתר היה בצורך גדול כמו במקרה שאין בשר אחר לצורך יום טוב.

תשובת ה'שועת משה'

חובת הבדיקה פשוטה כבדיקת הריאות | חסרון בקיאותנו בספירת הגידין | בריעותא חוץ לגיד בהחלט בקיאנן | במקרה של דלקת ברורה יש להטריף

ללא בדיקה | סיבת חסרון בקיאותנו ג' עניינים | מיעוט המצוי הוא מתוך השאלות ולא מכלל העופות.

בתחילת תשובתו⁹ מקדים הרב משה יהושע אהרונסון¹⁰ ז"ל שהוא מתייחס לחובת הבדיקה במקום שמרגישים בגבשושית ועל כן הוא דן קודם האם ישנה בכלל חובה בבדיקה, במקרה זה,

בבדיקת הריאה מצינו שבמקום שישנה ריעותא חיוב הבדיקה הוא מן התורה.

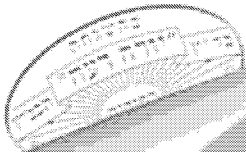
ובהחלט יש מקום להשוות את הנידון שלנו לריאה שהרי בהרבה מקרים בפתיחת השוק רואים כי הגיד העבה קפץ ממקומו וע"פ רוב יש בראשו טיפת דם, ולפעמים אף גיד דק נקרע, המומחים בבדיקה חשים בדבר זה כבר בחיי העוף במשמוש ברגל שחשים כי הגיד התעבה והתכווץ.

על כן פשוט הדבר שחובה גמורה לבדקו מעיקר הדין, שהרי האיסור הוא במיעוט המצוי ואין כאן להעלים עין ולומר התורה חסה על ממונם של ישראל

9. ח"ג סימן ס"ב מתאריך כ"ד טבת ל"ו.

10. הרב יהושע משה אהרונסון תר"ע - תשנ"ד היה מרבני פולין בזמן השואה, יומנו האישי, תשובותיו, ומאמריו מתקופת השואה ולאחריה מהווים תיעוד אוטנטי ונותנים מבט ייחודי על מאורעות השואה מנקודת מבט של רב, אחר עלייתו לישראל כיהן כרב בפתח תקוה. ביוגרפיה נולד בערב שבועות תר"ע למשפחה מיוחסת. למד בשיבות "תורת חיים - בריסק" ו"בית אברהם - סוכטשוב", והיה תלמידו של רבי דוד בורנשטיין, האדמו"ר מסוכטשוב. הוסמך לרבנות ונבחר לרב בעיירה קאנין ומאוחר יותר בפוזק וכסאניק הסמוכה לגוסטיניץ. בתחילת מלחמת העולם השנייה שהה זמן קצר בוורשה ובלודז' אך שב לעיירתו וגורש עם בני קהילתו למחנה העבודה קונין, שם עבד בעבודות כפיה שונות. את תקופת שהותו במחנה תיעד ביומן אישי אותו כתב בעברית תוך שהוא לוקח על עצמו סיכון גדול. ביומנו מתועדים חיי היום יום במחנה, קיום המצוות בתנאים הקשים, התנהגות הנאצים ודילמות מוסריות שהתעוררו בתנאים המיוחדים ששררו במחנה. לאחר חיסול המחנה הועבר למספר מחנות בהם אושוץ, בוכנוואלד וטרזינשטאט, שם שוחרר. אשתו וילדיו נספו בשואה.

לאחר המלחמה הוא מונה לרב מחנות העקורים באזור האוסטרי, שם טיפל בנישואין, כשרות, בעיית העגונות, חינוך ועוד. אחר כך שימש כרב קהילות הפליטים בגרמניה. הוא נישא בשנית והקים משפחה חדשה. בשנת תשי"א עלה לישראל וכיהן כרב בפתח תקוה. בנוסף היה אחראי על הפרשת תרומות ומעשרות הכללית של כלל יבול החיטה בארץ, והיה נחשב כבעל ידע רב בענייני מצוות התלויות בארץ. הוא המשיך לעסוק בשימור זיכרון השואה וכתב מאמרים בנושא אמונה נוכח השואה. נפטר ב"ב בכסלו תשנ"ד ונטמן בהר הזיתים.

שהרי כבר אמרו חז"ל חולין מט: איסורא דאורייתא ואת אמרת התורה חסה על ממון של ישראל?

אמנם מאידך ישנה בעיה שהרמ"א כתב שאין אנו בקיאים בבדיקת צומת הגידין של העוף, ולמעשה רוב הבודקים והרבנים הפוסקים בזמנו תשל"ו אינם בקיאים בהפרדת ששה עשר גידין ללא שיקרעו אותם, ועל כן הבדיקה היחידה שנותרה היא לפתוח את עור הגבשושית עד שיתגלו כל הגידים בצורה ברורה ולבדוק אם הדלקת לא נגעה בגוף הגידים עצמם ואם הם שלמים ויפים אז אפשר להכשיר גם ללא הפרדת כל הששה עשר גידין.

ואע"פ שלפעמים נחתך הגיד רק ברובו ואינו ניכר לעין מ"מ אין חובת הבדיקה ע"ז שהרי זה מיעוט שאינו מצוי ואין זו חובתנו לבדוק, וזאת משני טעמים.

א. מה שנאמר שאנו לא בקיאים זה רק כאשר ישנה ריעותא בגוף הגיד עצמו אז אין אנו יודעים להכריע אבל כאשר הדלקת היא מחוץ לגיד ודאי שאנו בקיאים.

ב. 'כל מקום שאנו יכולים לברר חייבים הננו לברר' זה נאמר דוקא שישנה אפשרות להגיע לחקר האמת עד תכליתה, אבל במקום שבו לא מצויים רבנים ובודקים שיתמחו בבדיקה זו לא נאמרה הלכה זו.

והנה במש"כ שא"א בקיאים בנפח ונצרר הדם זה שמדובר בצרירת דם גדולה שניתן לשער כי היא כבר מסמסה את הגידים ואי אפשר לראותם.

אבל בבדיקה זו שנתקשה העור והליחה שבין הגידין בהחלט, יש אפשרות לבדוק אם לא הגיע עד הגידין.

ולמרות שישנם פוסקים המחמירים אף בזה לומר שאנו לא בקיאים בזה, יש מקום להקל בהפסד מרובה כי אם נחמיר גם בזה לא תועיל הבדיקה כלל, שהרי במיעוט המצוי כבר פסק הרשב"א שא"א לסמוך על בדיקת הרוב ובבדיקת כל הגידים אין בזמננו מי שבקי בכולן.

בכלל אין לומר שמה שאנו לא בקיאים נועד לקולא לאכול ללא בדיקה, אלא שמוטל עלינו לבדוק רק מה שאנו יכולים וזה את מהות המחלה אם לא

פגמה בגידין עצמן, אבל אם נפלה המחלה כבר בגידים עצמן אין להתיימר כלל לבדוק, כי כבר פסק הלבושי שרד הובא בגליון מהרש"א שעכשיו ח"ו לומר שהוא בקי וזה עפ"י דברי האגודה והמרדכי ואו"ה שקשה לבדוק ובקל הוא נטרף.

עוד הביא ממש"כ שנות חיים כתב שהבעיה בבקיאות הוא שלא יחשיב את הגיד המובלע לשני גידים והפרי מגדים כתב כיון שישנם יותר משה עשר חוטים, ולהגאון משיבת נפש חסרון הבקיאות הוא מכיון שמתוך שהגיד דק א"א לבדוק אם נפסק רובו.

במהות מיעוט המצוי הוא מביא שיטת ה'דרכי תשובה' שזה עשרה אחוז טריפה ודאית ולפי"ז **בעופות שיש בהן גבשושית שיש מהן יותר מעשרה אחוז שנטרפות** ודאי שישנה חובת בדיקה.

הנקודה החשובה בדבריו שמיעוט המצוי נמדד ע"פ השאלות ולא ע"פ רוב העופות בשוק!

אז יקום הרב כלביא יתעמד למצוות – המצות
ונח כביכול ממלחמתה של תורה, והזקיף את קומתו הדרוכה
ולבש עד בחכמתו, והשים אל "התנור" פעמיו –

ולוהו לדרך כוננה, אבותיו אריות התורה
שמסרו את נפשם ומאדם לקיומה של מצוה בשעתה,
פחד השמירה עליהם... וחדות השם תעזמו!...

שירו של הרב מרדכי סלומון ז"ל על מרן הגר"י זיע"א בשעת אפית המצות

מקום צומת הגידין בעוף

פרק ו'

מהו גיד? הגדרת הרמב"ם לגידים | וחידושו באשר למיקומם
ברגל העוף | קבלת הראב"ד למיקומם ותמיהתו על הרמב"ם |
שאלת חכמי לונדל להרמב"ם בענין דומה | תשובתו המפתיעה
של הרמב"ם | ההתייחסות לתשובה בדברי הראשונים
והפוסקים ואף ע"י מגיניו | ההסבר המהפכני של מרכבת
המשנה בביאור דבריו | בדיקת המציאות עפ"י דבריו | הברקת
החת"ס בילדותו - וחזרתו בדרך שבחר בהם ובמשנתם.

בהרחבה כתב הרמב"ם את ענינו של צומת הגידין בפירושו למשניות¹:

"ודע כי רגל העוף העשוי קשקשים כלומר קנה השוק שהוא קשקשים
קשקשים כעין קשקשי הדג, יש על אותו הקנה גופים סחוסים קשים רבים
מקיפים את עצם השוק כאלו הם סמוכות, וקצוות כולם מקובצות בתוך כעין
גרגר ענבים בכף העוף וקורין אותן הגופים גידים, ואותו הגרגר שהם קבוצים
בו צומת הגידים².

...³ ואם נחתכו רגלי העוף במקום הגופים במקום הגופים הללו עד שנחתכו

1. בפ"ג ה"ד מחולין.

2. גיד הוא אגד קשיח של רקמת חיבור סיבית המחבר בדרך כלל שריר ועצם. הרכב הגידים דומה
להרכב רצועות רקמת חיבור צפופה וסדירה של סיבי קולגן בעיקר המסודרים במקביל לאורך
הגיד. הרכב הגידים מאפשר עמידה במאמצי המתיחה המופעלים עליהם בעת תיווך בין כוחם
של שרירים מתכווצים לבין עצמות. ברקמת הגיד יש מעט כלי דם, ולכן יכולת ההתחדשות שלה
מועטה. משום כך, גיד שנקרע אינו נרפא מעצמו, אלא על ידי תפירה רפואית.

3. גידים הם רקמה סיבית בין השרירים ובין העצמות; דלקת הגיד נגרמת בדרך כלל עקב מתיחה
חזקה של הגיד וקריעה של סיביו. המרכיב העיקרי בגיד הוא חלבון בשם קולגן, הנותן לו את
קשיחותו.

כל הגידים האלו ואפילו נחתך רוב אחד הרי זה טריפה, ואם נחתך בלעדי צומת הגידים ונשאר צומת הגידים שלמה הרי זו כשרה.

ורק אם נחתכו למעלה מן השוק כולו כלומר ממקום הבשר הרי היא כשרה, ואל תתמה שהרי חותכה מכאן ומתה וחותרה מכן וחיה, עכ"ל.

וחזר ופסק בידו החזקה⁴:

...ומנין גידין אלו בעוף ששה עשרה. תחילתן מן העינב שלמטה מאצבע תירה עד סוף הרגל שהוא קשקשים קשקשים...

למרות הביאור האנטומי המפורט שלא נמצא באי מי מרבותינו הראשונים, יש לידע כי למעשה שיטה זו יחודית ומחודשת מאד והראשונים כולם ללא יוצא מהכלל גם מגיני הרמב"ם כתבו שקבלה בידם שצומת הגידים מקומה גבוה יותר והוא בשוק העוף.

פסק רבותינו הראשונים:

הראב"ד משיג שם: **"זה חידוש גדול לא שמעתי כמותו, ומעולם לא בדקתי צומת הגידים אלא מן הארכובה ולמעלה כנגד צומת הגידים של הבהמה, ואמת שהן יורדים עד למטה עד שהם מתקשרים ומתחזקים בארכובה ומשם הם חיים ומפרנסים את הגוף.**

הבנת דברי הראב"ד בפשטות, שהוא נוקט בשלושה טעמים לדחות את דברי הרמב"ם.

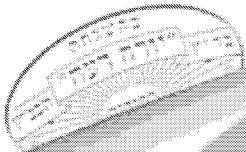
א. המסורת המקובלת בידינו שמקום צומת הגידין הוא למעלה מהארכובה.

ב. למסורת זו ישנם סימוכים בגמרא שהרי בבהמה זהו מקומה.

ג. גם מבחינה רפואית: הארכובה הוא אבר שהנשמה תלויה בו ובהיות והגידים מתקשרים שמה אם נחתכו הגידים דוקא בה טריפה ואין בגידין

דלקות הגיד נובעות, בדרך כלל, ממתיחה, מאמץ, וטראומה, הסיבה הנפוצה ביותר להיווצרות דלקת בגיד היא לחץ פתאומי חזק שהופעל עליו או על המפרק, או חבלה חוזרת.

4. בפ"י מה' שחיטה הי"ד.

היורדים מהארכובה בכדי להחיות או להמית⁵.

הרשב"א: בתשובה כ"ט כתב...מה ששאלת היכן צומת הגידים בעוף... מדעתי שנסתפקתם בדבר זה ממה שראיתם ברמב"ם שצומת הגידין במקום בעצם התחתון העשוי קשקשים, ואיננו...ומן הדומה שגם הוא חזר בו בתשובת שאלה ואין ספק בדבר זה כלל⁶.

כוונתו של הרשב"א לתשובה המפורסמת בשו"ת הרמב"ם "פאר הדור"⁷.

שאלת חכמי פרובינציא⁸: "...ג"כ מצאנו כתוב בעוף אם נשברה רגלו למטה מן הארכובה טרפה ולא שמענו בלתי היום, שלא היינו סבורים באיברין המצויין בעוף ובבהמה - אין הפרש ביניהם כי אם בקרום בעוף המים, שמחנו בישועתך כי השם יודע שאין אנו שמחים בנצוחך...

והרמב"ם משיב להם: זה שאמרתם שמצאתם בעוף אם נשברה רגלו למטה מן הארכובה טרפה, גם אני לא שמעתי בלתי היום, הודיעני באיזה מקום מדברי נמצאת טעות זה, הנה נוסח דברי בפ"י מה' שחיטה הי"א: ושתי טריפות יש בעוף יתר על הבהמה ואע"פ שיש להם אותם האיברים... זה נוסח דברי, ואם יש בספר שהגיע אליכם דבר שסותר זה כמו שכתבתם ודאי טעות סופר הוא תקנו בספרי, עכ"ל.

ההתייחסות לתשובה בדברי הראשונים ומפרשי הרמב"ם.

א. הרשב"א בתחילה אינו כותב זאת לדבר החלטי אלא רק סברה, הסיבה

5. הלחם משנה כותב שם כי כוונת הראב"ד אע"פ שהם יורדים ומתחזקים בארכובה משא"כ בבהמה, מ"מ מהמקום אשר למעלה בארכובה הם חיים ומשם מפרנסים את הגוף.

6. וכך הוסיף לכתוב בתשובה ק"ס.

7. בהוצאת מוקיצי נרדמים סי' שט"ז.

8. רבי יהונתן הכהן מלוגיל היה מגדולי התורה בפרובנס. נולד סביב שנת ד"א תת"ק (1140), והיה מתלמידיו של רבי אברהם בן דוד מפוסקירה (הראב"ד השלישי, 'בעל ההשגות'). לימים נחשב לגדול חכמי העיר לוגיל, שהיתה אז עיר מלאה חכמים וסופרים. כתב ספרים רבים, החשוב שבהם הוא פירוש על הלכות הרי"ף על כל התלמוד, שלח אל הרמב"ם סידרה של שאלות, והרמב"ם השיב לו בלשונות שבה בלתי מקובלים, גם שלח לו על פי בקשתו עותק של הספר 'מורה הנבוכים' בערבית, אותו העביר לר' שמואל אבן תיבון אשר תירגמו לעברית.

הנראית לעין היא כי הרמב"ם בתשובה זו לא דיבר ישירות על מקום צומת הגידין בעוף - אלא על עצם שנשברה למטה מן הארכובה ובזה ברור שהוא חזר בו, אולם כלפי הגידין יתכן כי דעתו שונה והוא יסבור כי מקום צומת הגידין אינו מקביל לטרפות העצם שזה בדווקא בעצם השוק.

אולם בסי' ק"ס הוא כותב כי בפירוש שמע שהרמב"ם חזר בו ויתכן שהדבר שהיה נתון אצלו עדיין בספק התבהר אבל לא מהתשובה עצמה אלא מתורה שבע"פ.

ב. לעומתו רבי שם טוב אבן גאון⁹ בביאורו 'מגדל עוז'¹⁰ לאחר שהביא

9. למד תורה יחד עם הריטב"א בבית מדרשו של הרשב"א, רבו הנוסף היה רבי יצחק בר טודרוס - מגדולי רבני ברצלונה. הוא עסק הרבה בנסתר, וכתב כמה ספרים בחכמת הקבלה - הידוע מביניהם הוא החיבור 'כתר שם טוב' שנכתב במטרה לבאר את דברי הסודות המוזכרים בפירוש הרמב"ן למקרא, חיבורו העיקרי והמפורסם יותר הוא מגדל עוז, על משנה תורה לרמב"ם. שם ישנה ככל הנראה עדות ראשונה לכך שהרמב"ם ידע את חכמת הסוד, וכך העיד ביסודי התורה, פרק א', הלכה י':

...ולדעתי שר"מ ז"ל ידע בהם בסוף ימיו, שאני מעיד שראיתי בספר ארץ מולדתינו כתוב במגילה של קלף ישן מיושן לשון זה: אני משה ב"ר מיימון כשירדתי לחדרי המרכבה בינתי בעניין הקץ וכו', וקרובים היו דבריו לדברי המקובלים האמיתיים שרמזו רבינו הגדול הרמב"ן בתחילת פירושו לתורה.

הוא שהה במשך תקופה מסוימת בארץ ישראל, אך ככל הנראה כתב את ספרו 'מגדל עוז' כאשר חזר ממנה. בהקדמה לספרו בדי ארון ומגדל חננאל מספר אבן גאון שבשנת ה'פ"ה עלה לארץ ישראל והתיישב בצפת יחד עם חברו רבי חננאל בר' אברהם אסקירה, חברו נפטר שלשה חדשים אחרי זה והוא קרא את חבורו 'בדי ארון' - מגדל חננאל' לזכרו של חבר זה. הוא מפרט גם את הצרות שעברו עליו באותה תקופה: "ויהי מימים מתו עלי בני ובנותי ולא נשאר אלי מיוצאי חלצי לא פרי מפרי ואנכי הולך ערירי..."

הוא נזכר בנוגע לפולמוס הלכתי מפורסם בדבר נוסח המקרא, לגבי המילה "דכא" המופיעה בחומש דברים, אם לכותבה באות א' או ב-ה'. בספר תורה שנכתב בכתב עצמו היה כתוב בתחילה "דכה" ב-ה', ולאחר מכן הוא מחק בעצמו את התיבה וכתב "דכא" ב-א'.

10. ספרו זה הוא מראשוני החיבורים על ספר היד החזקה לרמב"ם, שנכתב כמאה שנה לאחר פטירת הרמב"ם ומטרתו העיקרית ליישב את השגות הראב"ד על הרמב"ם. בדרכו ליישב את השגות הראב"ד ישנם כמה אופנים: במקרים רבים דוחה אבן גאון את השגותיו של הראב"ד על ידי הבאת נוסח מקורי של דברי הרמב"ם שהיה ברשותו; לעתים הוא מבסס את דבריו על דיון בסוגיות התלמודיות שעל-פיהן הוא מבאר מפני מה העדיף הרמב"ם לפסוק באופן מסוים; ובמקומות מסוימים מבאר הוא כיצד במהלך הסוגיה השתנתה דעת הגמרא אף לגבי עקרונות שנקטה בהם בתחילה כדבר פשוט, והרמב"ם הכריע שלא כפי הנראה מתחילת הסוגיה. קבוצה נכבדה מגדולי הדורות הסתייגו והשיגו על פירושי המגדל עוז, כאשר טענתם העיקרית כלפיו היא שככל הנראה מחמת רצונו העז ליישב את שיטת הרמב"ם לא העמיק כראוי בדברי

השגת הראב"ד כותב:

...ואני אומר לא ראינו איזה ראייה, אך אמנם כי גם אנחנו לא שמענו ולא קיבלנו אלא כפירש"י, וגם רבותינו בעלי התוספות לא שמענו ולא קיבלנו אלא כפירש"י: וגם רבותינו בעלי התוספות לא החזיקו עצמן לבדקן מפחד בקיאותם בענוותנותם, ואנחנו בספרד ואפילו בעוף הורגלנו בישיבתנו ע"פ קבלתנו לבדקן למראית עין מאדוני אבי זלה"ה אשר קיבל מרבותיו ומאבותיו הראשונים נ"ע.

ולצייר בדיקתן בכתב אי אפשר, וגם דברי ר"מ קבלה מפה אל פה הוא ומעשה רב לו בכל מקום השומע ישמע והחדל יחד... עכ"ל.

ג. ב'מגיד משנה' להר"י יהודה כלץ¹¹ מצוטטת תשובת חכמי פרובינצא לדבר ברור ואמיתי ומודיע שלא לסמוך על הנוסחאות ברמב"ם בהן מופיע צומת הגידין ברגל התחתונה.

ד. ה'לחם משנה' אינו מביא את תשובת חכמי פרובאנס אלא את הגהת הראב"ד לבדה, ומכאן שהוא סובר כמותו.

ה. ב'כסף משנה' הביא כי גם ב'ארחות חיים' וגם רבינו ירוחם כתבו שפסק הרמב"ם טעות הוא, וממילא אף בהלכותיו¹²: בהלכות טריפות פסק כך שצומת הגידין מצוי בעצם האמצעי כמו בבהמה.

הראב"ד. יש שהדברים מגיעים עד כדי כך שהוא תמה על הראב"ד "פה קדוש איך יאמר דבר זה?!", או שמחליט שקושיא כזו לא יצאה מפיו הראב"ד אלא נשתרבעה לדבריו השגת תלמידו. דברים חריפים במיוחד נגד הספר נכתבו על ידי המהרש"ל והש"ך. גדולים נוספים שביקרוהו היו רבי יצחק דמן עכו בספרו "מאירת עיניים",

11. רב ודיין מתלמסאן חסיד וקדוש כך הוא מתואר ע"י נכדו ר' יהודה ב"ר אברהם, הגאון ר' שלמה בר צמח בתשובה לנכד ר' יהודה ב"ר אברהם מתאר ר' יהודה כחכם בקי בתורת הנסתר "רב קדוש וחלם בנעלמות ועשר מאמרות" ר' יהודה הוא בעל החיבור מגיד משנה פירוש להלכות שחיטה להרמב"ם ז"ל הגדפס בתוך ספר זבחים שלמים ליוורנו תרי"ח ז"ל "הלכות שחיטה להרמב"ם ז"ל עם ביאור הדיין המצויין כה"ר יהודה כלץ זלה"ה בן החכם השלם הדיין המצויין כמה"ר שלמה כלץ זלה"ה בן הרב הגדול כמה"ר יהודה כלץ תנצב"ה והביאור הנזכר הוא הנקרא "מגיד משנה" ע"ש כן חיבר קונטרס כלל בטרפות [מלכי ישורון בערכו]

12. בשולחן ערוך יורה דעה סי' נ"ו סעיף ת.

מרכבת המשנה - והסברו הייחודי ברמב"ם

מרכבת המשנה כותב הסכר חדש לחלוטין בהבנת דברי הרמב"ם ודבריו כה ברורים לו עד שהוא כותב "כי לחינם חרדו את כל החרדה הזאת..."

וביאור דברי הרמב"ם: מקום מוצא הגידין הוא אכן במקום בו הבשר מורכב עם העצבים, ומקום מוצאם בעצם שהוא למטה מאצבע יתרה.

ואח"כ הם פורשין מהבשר ההוא ומתהווים לגידין והם עולין לכל אורכה של רגל הקשקשים.

ואח"כ הם מתקבצים למין 'עינב' בארכובה, ואם נחתך א' מהגידים שנחתך במקום הצמיתה שהוא בארכובה טרפה.

והסימן הוא: שרואים אף ברגל שיש בו קשקשים שנתקלקל אחד משה עשר החוטין מחמת החיתוך שבכף הירך כלומר מעל הארכובה, אבל ודאי שאם נחתך ברגל שיש בו קשקשים למטה מן הענב או למעלה ממנו כשר.

מבחינה מציאותית נבחנה שיטתו האומרת כי כל קרע בגיד ברגל עליונה ניכר מיד אף בתחתונה לעוסקים במקצוע ידוע כי אין הדבר כן, וישנם גידים הנקרעים בעליונה ולעולם לא יהו ניכרים ברגל התחתונה מסיבות שונות וזה יבואר בארוכה במקום אחר בעזהשי"ת.

והנה ה'חתם סופר' בתשובותיו כותב לבאר לכאורה שיטת הרמב"ם:

...אמת הוא בדידי הוה עובדא כד הוינא טליא בהיותי יוצק מים ע"י רבותי הקדושים נוחי נפש זצ"ל למדתי הלכה טריפות ובהגיעני להלכות צומת הגידין וראיתי **פי כל הנביאים מתנבאים בסגנון אחד שהצומת הן במקום חבור השוק עם הרגל**... אמרתי זה א"א להיות כ"א מקום חבור הרגל עם הפרסות והארכובה היא הקרסוליים, ובעוף הוא מקום חבור הרגל אל מקום האצבעות, וסדרתי לי ראיות ברורות:

א' ממקום חליצה שצריך להיות נקשר על השוק, ש"מ שזה נקרא שוק ופרסה התחתונה נקרא רגל.

ב. בפסוק שופטים ט"ו ח' שוק על ירך פירש"י עפ"י תרגום הולכי רגלים

רוכבי הסוסים ש"מ רגל נקרא שוק ומקום מושב נקרא ירך, א"כ מקום חיבורם בארכובה נקרא חבור הירך עם השוק, ואיננו חבור שוק עם הרגל.

ג. ידוע בלשון הקדש נקראו בתי שוקיים אותן מכנסיים שלובשין על הרגלים התחתונים ואינך שלובשים על מקום המושב נקראו מכנסיים לכסות בשר ערווה.

א"כ מוכח שזה הרגל נקרא שוק מכל הלין ראיות היה נראה בפשיטות כי כאן הוא מקום צומות הגידין. ...וילדות היתה בי והעזתי פני להציע כן לפני רבי וגער בי להוציאני חלק, מבלי משים לדחות ראיותי כלל, כי היה נראה לו אפקרותא להרהר ח"ו על דבר מקובל, וע"י כך לא חש להשיבני על קושייתי ולתרצה.

עד שהאיר ה' עיני בתוס' מנחות ל"ז ע"א ד"ה קיבורת שהעלו דשוק של אדם איננו שוק של בהמה ואמרתי ברוך שבחר בהם ובדבריהם.

שרויה ביום א' בפסח בוולאז"ן

בספר 'נפש הרב' מסופר שאף שאצל המתנגדים לא נהגו להיזהר מאכילת מצה שרויה בפסח מכל מקום הגאון בעל בית הלוי ואחריו הגר"ח היו נמנעים מלאכול ביום הראשון לחוש לדעת הרמב"ם שיש איסור בפסח שלא לאכול מצה עשירה ביום הראשון דאינה לחם עוני ע"י ח"י הגר"ז אפילו כשאוכלה שלא בתורת מצוות מצה דליל הסדר ומצה מבושלת דינה כמצה עשירה חומרא זו קבלה היתה בידם מהגר"ח מוולאז"ן.

שם עמ' פ"ח.

ייחוס התשובה להרמב"ם

פרק ז'

מהו פסק הרמב"ם המקורי | תיקון הטעות כיצד | ראייה לכאורה לקושי בתיקון מדברי המאירי | מערכתנו על כל תשובות לוניל | נוסחאות לשון זרים בתשובות לוניל | ראיות ממעשה רב בשמות לא מוכרים | פסקים בעייתיים בהן | מי השליך את תפיליו? | התפילין של רב האי גאון 150 שנים לאחר פטירתו | שמות חכמים נדירים | הקשיים בתשובה דצומת הגידין באופן יחודי.

על השלילה הכללית לפסק הרמב"ם בנושא זה - יצא קיצפו של הרב יוסף קפאח ז"ל, ובפירושו למשנה תורה¹ מבאר: כי לא ניתן כלל לדמות את המיקום של הגידין בבהמה לגידי העוף שהרי בתיאורי הגמרא לצומת הגידין בבהמה אין קשר לצומת הגידין בעוף², ובפרט שאין תיאור כלל בתלמוד למקום הגידין בעוף, מ"מ הרמב"ם לטענתו 'הפעיל את חושיו' כלומר את ידיעותיו בחכמת הטבע, וכך קבע את מקום הגידין בעוף ברגל התחתונה.

לראיה לדבריו כי זו שיטת הרמב"ם הברורה ציטט את פירושו למשנה³:

...ודע כי רגל העוף העשוי קשקשים כלומר קנה השוק שהוא קשקשים קשקשים כעין קשקשי הדג, יש על אותו הקנה גופים סחוסיים קשים רבים מקיפים את עצם השוק כאלו הן סמוכות, וקצוות כולן מקובצות בתוך כעין גרגר ענבים בכף העוף וקורין גם אותם הגופים גידים, ואותו הגרגר שהם קבוצים בו צומת הגידים, ואם נחתכו רגלי העוף במקום הגופים הללו עד שנחתכו כל

1. ה' שחיטה פ' ח' סעיף ט"ו.

2. כוונתו כנראה למחלוקת בחולין ע"ו א' בתיאור המקום של צוה"ג.

3. בפ"ג משנה ד'.

הגידים האלו ואפילו נחתך רוב אחד מהן הרי זו טרפה, ואם נחתך מתחת צומת הגידים ונשארה צומת הגידים שלמה הרי זו כשרה, וכן אם נחתכו למעלה מן השוק כולו כלומר ממקום הבשר הרי היא כשרה, ואל תתמה שהרי חותכה מכאן ומתה וחותכה מכאן וחיה...

ובפ"ד משנה ו': ...ואותם הגופים המקיפים את רגל העוף שהם כעין גידים אלו וכבר הזכרנום לעיל בפרק שלפני זה והם ששה עשר אם נחתך רוב אחד מהם טריפה...

ביאור סברת הרמב"ם לדעתו היא טריפת צומת הגידין אינה משום חתוכת הרגל אלא משום חתוכת צומת הגידין, ומכאן אם צומת הגידים שלמה אף שנחתכה הרגל כשרה.

ועתה נפנה הוא לזעום על החולקים שבמקום לבחון את שיטת הרמב"ם "המוחשית המוכחת" על פי דעתו, ולא די שחלקו עליו אלא שעשו אותו 'שקרן'.

ואכן מצאתי ראיה לערעורו של הרב קפאח מדברי המאירי:

בית הבחירה חולין⁴... אבל מה שכתבו בעוף שתחילתם למטה מאצבע יתרה עד סוף הרגל שהוא עשוי קשקשים קשקשים, לא נתברר לנו אם הוא טעות סופר אם לאו... ואם הוא כן לא נודע לנו תקונו היאך הוא... ואנו לא מצינו חילוק במקום הצומת בין בהמה לעוף...

העולה מדברי המאירי הוא.

1. למרות המקובל, לא ברור כלל אם הוא טעות סופר ברמב"ם.
 2. גם אם יש כאן טעות סופר לא ברור כיצד ניתן לתקן ברמב"ם את דבריו.
 3. פסק ההלכה הוא: אין חילוק בין עוף לבהמה ומקום צומת הגידין בשוק דלא כהרמב"ם!
- כלומר שדברי הרמב"ם כה ברורים שלא ניתן לבצע שום תיקון אלא מחיקה וכתיבה מחדשת...

4. ע"ו ע"א.

מערכתו על תשובות חכמי לונל

ומכאן פונה הרב קפאח 'לטפל' בתשובת הרמב"ם לחכמי לונל, באופן פרטי ובאופן כללי.

לגבי התשובה הנ"ל מצביע הרב קפאח על שני קשיים.

א. הא כיצד חזר בו בשעה שהוא עצמו ביאר כך בפירושו למשנה, ולא די אלא שמדובר בכתיבת ידו שהוגה והרמב"ם עצמו ערך שלושה תיקונים בכתב ידו הנ"ל.⁵

ב. נוסח תשובתו עצמו אינו מובן, שהרי כבר הוא עצמו כתב בפרק י' שהטריפות בעוף הן כמו בבהמה לבד משתי טריפות נוספות שינוי מראה מעיים מחמת האור ועוף המים שניקב עצם גולגלתו.

והרי זה כטענו חיסים והודה לו בשעורים כי הויכוח ביניהם הוא לא על עצם הטריפה בצומת הגידין אלא על המיקום של צומת הגידין.

ואכן תשובה זו כנראה חוללה ברוחו את הרעיון לבדוק את כלל תשובות הרמב"ם לחכמי לונל אשר התפרסמו והתקבלו בכלל ישראל כחלק אינטגרלי משו"ת הרמב"ם ובספר הזכרון לה"ר יצחק ניסים מופיע מאמרו הראשון של הרב קפאח בנושא זה והוא פורס יריעת טענותיו כנגד שמונה תשובות שנשלחו לחכמי לונל ע"י הרמב"ם כשהוא טוען כי אינן אלא זיוף חמור, ולהלן טענותיו.

א. ידוע הרמב"ם בלשונו הזהב, משפטי שפתו בנויים בדעת ובינה והשכל משופים ומהוקצעים, ואילו תשובות אלו אין בהם לא סדר ולא משטר לא שפה ולא לשון אלא לעגי שפה.

לא ניתן גם להאשים את המתרגם, יען כי חכמי לונל לא דברו ערבית, כפי שר' יהודה חריזי מציין בהקדמתו לתרגום ה'מורה נבוכים' שהוא עושה זאת לבקשות חכמי לונל שאינם דוברי ערבית.

וא"כ תשובות אלו נכתבו ע"י הרמב"ם בעברית ולא יתכן להשוותן לעברית הנאה והיאה של הרמב"ם.

5. המונח למראה עיניו.

ב. שמונת התשובות הראשונות ניכר כי הן זיוף שהרי הן נוגדות את דעת הרמב"ם בהלכותיו, כשהוא מפרט אחת לאחת את הסיבות לכך ע"פ דעתו, ככלל הוא מציין כי בשאלות הללו אין כל חדש, מקצתן הינן השגות הראב"ד, השערות של הרב קפאח כי תשובות אלו נכתבו ע"י אדם שכלל לא היה בקי בתורת הרמב"ם והן חוברו בסוף ימיו או סמוך לאחר פטירתו, נקודת הזמן המתאימה לכך שבני דורו של הרמב"ם הרמ"ה והרמב"ן כבר דשו בתשובות אלו.

יתכן כי שאלות אלו חוברו ע"י חכמי לונל עצמם והגיעו לידי מי שאינו יודע להשיב, ויתכן כי שאלות אלו כלל לא יצאו מעטם של חכמי לונל, המשיב עצמו יצר את השאלות כדי לכתוב עליהן תשובות.

טענת הרב קפאח אודות התשובה בענין סדר הפרשיות התפילין:

כאשר לחכמי לונל נודעה דעת רב האי גאון⁶ דהיינו שיש להניח הויית

6. נולד בבבל בשנת ד"א תרצ"ט ונפטר שם בן 99 בשנת תשצ"ח. בנו של רב שרירא גאון, ראש ישיבת פומבדיתא. ממשפחת ראשי הגולה שבבבל שהתייחסו על בית דוד, אלא שאבות אבותיו, שלא הייתה דעתם נוחה בהנהגתם העריצה של ראש הגולה, נסתלקו עוד לפני בוסתנאי מן הנשיאות ונכנסו אל הישיבה ותפסו מקום בין החכמים. ממשפחה זו יצאו כמה גאונים, אבות בית דין, ראשי כלה, סופרים ונושאי משרה אחרים בישיבה. אביו רב שרירא, אבי אביו רב חנניה, ואבי זקנו רב יהודה שמשו גם הם גאונים בפומבדיתא.

עוד בצעירותו עזר רב האי לאביו בהנהלת ענייני הישיבה. אביו מזכירו כמה פעמים וקורא לו "האיי בחורנו". נתמנה לאב בית הדין הגדול של ישיבת פומבדיתא, ואחר כך, שנים מעטות לפני מות רב שרירא אביו, שהגיע לזקנה מופלגת נתמנה לגאון. כשנפ' רב שרירא קראו אותה שבת בנוסף לפרשת השבוע גם בפרשת פנחס "פקד ה' אלהי הרוחת לכל בשר" והפטירו "ויקרב ימי דוד למות" ובמקום "ושלמה ישב", קראו "והאיי ישב על כיסא שרירא אביו ותכון מלכותו מאוד". רב האי נשא לאישה את בתו של גאון סורא רב שמואל בן חפני. לא השאיר אחריו בנים, ומת זקן ושבע ימים בן 99 שנים, בשביעי של פסח, על מותו חיבר ר' שמואל הנגיד קינה גדולה, ור' שלמה בן גבירול, שעדיין היה אז צעיר לימים, חיבר ארבעה שירי מספד, המעידים כמה גדולה הייתה בעיני בני דורו אבידה זו שאבדה לישראל. עם מות רב האי נחתמה תקופת הגאונים -

ומר קונן המשורר רשב"ג "ונגדעה קרן עדינה (בבל) גברת כל מדינה". חשיבות גאוניותו של רב האי היא כי היה האחרון בשלשלת הגאונים, ואצלו ואצל אביו נמצאו רוב תשובות הגאונים שקדמו להם והיו שמורות אצל סופרי הישיבות בגוני הערכים שלהם, גם דברי הרבנן סבוראי ותלמידיהם היו ערוכים ושמורים אצל רב שרירא גאון ובנו רב האי.

ועוד זאת כי ישיבת פומבדיתא הייתה במשך זמן גדול המרכז הכללי שאליו נהרו התלמידים מכל קצווי ארץ, ואל ראש הישיבה דשם פנו מכל המדינות בשאלות, הן בענייני תורה וחכמת הדת, והן בדינים שבין אדם לחברו. מפאת כל אלה עלה רב האי על כל הגאונים שקדמוהו בתורה

באמצע 'והיה אם שמוע' 'והיה אם יביאך' בבתיים האמצעיים, ואילו הרמב"ם פסק בה' תפילין⁷ שפרשיות אלו שמניחן אותן בבתיים הראשון והרביעי.

תשובת הרמב"ם ניתנה כבר בקצרה ובמתק לשון לחכמי צור תלמידי רבנו אפרים⁸ שם היא מופיעה בלשונו הקצרה והאיכותית.

אולם בתשובות הנ"ל המיוחסות אולם הופיעה התשובה בסרבול ובסגנונות לשון שאינן אופייניות לרמב"ם.

...זה שעלה על דעתכם בסידור הפרשיות, כך היתה דעתי מקודם ככם (= כמותכם) ותפילין שהיו לי בארץ המערב כך היו.

וכזה כתב אותו שחבר חבור התפילין ושמו ר' משה נ"ע מקורטובא, ואותו החבור הוא שהטעני והטעה כל אנשי המערב מלפני. וגם הר"ר יצחק אלפסי בעל ההלכות זצ"ל כותיהו סבירא ליה בתשובה אחת שיש לו במעשה התפילין, וגם חכם אחר שמו ר' יעקב קלעי ז"ל ככם עשה. והרבה גאונים חלקו על דבר

ובידיעות עפ"י הניסיון מעולם המעשה, ובצדק קראו לו: "אחרון הגאונים בזמן וראשון להם במעלה".

כבר בימי אביו הגאון עלה רב הא"י בתורתו ובחכמתו במעלה עליונה להיות אב"ד בבית דין הגדול בפומבדיתא, היא המעלה הראשונה אחרי מעלת הגאון ונודעה גם בשם התואר "דיינא דבבא" (-דיין שער הישיבה), וכל השאלות שבאו אז לישיבת פומבדיתא היו ערוכות לרב שרירא ורב הא"י ביחד, וכן היו התשובות נכתבו בשם שניהם.

באחרית ימי רב שרירא קרה לו ולבנו רב הא"י אסון נורא, כי הלשינו עליהם פריצי ישראל לממשלת ישמעאל וכנראה הייתה המלשינות כי לא נאמנה רוחם לממשלת הכליף, מפאת כי נקבצו לישיבתם תלמידים רבים מיושבי הארצות והממלכות שהיו שונאי הערבים ובעלי מלחמותיהם, מארץ פרס וצפון אפריקה, מספרד ומביזאנץ.

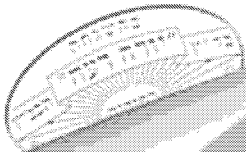
לגאון ולבנו היו חילופי מכתבים וש"ת עם היהודים יושבי הארצות האלה, והם קבלו כסף מגדבותיהם ונדריהם שנדבו לישיבת פומבדיתא, ונקל יכלו להעליל על ראש הישיבה בעלילה פוליטית. בגלל המלשינות הזאת נאסרו רב שרירא ורב הא"י בבית הסוהר. על רב שרירא נגזר עונש גדול, ובנו רב הא"י יצא זכאי. כנראה שזאת הסיבה שרב שרירא ירד מכסא הגאונות ובנו רב הא"י מלך תחתיו.

השתבח בפסקיו בממונות באמרו: "סברא דילן ודאבא מארי ידוע בדיני מעולם, למידק דיוקא בתר אומדנא ומעשים שלא יהיו בהן מרמה וגזל ועול, ולמיזל בתר קושטא וחריצותא ולגלויי כל מעשים, ולאורויי לאמיתותא".

7. פ"ג.

8. בסי' קל"ט.

זה ועל אנשי מזרח ועל אנשי ארץ הצבי הקדמונים כלם חולקים על זה, ואמרו לי חכמים נאמנים שפתחו תפילין של הגאון רבינו האיי זצ"ל ומצא שהן כתובין על הסדר שאמרתי בחבור.

ור' משה הדרעי⁹ ככם עשה וכשבא מארץ המערב לארץ ישראל היו תפילין שלו כאנשי מקומכם, וכשהראוהו דברי הגאונים הקדמונים והראיות שלהם השליך תפיליו ועשה על הסדר שאמרנו.

והראיה הברורה בדבר זה פ' הקומץ קורא על סדר התורה קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע. ונוסח זה לא היה בספרים שלנו בארץ המערב. אבל הנה מצאתי כל הנוסחאות הישנות וכך כתוב בהן, ...ובני ארץ ישראל כולן זהירין במצוה זו כסדר התורה כתבו איש מאיש... ולדברי הכל תפילין של יד וסדר פרשיותיה על סדר התורה. ודין הוא שתהא כתיבת שניהם שווה שהרי לדברי ר' יוסי טולה אדם על ראש ומניחה על ידו שמע מינה סדר אחד לשתייהן...

הקשיים שמציג הרב קפאח:

א. הפתיחה זה שעלה על דעתם אינה מופיעה בשום תשובה להרמב"ם אלא פתיחתו תמיד היא לעצם הענין.

ב. הרמב"ם מעולם לא התייחס בתשובותיו לחכמים פלונים ואילו בתשובה זו ישנה התייחסות לשלושה חכמים בלתי ידועים ר' משה מקורטובא, ר' יעקב קלעי ור' משה דרעי.

9. מחכמי ספרד בדור שלפני הרמב"ם, נולד כנראה בדרעא ונקרא דרעי על שם מקום הולדתו, למד תורה בלוסינה שבספרד אצל רבי יוסף בן מיגאש חזר למארוקו התיישב בפאס והתפרסם לחסיד ובעל מעשים, ידיעותינו עליו לקוחות ברובן מעדותו של הרמב"ם באיגרת חימן המספר כי הוא חזה את הגאולה כקרובה והודיע על כך לציבור שנטה אחריו מתוך אמונה שלימה, לפני הפסח הודיע להם שבניסן נגאלו אבותינו ממצרים ובניסן עתידים להגאל, וכמו שאבותינו נשלו את המצרים כך עלינו לעשות בגאולה הקרובה, ומאחר שבפסח זה אנו נגאלים לכן על כל אחד לקנות מהגויים כלי כסף וכלי זהב בהקפה - אפילו במחירים מופרזים ולהתחייב על התשלום לאחר הפסח, ובין כה אחר הפסח לא יהיה לגויים ממי לגבות, העם שנטה אחריו מילא אחרי הוראותיו למרות אזהרותיו של רבי מימון אבי הרמב"ם, התוצאה פסח הגיע הגאולה לא באה והיהודים נאלצו לשאת בעול החובות הכבדים שהתחייבו לגויים - דבר שרושש את כל עשירי הקהילה ורבי משה דרעי עצמו ברח ועלה לארץ ישראל, למרות זאת הרמב"ם בתשובותיו מזכיר את ישיבת ר' משה דרעי בארץ ישראל ומסתייע ממנו לדבר הלכה, [אנצ'י לחכמי ספרד ואנונו].

ג. כיצד יתכן כי כל חכמי המערב הלכו שבי אחרי חיבור התפילה לר' משה מקורטובא ולא ידעו כלל מנוסח ארץ ישראל בתלמוד.

שיטת רב האי גאון נודעה ע"י הראב"ד וכל הראשונים כמו גם ע"י השואלים כי היות באמצע, כיצד התעלם הרמב"ם מכל זאת והסתמך על עדות - שהיא אגב יחידה בעולם - שתפילין של רב האי היו עשויים נגד שיטתו.

ה. גם מבחינה היסטורית עדות זו נראית תלושה - הלא רב האי נפטר בשנת ד' תשצ"ח והרמב"ם נולד מאה שנים אחרי פטירתו, אם נצא מכלל הנחה שהעדות על תפיליו של רב האי היתה בשנתו החמישים של הרמב"ם הרי שחלפו 150 שנה מפטירת רב האי עד לעדות זו וכאן גדולה התמיהה מי זה שהביא את תפיליו של רב האי גאון מבבל לארץ ישראל או למצרים מאה וחמישים שנה לאחר פטירתו???...

ו. בתשובה מוזכר כי ר' משה דרעי בבואו לארץ ישראל "השליך תפיליו" כיצד יתכן שהרמב"ם ישתמש בביטוי כה חריף וכי משליכים תפילין. הרי פרשיות פסולות ואפילו קציצה¹⁰ ריקה מחויבים בגניזה.

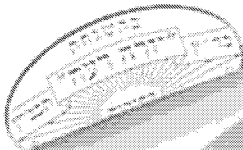
ז. העדות על נוסחאות ישנות של תלמוד א"י שכותב על סדר התורה תמוהה, מדוע לא השתמש בה בתשובתו לרבני צור.

ח. העדות שבני ארץ ישראל כולם זהירים במצוה זו נתקלת בסתירה לעדות היסטורית אחרת של פרקוי בן באבוי¹¹ שמצוות תפילין

10. בית התפילין.

11. פירקוי בן באבוי היה מחכמי בבל בתקופת הגאונים, ידוע בשל האיגרת הפולמוסית שחיבר נגד מנהגי ארץ ישראל של תקופתו, וכלפי תורתם של בני ארץ ישראל בכלל. על חכם זה נודע לראשונה משרידי האיגרת שנתגלו בגניזה הקהירית. פירקוי היה תלמידו של מר רבא שהיה תלמידו של רב יהודאי גאון ראש ישיבת סורא, מראשוני הגאונים.

על פי עדותו של פירקוי באיגרתו, כבר רב יהודאי גאון ניסה לתקוף את מנהג ארץ ישראל, על ידי שליחת איגרות לארץ ישראל גופה. נראה שניסיון זה לא צלח, ובדורו של פירקוי המאבק כבר אינו מופנה כלפי ארץ ישראל ישירות, אלא לקהילה מחוצה לה, המתלבטת בין שני מרכזי התורה המתחרים, שאליה נשלחה איגרתו של פירקוי - ככל הנראה קירואן שבצפון אפריקה. באיגרתו מאריך פירקוי בשבח התורה שבעל פה ומדגיש שתורה זו מצריכה רציפות של לימוד התורה, שהייתה לדבריו רק בבבל, עוד מימי גלות יהויכין ואילך. לדבריו מכיוון שבארץ ישראל

בארץ ישראל היתה רפויה בימי הגאונים.

היה "שמד" וגזרות נגד היהודים, רצף לימוד התורה שבעל פה נפסק, ומנהגי ארץ ישראל הם "מנהגי שמד", דהיינו מנהגים שהונהגו בלחץ המאורעות, ואסור לנהוג בהם לאחר שחלפו הגזרות. איגרת זו פתחה בפני החוקרים פתח ייחודי לפולמוס הסוער שהיה במאה ה-9 בין המרכז התורני שבבבל לבין זה שבארץ ישראל, פולמוס שנמשך גם בתקופה מאוחרת יותר, והגיע לשיא במחלוקת על קידוש החודש בין רבינו סעדיה גאון לבין גאון ארץ ישראל אהרן בן-מאיר.

ככה יצעד הרב ברהט וכל גשיו יחוו רעדה,
נותן כל אמתת עיונו וגבורת שונו האיתן
להלכות שמור המצות "לשמה" על כל תכונה ותכונה...

ונכנס הרב בית התנור ועיניו שתי בערות דולקות
והציץ בתנור הבוער... יבוש התנור ממבטו...
אסף לרגע את אשו... יגבר שלהבתו לפתע

כמו לפיס את דעתו הגדולה, או רץ להקביל פני מלך...
ותוהה הרב ומתעמק... והחיש צעדיו פנימה,
והצליף מבטיו היוקדים כנגד המגלגלים בעונה...

חפזון וחרות יפיקו כיום צאת אבותנו מצען
הכל נערך במחוששת מרוצה ושלטון ישוב הדעת...
אז ישאר חזיונך החטט למשגב מרום מקדשנו

עת כהני ד' הזרזים, מכבדים בבגדי הקדש,
עומדים במורא השכינה, ושירת הלויים ברוחם
עמלים לחם הפנים שוף ובעוט למאות...

שירו של הרב מרדכי סלומון ז"ל על מרן הגרי"ז זיע"א בשעת אפית המצות

הדחייה הגדולה לערעור

פרק ח'

הספרים הנוספים מחכמי לונל | הדיון בתשובות הללו ע"י
ר' אברהם בנו | מערכת עדויות רצופה לאמינותן | הסבות
האפשריות לסתירות ההלכתיות | השערות הנוגעות
לבריאותו של הרמב"ם וזהות כותב התשובות ללונל | אימתי
מזכיר הרמב"ם מעשי חכמים בהלכה | שאלות ר' יהונתן
והשגות הראב"ד | תשובת המערער על יישוב קושיותיו.

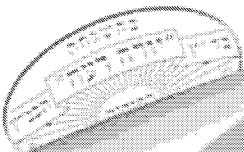
אולם הרב יצחק שילת¹ באותו הקובץ משיב מלחמה שערה.

א. אם אכן נכונות טענות הרב קפאח הרי ששני ספרים נוספים צריכים להכלל בקטגוריה זו של מזוייפים. והם:

1. "כתאבי אלרסאיל"² להרמ"ה כאשר בספר זה מובאות השגותיו של

1. הוציא לאור מהדורה מדויקת ומוערת של אגרות הרמב"ם, תירגם מחדש וביאר את הקדמות הרמב"ם וכן חלקים מפירוש המשנה לרמב"ם, מפעלו הגדול הוא הוצאת מהדורה מדויקת של חיבורו הגדול של הרמב"ם, "משנה תורה", מתלמידי הג"ר גדליה נאדל זצ"ל, בנושא הגרסאות של כתבי הרמב"ם הרב שילת נחשב לבר הפלוגתא העיקרי של הרב קפאח ז"ל.

2. הקובץ 'כתב אלרסאיל' שנדפס לראשונה לפני 142 שנה בפאריס מביא תיעוד מדויק של אחד הפולמוסים שהתחוללו בעקבות הגעת ספר משנה תורה לאירופה הוא כולל חילופי איגרות בין שלושה מגדולי הראשונים והוא סובב סביב כעשרה מפסקי הרמב"ם בספרו תורה ובכמה מתשובותיו כשהבולט שבהם הוא מה שהשתמע מדבריו שתחיית המתים הינה לנשמות בלבד ולא לגופים. הרמ"ה הוא שפתח את הויכוח וגם ליקט את הקובץ והוסיף לו קטעי קישור בערבית מכאן גם שמו הערבי של הקובץ, ר' אהרן בן משולם מלונל התנגד בחריפות לביקורת על הרמב"ם ולכן הרמ"ה שלחה אל גדול הדור הר"ש משאנץ אשר הצדיק את ביקורתו על שיטת הרמב"ם בענין תחיית המתים, אולם סירב לצאת כנגד הרמב"ם, ביקורתו באה מתוך כבוד והערצה והוא מכנה את הרמב"ם: 'משה איש הא-לוהים צדיק מושל ביראת א-לוהים' ובפטירתו כתב עליו קינה, כאשר רבנו יונה ורבנו שלמה מן ההר יצאו בחרם על ספרי הרמב"ם נמנע מלצאת לעזרם. אצל חכמי ספרד כנראה התעורר רוגז מסויים על ביקורתו, הנשיא הנדיב והמשורר רבי ששת

הרמ"ה³ על תשובות הרמב"ם לחכמי לונל⁴ מענה על השגות אלו מאת רבי אהרן ב"ר משולם מלונל⁵ ותשובותיו של הרמ"ה על דבריו.

כל אלו נשלחו לרבנו שמשון משאנץ⁶ ע"י הרמ"ה כדי שיעיר הערותיו

מברצלונה המכונה בפי בני דורו 'הנביא הזקן' עמוד העולם ויסוד החסידים כולם' - חזר עלינו:
...שאלוני יידי: איך יכנה בשם מאיר, והוא הולך חשכים?...
...השיבותים: כבר קראו חכמים ללילה אור - והוא מן ההפכים..."

3. רבי מאיר ב"ר טודרוס הלוי אבולעפיה, מגדולי חכמי התורה בספרד בסוף האלף החמישי בראשית המאה ה"ג למספרם הוא נולד בעיר בורגוש בספרד בשנת ד' אלפים תתק"ל ובהיותו צעיר לימים עבר עם אביו ומשפחתו לגור בעיר טולידו שבה מונה אביו רבי טודרוס הלוי לרב ולתואר נשיא. הרמ"ה היה למדן פייטן ומקובל ישב בטוליטולה והרביץ שם תורה והעמיד תלמידים הרבה בשנות השלושים לחייו התמנה הרמ"ה על ידי הקהילה לכהן כדיין בבית הדין הרבני של העיר. חבריו לבית הדין היו רבי יצחק מאיר אבן מיגאש בנו של רבי יוסף אבן מיגאש וראב"ן הירחי. הרמ"ה נחשב מגדולי הפוסקים בספרד ורבים פנו אליו בשאלות, ביניהם חברו הרמב"ן, הרשב"א, הר"ש משאנץ וחכמי לונל שהיו בפרובאנס - רבינו יהונתן הכהן מלונל ור' אהרן בר משולם.

וכך כותב עליו אחד מגדולי חכמי טוליטולה שחי שני דורות לאחריו הוא הרב רבי מנחם בן זרח ותלמידיו של רבי יהודה בן הרא"ש בהקדמתו לספרו "צידה לדרך" רבי מאיר הלוי שבא מבורגוש ונתישב פה בטוליטולה והיום יש פה בטוליטולה מבני בנותיו והוא היה חכם גדול בגמרא וחיבר פירושים ברוב הגמרא ארוכים ורחבים בפסק הלכה בקושיות ותירוצים" גם רבי יצחק הישראלי בספרו "יסוד עולם" שם הוא מאריך בדבר שלשלת חכמי תורה שבעל פה ובדבריו על אדות הרמב"ם הוא מזכיר לאחר מכן את הרמ"ה וכותב "כי באתרית ימיו של הרמב"ם דרך כוכב המזהיר וציץ נור הקדש אבן העזר רמ"ה הוא רבי מאיר הלוי ז"ל נשיא נשיאי הלוי שהיה מעיר בורגוש ובא לעיר טוליטולה והרביץ בה תורה והעמיד תלמידים הרבה והוא פירש כמה מסכתות מהתלמוד בדיוק גדול ובפלפול רב ועצום וחבר בדיני התורה ספרים רבים בדיוק גדול ונפטר בחג המצות בשנה ה' אלפים וד' למנין העולם"

4. ובהן אף התשובות הרביעית והשביעית עליהן פרט הרב קפאח כי הן נוגדות את דרכו ההלכתית של הרמב"ם.

5. מחכמי פרובנס בדור הריצב"א בנו ותלמידו של ר' משולם ואחיו של הרא"ש מלונל השיב בשם כל חכמי לונל לרמ"ה על השגותיו לספרי הרמב"ם, באיגרת אחת הוא משיב באופן ענייני על טענותיו ובשניה הוא מבקר אותו על צורת ביקורתו שהיתה מעט קנטרנית לטעמו, הרמ"ה עצמו כותב עליו "איש אמונות רב תבונות ארון העדות החכם הגדול".

6. מבעלי התוספות בצרפת למד אצל רבינו תם בטרורש, ואצל ר' דוד קלונימוס ממינצברג, ועשר שנים בשיבת ר' יצחק ב"ר שמואל הזקן מדמפייר. אחרי מותו יסד ר' שמשון ישיבה בשאנץ. תשובותיו נתקבלו להלכה, נטה למתנגדי הרמב"ם במחלוקתם על הפילוסופיה. בשנת ד'תשע"א נסע לא"י והתיישב בירושלים. מלבד התוספות על הש"ס, חיבר פירוש על משניות זרעים וטהרות שאין עליהן גמרא. חי בעיר שאנץ בערך שנת ד'תק"י ונפ' בעכו בערך שנת ד'תק"ץ. גם אביו ר' אברהם היה מבעלי התוספות, ומת בשנת ד'ת"ע. הרא"ש אמר כי אחרי רבינו תם ור' יצחק

עליהן⁷. ואכן חליפת האיגרות ביניהם חותמת את הספר.

דבר ברור הוא שחכמי לונל היו מודיעים את זיופן לרמ"ה אם אכן היו כאלה, ומכאן שחכמי לונל החזיקו תשובות אלו לאמיתיות.

יש להוסיף כי עצם ריבוי המו"מ בנושא בודאי היה מניב שמץ של ידיעה בנושא זה.

ב"ר שמואל, הייתה פעולת רבי שמשון משאנץ גדולה מאד והשפיעה הרבה על לימוד התלמוד בצרפת ואשכנז בתקופתו, לדעת ר' יוסף מקולון היו ר' יצחק ב"ר שמואל ור' יהודה סיר ליאון מפאריס ורבי שמשון משאנץ שלשה עמודים שעליהם נשען כל בית ישראל בצפון צרפת בעת ההיא. התוספות של רבי שמשון משאנץ נתקצרו ע"י ר' אליעזר מטוך.

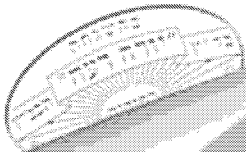
היה נוטה למתנגדי הרמב"ם במחלוקתם על הפילוסופיה, והחליף מכתבים עם ר' מאיר ב"ר טודרוס הלוי אבולעפיא. באמצעות ר"א בן נתן הירחי שלח מכתב לרבני לונל וטולדה והתנצל שלא בא "לחלוק על הארי אחרי מותו", אבל אי אפשר לו להסכים והוא מוכרח להתנגד לדעת הרמב"ם על תחיית המתים ועל אגדות חז"ל, ועל אשר לא כתב בספרו 'יד החזקה' המקורות בתלמוד.

בגלל רדיפת היהודים ע"י האפיפיור איגוצינט השלישי, התאחדו כמה ראשי ישיבות ותלמידיהם מאנגליה וצרפת, ונסעו לא"י, וגם ר"ש בתוכם, זמן רב ישב בירושלם, ולכן הוא מכונה הירושלמי נפ' בעכו, ונקבר לרגלי הר הכרמל.

מלבד תוספות על הש"ס, חיבר פירוש על משניות זרעים וטהרות שאין עליהן גמרא, הוא מביא את מאמרי הירושלמי תוספתא מכילתא ספרא ספרי, ומשתדל לתרץ הקושיות והסתירות שביניהם ובין תלמוד בבלי.

כתב פיוטים. והשתמש בחרוזים במכתביו. אחי ר"ש היה ר' יצחק מדמפייר, מכונה בר"ת ריב"א או ריצב"א ואחרי מותו קבל מקומו כראש ישיבה. לר"ש היו שני בנים ר' יעקב הקבור לרגלי אביו בהר הכרמל, ור' שלמה שחי בעכו בשנת דתק"כ והיה נודע לחכם גדול.

7. כבר בשנת 1200 התפרסם רבינו ע"י הפולמוס הראשון נגד השקפותיו של הרמב"ם בענייני תחית המתים והעולם הבא. הרמ"ה הצעיר קיבל את ספר משנה תורה, וגילה כי בהלכות תשובה, הרמב"ם מתאר את העולם הבא כעולם "שאינו בו גוף וגויה", והוא סבר כי יש בזה הכחשה לאמונה בתחית המתים. הוא גם התנגד לפרשנות האליגורית שעולה מכתבי הרמב"ם לאגדות חז"ל. הרמ"ה ערך את השגותיו באגרת ששלח לחכמי פרובנס, ובראשם רבינו יהונתן הכהן מלונל. חכמי לונל העריצו מאד את הרמב"ם, ור' אהרן בר משולם מלונל השיב לו בתוכחה. הרמ"ה השיב לו, ושלח את חליפת האיגרות כולה המכונה "כתאב אלרסאיל" לרבינו שמשון משאנץ, וביקש ממנו להכריע. רבינו שמשון תמך בדעתו של הרמ"ה לגבי תחית המתים ולגבי שלילת הפרשנות האליגורית, אך הוא הפגין יחס של כבוד עצום לרמב"ם, ולא הצטרף לקריאת הרמ"ה לצאת למלחמה. הרמב"ם כידוע, התנער מן הפרשנות שנתנו לדעתו על תחית המתים, באגרת תחית המתים.

2. ספר 'ברכת אברהם' לרבנו אברהם בן הרמב"ם⁸ שם 9 דן בארבע תשובות מתוך הקובץ המיוחד לחכמי לונל¹⁰ מייחסן לאביו ששלחן לרבי יהונתן דן ומפלפל בהן: מדבריו של הרב קפאח מבין הרב שילת כי הוא שולל לחלוטין את המו"מ בין חכמי לונל להרמב"ם, וכסתירה להנחה זו הוא מוכיח כי הרמב"ם עצמו באיגרתו לחכמי לונל¹¹ כותב:

ואל יקשה בעיניכם איחור תשובתכם עד עתה כבר הודענו העילה¹² במכתב להרב הגדול רבי יהונתן הכהן ש"צ בחיר הכהנים יראה זרע יאריך ימים וכו' וכבר השבנו על אותם הספקות...

אף בדברי ר' אברהם בנו בספר מלחמות ה' מציין כי חיבורי אביו הדגול - 'משנה תורה' ו'מורה הנבוכים' הגיעו לידי חכמי לונל עוד בחייו והם דנו עמו בדבריו, ומתוך דבריהם היה ניכר לאביו כי הבינו בספריו ושמחו בהם, וגם הוא שמח בכך שהגיעו ספריו לידיהם והשיב תשובות לשאלתם, במאסף 'ציון'¹³ הובא מכתב ידו כנראה של רבי יהונתן אל הרמב"ם ובסופו הוא מבקש את התשובות לשאלותיו שבוששו לבוא, ומכאן מסיק הרב שילת כי לפנינו מערכת עדויות עשויה צבת בצבת המוכיחות את אמינותן של תשובות הרמב"ם לחכמי לונל.

8. אברהם מימוני הנגיד בן משה - נולד בחדש סיון ר"א תתקמ"ה ונפ' בליל ב' י"ח בסלו ה"א ט"ו. נולד בהיות הרמב"ם בן 15. אביו העיד עליו במכתבו לתלמידו ר' יוסף עקנין: "בני אברהם השם יתברך נתן לו חן וברכה והוא עניו ושפל שבאנשים מצורף אל זה טוב מידותיו והוא בעל שכל זך וטבע נאה ויהיה לו בעזרת השם שם בגדולים בלא ספק", הרמב"ם מזכירו בסוף אגרתו לחכמי צרפת וקוראו "בגן של קדישים, הארז האדיר אשר בין עבوتים צמרתו זרע קדש מצבתו, הרב ר' אברהם בנו של רבינו ז"ל". תשובות על שאלות או השגות שעשה ר' דניאל הבבלי על ספר יד החזקה, י"ל בשם "ברכת אברהם" ובתשובות הרדב"ז סי' ע"ג כתב: וכן היה מעשה שחזרו קהל גדול מהקראים לדת האמת במצרים ע"י הנגיד רבינו אברהם החסיד, וקרוב הוא שהיה בנו של הרמב"ם ז"ל".

9. בסימנים מ - מג.

10. ובהן אף השאלה הרביעית בה דן הרב קפאח וממנה מוכיח כי זיוף היא.

11. קובץ תשובות ואיגרות לרמב"ם ליפיסאה תרי"ט ח"ב עמ' מ"ד, תרביץ ל"ט.

12. -הסיבה.

13. ט"ז תשי"א עמ' 81 במאמרו של שמ' שטרן חליפות המכתבים בין הרמב"ם וחכמי פרובינצא.

לאור נתונים היסטוריים הרב שילת פוטר את עצמו מלהשיב על טענותיו ההלכתיות של הרב קפאח ומשאיר זאת לגדולי ההלכה שדנו בהן בכל הדורות. אולם בכל זאת מנסה הרב שילת להתמודד עם טענותיו של הרב קפאח בהשערת שתי סיבות אמיתיות בגינן יתכנו הסתירות ההלכתיות.

א. הרמב"ם כידוע חזר בו במקומות רבים בין פירושו למשניות לבין משנה תורה ותשובותיו, את התשובות לחכמי לונל הוא כתב עשרים שנה לאחר חתימת משנה תורה, לא ייפלא אם בעניינים אחדים דעתו השתנתה.

ב. הרמב"ם עצמו מתאונן באיגרותיו לחכמי לונל על מצב בריאותו הירוד ועל טרדת נפשו.

... כמו שנה עמדתי בחוליי ועכשיו נתרפאתי הרי אני כחולה שאין בו סכנה... ועול הגויים על צוארי בדברי הרפואות שריפו את כוחי ולא הניחו לי אלא שעה אחת לא מן היום ולא מן הלילה...

שאיני היום כמו שהייתי בימי הבחרות אלא כחי כשל ולבי קץ ורוחי קצרה... ומפני זה אל יקשה בעיניכם על שציויתי לכתוב את התשובות... והשכחה מצויה בכל פרט וכ"ש בזקנים.

ומכאן שאין להתפלא על ניסוח הדברים ובהירותם יען כי לא יצאו מקולמוסו של הרמב"ם.

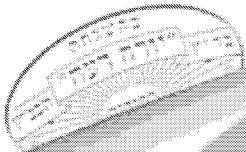
ג. התשובות הרביעית והשביעית שהוזכרו ע"י הרמ"ה ורבי אברהם ודאי שהן ע"י הרמב"ם נשלחו, גם הטענות כי יתכן וחלק מהתשובות המזוייפות נשתרבבו - הרושם הפשוט כי כל תשובות אלו מקשה אחת בסגנון והפרטים העובדתיים המופיעים בהן, ועל כן אין להוציאן מחזקתן אלא בראיה ברורה¹⁴.

לחלק מטענותיו של הרב קפאח הוא מתייחס ג"כ:

א. **הטענה כי בתשובות הנ"ל מופיע בפעם היחידה שמו של החכם ר' שמואל בן חפני¹⁵ והרב קפאח תמה בטענתו הראשונה על התשובה בענין ציצית. הא**

14. דבר שלטענתו הרב קפאח לא הציג אלא רק ראיות נסיבתיות.

15. נכדו של רב כוהן צדק גאון פומבדיתא, ובנו של רב חפני, ששימש דיינא דבבא = דיין שער

כיצד לא נזכר מעולם בדברי הרמב"ם, וכל איזכורו היה רק ע"י השואלים.

משיב הרב שילת - כי טענה זו תצטרך להתייחס אף לרבי סעדיה גאון ולרבנו חננאל¹⁶ שאף הם הוזכרו רק פעם אחת בתשובותיו.

ב. **טענותיו אודות התשובה בעניין התפילין** - להערות חמורות אלו מתיחס הרב שילה בהרחבה ומציין כי נושא זה של סדר הפרשיות בתפילין הוא רגיש ביותר, שהרי מדובר במצוה שכיחה המתקיימת יום יום ע"י כל יהודי, ואף הרמב"ם עצמו שינה את דעתו לגבי מקום הפרשיות, והשאלות מלונל היו ע"י החכמים שנהגו עדיין כמנהגו הראשון של הרמב"ם, שלא כחכמי צור שמנהגם כבר היה כדעת הרמב"ם בחיבורו וכל שאלתם היתה לבירור בעלמא ולא היה כל צורך להרחיב את הדברים, ומכאן תובן אריכות הלשון והוספת המקור מנוסחאות ישנות וכו'.

כך גם ניתן להבין את המובאות בשם החכמים הנ"ל, למרות מנהגו להמנע מאיזכור שמות חכמים לפסקיו מ"מ לגודל רגישות הענין ראה מקום גם

הישיבה [התפקיד היותר נכבד אשר כל שאלה שהגיעה לישיבה היתה נמסרת לידי ראשונה] בישיבת פומבדיתא תחת רב נחמיה גאון. רב שמואל בר חפני היה אחד המחברים הפוריים ביותר בתקופת הגאונים. היה בעל השכלה מגוונת ונושאי ספריו מקיפים את רוב מקצועות הספרות. לא הרבה תשובות נשארו ממנו. כמה מספריו ופירושו למקרא ולתלמוד נכתבו כתשובות לשואלים. רב שמואל עצמו מציע באחד ממכתביו לשואליו:

"אם יש את נפשכם, או את נפש מקצת מכם, לפתור (=לפרש) לכם כתב מכתבי נביאי ה', או לפרש לו מסכת מן המשנה או מן התלמוד, יואיל להודיענו כי אז נמהר לעשות חפצו, השפעתו של רב סעדיה גאון ניכרת בחיבוריו. כמוהו עסק גם הוא במקצועות רבים, ואף בספריו ההלכתיים נקט בדרכו של רס"ג, לפרש את העניין הנידון לכל הקיפו באופן שיטתי ובחלוקת הנושא לפרקים ועניינים, בדעותיו היו שונות מאלה של הגאונים האחרים. לא האמין באסטרולוגיה, ואף לא בנסים שיש בהם שינוי מערכות הטבע, מלבד אלה שהוזכרו במקרא. אף כמה מאלה היה מפרש בדרך משל ואליגוריה, או בדרכים אחרות. רב האיי גאון שהיה חתנו, מייחס דעות אלו של חותנו להשפעת הספרות הערבית, שרב שמואל היה מצוי אצלה מאוד, הוא כותב מר רב שמואל גאון וכיוצא בו, שהרבו לקרות בספרי נכרים, אומרים אין המראות הללו נראות אלא לנביאים, ולא יעשה נס אלא לנביא, ומכחישין בכל מעשה שנאמר כי נעשה בו נס לצדיקים.

16. קורות חייו ידועים לכל אולם כאן המקום להביא מדברי רבנו מופה"ד החזו"א שכתב "ונראה דרבנו חננאל שימש גדול אחד שהיה זכרן ביותר והיה זקן ביותר וקיבל ממנו הרבה דברים דחביריו ובני דורו לא ידעום והוא ז"ל היה מספר דברים שקיבל לפני חכמי דורו דברים נסתרים ומפליאים וזה נותן לו חשיבות מיוחדת שהדורות הולכים ומתמעטים ומי שהוא עשיר בעובדות הראשונים יש בו קדושה וחכמה יתירה" [ב"ק סימן י"א ס"ק כ']

להסתמך על דעות חכמים נוספים כדי ליישב דעת השואלים.

גם הביטוי "השליך תפיליו" הוא ציור מטאפורי שמשמעותו עזיבת הדעה הקודמת, וכי איזה צורך יש להשליך תפילין, הלא אפשר להחליף את הפרשיות באותה הקציצה ולהשתמש בהן...

ככלל, אין זה נדיר שהרמב"ם משתמש בשמות חכמים לביסוס תשובתו, הנה בתשובה בענין ההליכה בנהרות בשבת שהיתה בה מחלוקת גדולה - ציין הרמב"ם כי בנהר אשכלייה היה מנהג נפוץ בקרב חכמים ותלמידיהם לעברו בשבת לפני כל הגאונים שהיו שם, ומהם רבינו חנוך רבינו יצחק בן גיאת ורבינו יצחק בן ברוך, הנה במקום שבו ישנה מחלוקת גדולה למעשה הרמב"ם נסמך על מעשי חכמים נוספים, כדבריו שהקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה.

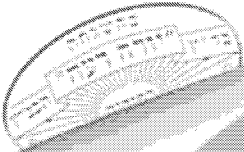
בר מן דין - הטענה כי שלושת החכמים הנ"ל הינם בלתי ידועים אין בכך משום בית מיחוש, האמת היא שלא נגלו לעינינו כל החכמים עליהם דיבר הרמב"ם, ולדוגמא בתשובה ידועה ששלח הרמב"ם לבבל סמך על חיבור בענייני תפילה לחכם אבן גאסוס¹⁷ - והוא אינו ידוע לנו.

ורבי משה דרעי דוקא כן הוזכר ע"י הרמב"ם בתשובה ששלח באיגרת תימן.

תמיהתו של הרב קפאח כיצד לא ידעו כל חכמי ישראל במערב מנוסחת ארץ ישראל גם אינה מתמיהה שהרי הרמב"ם מציין כי במצרים הוא מצא את הנוסחאות הישנות ותופעה זו כבר נזכרה¹⁸.

17. שמו המלא רבי אלמסילי בן אלגסוס קדמון מוצאו מהעיר מסילא דרומית לעיר בורג' בועיריג' יצק תורה על ידי רבינו נסים בר' רבינו יעקב, הוא כתב חיבור בענייני תפילה הרמב"ם עיין בו ומזכירו בתשובה "וככה כתב זה המאמר אבן גאסוס נ"ע תלמיד רבנו נסים בספרו שחיבר בתפלה ובלי ספק שהוא מצוי אצלכם".

18. בפט"ו מה' מלוה ולוה ה' ב', יש נוסחאות מן הגמרא שכתוב בהן שהאומר לחבירו אל תפרעני אלא בעדים ואמר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים אינו נאמן וטעות ספרים הוא ולפיכך טעו המורים על פי אותן הספרים וכבר חקרתי על הנוסחאות הישנות ומצאתי בהן שהוא נאמן והגיע לידי במצרים מקצת גמרא ישנה כתוב על הגוילים כמו שהיו כותבין קודם לזמן הזה בקרוב חמש מאות שנה ושתי נוסחאות מצאתי מן הגוילים בהלכה זו ובשתייהם כתוב ואם אמר פרעתי בפני פלוני ופלוני והלכו להן למדינת הים נאמן, ומפני טעות זו שאירע למקצת

מנגד, טענת הרב קפאח כי ישנה התאמה בין הגהות הראב"ד לשאלות חכמי לוניל יובנו בהחלט, כי רבי יהונתן מלוניל היה תלמיד חבר לראב"ד, הוא זה שהפנה אל הרמב"ם את ההשגות של מורו ורבו:

השערה זו אינה חדשה וכבר כתבה ה"מגדל עוז"¹⁹ **נראה לי שחכמי לוניל העתיקו לשון ההשגות לדעת מה ישיב, וכשהשיב כבר הראב"ד נפטר.**

סימוכין להשערה זו מצויים בס' יוחסין²⁰ שם כתוב שהראב"ד נפטר בחנוכה ד'תתקנ"ט ותשובות הרמב"ם לחכמי לוניל נכתבו בסוף שנת ד'תתקנ"ט.

עוד יתכן, כי איזכורו של הראב"ד בנוסח השאלות נבע מכך שרבי יהונתן

הספרים הורו מקצת גאונים שאם אמר לו אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני ופרעו בפני אחרים שאינו נאמן אע"פ שהביא עדים שפרעו בפניהם וגם זו טעות גדולה והדין האמת שאם באו עדים שפרעו בפניהם נפטר ואין כאן מקום חשש. גם ההוראה הזאת על פי ספריהן שכתוב בהן באותו שאמר לחבירו פרעני בפני עדים ששנו הלכות והלך ופרעו בפני עדים וטעות ספרים הוא ומצאתי בגוילים כתוב אול פרעיה ביניה לבין דיליה אע"פ שהספרים מוזהין כמו שביארנו כך יראה מדין הגמרא.

19. בהלכות ציצית פ"ב ה"ט.

20. רבי אברהם זכות, משפחתו מגולי צרפת בקסטיליה בשנת ר"ב נולד בעיר סלמנקה שבספרד לאביו רבי שמואל כתב על משפחת אביו כי "כולם עמדו בשמדות קשטיליא על חלם בעבודת השם ית' ובתורתו" גם אמו היתה ממשפחה מיוחסת ש"לא פסקה תורה ממנה מימים קדמוניות" רבי אברהם למד תורה מאביו בספרד הוא מביא מה ששמע מאביו בטעם להזכרת בני רב פפא בעת סיום מסכת מפני שמועיל לשכחה, אבל רבו המובהק היה רבי יצחק אבובב והשני שמפיו קיבל את ידיעותיו בתלמוד ובפוסקים, גם בחכמת הקבלה תלמידים רבים למדו אצל ר"י אבובב הנודע בהם היה רבי יעקב בירב מחזקת הסמיכה בארץ ישראל רבי אברהם עוד ראה בילדותו את רבי יצחק קנפנטון גאון קשטיליה מראה "החסיד העניו דרוח אלהין קדישין ביה" הותר בו רושם עז כשגדל כתב כי מי שראה את פניו כראות פני השכינה, עפ"י מסורות מסוימות הוא היה זה שהעניק לקולומבוס מגלה אמריקה את מפותיו בעזרתם הגיע אל היבשת החדשה, שתה את כוס התרעלה בגירוש ספרד ונדד לפורטוגל השכנה, רבי אברהם זכות כתב את ספר יוחסין בהקדמתו לספר הוא מציין את חיזוק האמונה שבידיעת השתלשלות התורה "הוא תועלת גדולה להחזיק ידינו בתורה שבעל פה להחזיק הקבלה עד משה אדון הנביאים שקיבלה מיד הקב"ה וכיצד בא עד אור העולם הוא רבנו הקדוש" הוא מזכיר גם את התועלת שבידיעת סדר הדורות לצורך פסיקת ההלכה וגם בידיעת מקומם של חכמים "יש תועלת לידע ההלכה כמו שאמרו דמבטלינן קלא אם יהיה הלכה כרב ששת כיון שהיה שוכן בנהרדעא מקום שמואל" בנוסף הדבר מסייע לדעת אם להקשות מדברי חכמים על דבריהם.

המיוחד בפרטים שנשתמרו לדורות בזכותו - זוהי עדותו על חקירתו של רבי יצחק דמן עכו אודות אמיתת הזוהר, אשר בסיומה הסכים כי דברי הזוהר הינם מסורה מרשב"י לתלמידיו, בהיות וכתבי חקירתו של ר' יצחק אבדו, עדותו נותרה כמקור ראשון במעלה.

נתקל בקשיים בדברי הרמב"ם בדרך לימודו עם הראב"ד, בעוד שהראב"ד כתבן כהשגות - השתמש בהן רבי יהונתן בשאלותיו לרמב"ם ועל כן לא ראה לנכון להזכיר כי קושיות אלו עלו גם בפני הראב"ד.

השערה נוספת מעלה הרב שילת כי הרמב"ם "ציווה" לכתוב את התשובות הללו, לגודל חולשתו הוא לא כתבן אלא אי מי ממקורביו שלא היה מחונן בהכרח בלשונו הצחה של הרמב"ם, ממילא קושיא מעיקרא פריכא היא...

דחיית הרב קפאח להסבריו של הרב שילת.

הרב קפאח שקיבל את תשובת הרב שילת מגיב באותו הספר בקצרה כי ראה את כל מאמרו ובכל זאת הוא דוחה אותה.

בתחילה הוא מקדים כי כל הוכחותיו של הרב שילת כי אכן הרמב"ם עצמו השיב לחכמי לונל - למותר הן ואין לו כלל ויכוח בזה כמו גם נכונות הספרים של הרמ"ה ורבינו אברהם בנו.

אולם היו גם היו תשובות נוספות אשר זויפו על ידי מאן דהוא ונשלחו לחכמי לונל אותן תקף גם הרמ"ה ובצדק, כי דימה שהן פרי עטו של הרמב"ם ובזאת אף רבנו אברהם טעה ולא ידע כי מזויפות המה אלא סמך על דרך הכלל כי לא הגיעו לידו בכתב יד אביו. וגם חכמי לונל גוננו על תשובות אלו בכל עוז בחשבם כי רעיון רוחו המה.

יתירה מכך, מתוך חמש מאות תשובות לרמב"ם המצויות בידינו, כולם נכוחים למבין בלשונם ובסגנונם בנושאם ובמושאם, כולם ברורים, כולם בהירים, פרט לתשובות הנ"ל לחכמי לונל - כלום אין זה אומר דרשני!

גם הנסיון להליץ על הרמב"ם המשיב בלעגי שפה ולומר כי מתוך זקנה וחוסר צלילות נכתבו התשובות - הוא ניסיון דחוק מאוד, שכן אין בתשובות אלו כל זכר ללשון הזהב שלו,

אמיתות התשובה הזו לחכמי לוניל

פרק ט'

קבלת תשובות חכמי לוניל | ההכרח לפסיקת הראשונים
כנגד הרמב"ם | המקור הקדמון למקום צומת הגידין | בדיקה
מוחשית ברגל הצהובה | שמונה גידין או ששה עשר?

ראשית אציין כי המקובל והידוע בין חכמי ישראל לדורותיהם לקבל
תשובות אלו להלכה ולא לחשבן כמזוייפות!!!

אולם יש לדון לגבי תשובה זו הנוגעת לענין צומת הגידין אשר כל חכמי
ישראל הביאוה כדבר פשוט שהרמב"ם חזר בו מדעתו, והוא מכריע שמקום
צומת הגידין הוא כבהמה בשוק האמצעי.

מצאתי לה מקור קדמון ונאמן בפסיקתא זוטרתא לקח טוב¹ בקובץ שיטות
קמאי² מובא המאמר הנ"ל בשם ספר 'והזהיר' המיוחס לגאון מר חפץ אלוף³:

...עוף שנשברו כרעיו למטה מן צומת הגידין כשרה. למעלה מן צומת הגידין
טרפה, מקום צומת הגידין בארכובה מקום שהגידים צומתים, ובעוף כיון שאתה

1. ויקרא פרשת שמיני דף ל' עמוד ב.

2. חולין ע"ו א'.

3. מארץ פרס הקרובה לבבל היה רב חפץ אלוף בן מצליח האשורי מעיר מוצל, אף כי מנע ה'
ממנו את אור עיניו כי איש עיוור היה, עשה לו שם גדול בתורתו ובחכמתו אשר בהם האיר את
עיני דורו, הספר אשר נזכר הרבה בפי חכמי דורותיו, הוא ספר אשר כתב על דבר המצוות על כל
הלכה אשר הורה בספרו הוסיף את תמצית דבר המצווה ההיא בלשון ערבי בסגנון דומה לסגנון
תרגום רב סעדיה לתורה, ואף הרמב"ם מזכירו בתשובותיו סי' קמ"ב מר חפץ אלוף ג"ע, אגב
תואר 'אלוף' ניתן רק ע"י הגאונים.

מנפץ צומת הגידין הם ט"ז חוטין, אם נפסק אחד מהם טרפה...

דברי הפסיקתא ברורים:

א. לגבי מקום הארכובה אין ויכוח שזה הפרק בין השוק לרגל הצהובה ושם הוא מקום הצומת.

ב. 'נשברו כרעיו למטה מצומת הגידין' לו נעמוד על שיטת הרמב"ם כהבנת הרב קפאח אין ביאור למילים אלו, וכי היכן מצויים עוד כרעיים מתחת לצומת הגידין הלא לדבריו הם נמצאים בעינב שבכף והיה צריך לומר נשברו אצבעותיו...

נקודה נוספת ומהותית לא פחות: הרב קפאח טוען כי הרמב"ם בדק באופן **'מוחשי'** ולא היה משועבד לפשטות דברי הגמרא שלא חילקה בין מקומן בעוף למקומן בבהמה.

אין ספק בדבר - כל חכמי הדורות אשר בדקו בפועל את צומת הגידין בעופות מציינים כי ששה עשר גידין מצויין בשוקיהן של העופות הטהורים, עיין במהרש"ם חידושי הרז"ה הוב"ד בס' שושנת יעקב⁴.

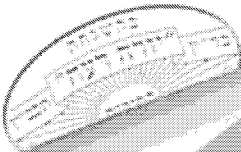
ובבדיקה שערך לפני מרן הגאב"ד שליט"א ראיתי כי מאחד עשר הגידין החיצוניים יורדין לרגל הקשקשים רק שמונה גידים בלבד, ואילו חמשת הגידין הפנימיים אינם עוברים כלל את הארכובה, אלא נקשרים בה, הא כיצד יכתוב הרמב"ם ויכחיש **המוחש** כי יש ששה עשר גידין ברגל הצהובה?

אמנם לא מצאתי למי שהעיר נקודה חשובה זו כלל ועיקר ואולי כך היתה הבנתם פשוטה ולכן לא ציינו זאת⁵.

היה מי שניסה לטעון בפני שבמקור דבריו של המרדכי - אשר חידש כי אין אנו בקיאים בבדיקת צומת הגידין - עמדה המחלוקת בין הראשונים הנ"ל בנושא

4. סי' ו' טריפות העצמות סק"ז, כעין זה נדחו דברי השפתי דעת' באיגדיק שרצה להצריכו בדיקה בל"ב גידין...

5. למעט אולי בדברי מרכבת המשנה בביאורו לרמב"ם שם אמר כי הרמב"ם 'נתן סימן ט"ז גידין' את ההקשר בדבריו לא הבנתי... אולם אם נשתמש במשפט זה לבדו יתכן לבאר כי הכוונה לשוני במספר הגידין בין הרגל הצהובה לעליונה.

שמונה גידים בהדגמת מורנו שליט"א

זה והוא הבין כי הרמב"ם
אכן מונה ששה עשר
גידין ברגל התחתונה...
אולם הדברים דחוקים
ולא מצינו למי שפירש כן
בחוסר הבקיות בגידין.

וכך קיבלתי ממרן
הגאב"ד הגר"ש מחפוד
שליט"א כי הדבר ודאי
מעל לכל ספק שברגל

התחתונה אין אלא שמונה גידין בלבד היורדין מהחלק החיצוני של הרגל שם
הם אחד עשר ובירידתם לרגל התחתונה מצטמצמים.

יְהוָה
תְּכִיכִי וְנֶאֱוֹנִי. לְעַד הִרְפָּה שְׁשׁוֹנִי.
מִתִּי תִבְנֶה אֲרָמוֹנִי. וּתְיַסֵּד אֶת יְסוֹדוֹ:
הֵלֵל
יֹאמְרוּ קִדְמָךְ. יִשְׂרָאֵל עִם תְּמִימָךְ.
מִתִּי יִקְרִיבוּ עֲקָךְ. הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ:
וּבִזְכוֹת לֵיל שְׁמוֹרִים. יִגָּאֵל עִם הַנִּבְחָרִים.
וְעַל כְּנָפֵי נְשָׁרִים. יָבִיֵּאֵם עִיר כְּבוֹדוֹ:
חִזְקוּ
בָּנִים וְאִכּוֹת. תִּזְכּוּ לְשָׁנִים רַבּוֹת.
שִׂמְחוּ בְּכֶמֶה טוֹבוֹת. הוֹדוּ לַיהוָה חֲסֵדוֹ:

שירו של הרב אליהו לניאדו זצ"ל

מספר הגידים ברגל עוף ותרנגולי הודו

פרק י'

האם ישנם ל"ב גידין בעוף | מחלוקת הרא"ש והראב"ד |
הפסק המחודש של הפרי מגדים | דחיית הישועות עולם |
בעיות חדשות בגידי הודו | בעיה בריאותית או כשרותית |
מה יעשו החוששים לשיתת הפמ"ג במקרה של חיוב בדיקה?

בפרי מגדים בשפתי דעת כתב'.

ודע דגם בעוף העיקר צומת הגידין מחוץ ולא לצד פנים, שכן כתב הרא"ש
בפירוש:

...כאשר פירשנו שמועה זו כן קבלה רש"י מפי רבותיו גאוני עולם רבינו יצחק
סגן לוי מוטר"י ורבינו יצחק בר יהודה ורבינו יעקב בר יקר ז"ל שצומת הגידין
הוא מחוץ לארכובה והזנב נופל עליהם, וכן בעוף.

עד שעמד חכם גדול הראב"ד ז"ל ומתוך פלפולו סמך על מראית עיניו
ומשמוש ידיו וחלק על קבלתם להכשיר את הטריפות ולהטריף את הכשר, ואילו
היה אומר לנו שהיה מקובל מרבותיו כך היינו אומרים זו וזו קבלה... אבל מסברת
לבו פירש שרבא ורבה בר רב הונא נחלקו במקום צומת הגידין... רבא אמר
דאגרמא ולבר כלומר מחוץ לעצם.

ורבה בר רב הונא דאמר דאגרמא ולגיו מבפנים לעצם לצד חלל הבהמה,
ורבא בריה דרבה בר רב הונא לא נחלק עליהם אלא דיבר בענין אחר להורות
לנו מקום התחלת הגידין ופסק כמאן דאמר דאגרמא ולגיו, והביא ראיות שאין

בהם ממש ואינם כדי לכותבם כי כל ראיותיו וסברותיו למראה עיניו יפשוט ואנו בדקנו ומצאנו הדבר להפך. לכן אין לסמוך על חכמתו ולעקור קבלת חכמי הש"ס שהיו מקובלים מרבתינו....

וגם רב אלפס ז"ל לא הביא בהלכותיו ההיא דאגרמא ולבר דאגרמא ולגיו, ואם היה מקובל כסברת הראב"ד ז"ל איך לא היה כותב דבר שהטריפות תלוי בו והיה פוסק הלכה כמאן, אלא ודאי דבר פשוט הוא שצומת הגידין היא מבחוץ, וידוע הוא שכח הבהמה וחזקתה וחיותה תלוי בגידין שבחוץ ועל זה לא נסתפק אמורא וחכם.

ומסיים דבריו בחידוש גדול:

'הרי כמו שכתבנו ונפקא מינא בתרנגול הודו שבקיאין אנו צריך להחמיר ככל הגי פירושי ולבדוק בחוץ ובפנים והם יותר משש עשר בשניהם וצריך המורה לזהר...'

מדברי ה'פרי מגדים' עולות כמה מסקנות:

1. בעוף צומת הגידין זקוק לבדיקת חוץ לדעת הרא"ש.
2. לדעת הראב"ד לצד פנים צריך לבדוק.
3. למעשה אין נפ"מ בעוף כיון שאין אנו בקיאין בבדיקתו.
4. בתרנגול הודו שאנו בקיאין צריך לבדוק.

שוק הודו פתוח למקרא צומת הגידין מספרו של הגאון הרב אליעזר יאקאב שליט"א ראש מכון 'תבואות שור' שימו לב לעוביים ומירקמם כעצמות.

ב'בית הלל' בביאורו לשו"ע כתב שלדעת כל הראשונים מקום צומת הגידין בעוף הוא לצד חלל הגוף ולא לצד חוץ - וכן נוהגין, למרות שכתב הרמ"א שיש להחמיר כשתי הסברות אין דבריו אלא לבהמה אבל לא בעוף.

בישועות עולם² אחר שהביא דבריו - תמה יותר שהרי יוצא מזה שיש לעוף ל"ב גידין, והחוש סותר כי הבודק בעוף ובפרט באינדיק [הודו] ימצא כי אין לו אלא שש עשרה גידין, והמליץ על דברי הפמ"ג שלשון הרא"ש הטעהו.

ואכן בבאר היטב כלל לא הביא דעת הפמ"ג בזה וציין רק את דברי בית הלל, כמו כן הביא דברי דמשק אליעזר דבאנגלישער³ אנו בקיאים במספר גידיו שהם שש עשרה וכל אחד יבחין בזה, ומכאן שגם הוא סבר שאין לו ל"ב גידין.

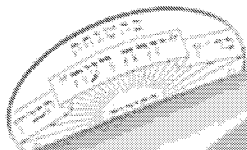
כיום לא מקובל כלל לבדוק את גידי ההודו והם נחשבים חזקים ובחזקת שאינם נטרפים, אולם מרן הגאב"ד שליט"א סיפר לי כי בשחיטה שנערכה בתחילת שבט ש.ז. במשחטת ההודו 'עוף טוב' בבית שאן, התגלה לול הודים נגוע מאד בצומת הגידין, הצבע של המפרק היה מוגלתי ירקרק וגידיהם של ההודים נקרעו והתפוררו, כמובן שצוות השחיטה מיד הזעיק את הרב מבית המטבחים של 'תנובה' והוא רכן שעה ארוכה על עשרות שוקיים לבדוק היטב את המקרה, וביקש אף לשמוע את חוות דעתו של הרופא הוויטרינר של המשחטה, החשש הגדול היה - האם לא חזרנו ארבעים שנה לאחור, להידרדרות שחלה בגידי התרנגולים שהצריכה את בדיקת הגידים, כמובן שבמקרה זה לא נעמוד על המדוכה הגדולה של הבקיאות בגידי ההודו, לעזרתנו יעמדו גדולי האחרונים הכותבים כי הם ניכרים ואנו בקיאים בהם.

אולם בודאי יהיו מי שירצו להחמיר כשיטת הפרי מגדים להצריך בדיקה בשלושים ושניים גידים כדיוקן של הדמשק אליעזר בדבריו, ובהיות ואף אחד לא מתיימר להכיר מספר גידים כזה בשוקי ההודו התוצאה תהיה שהם יצטרכו להימנע מאכילת הודים...

לאחר קבלת כל הנתונים ומעקב אחר ממצאים חשודים בלהקות נוספות -

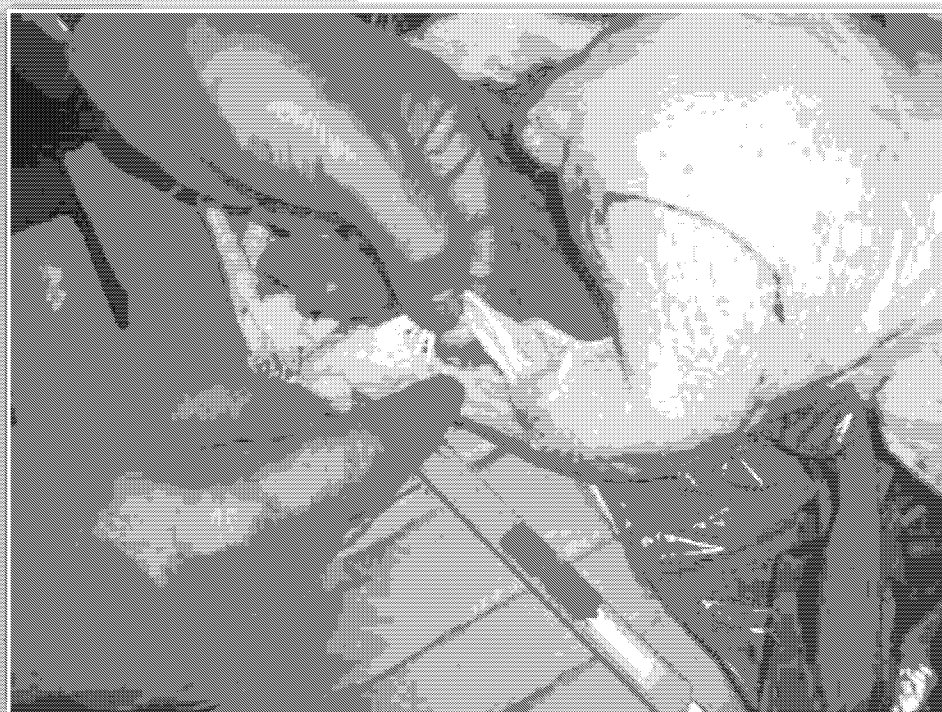
2. גנזי אבות עמ' 41 יר"ד ח"א.

3. תרנגול הודו.

התברר כי אכן מדובר במקרה חריג עם מופע מחלה קשה במיוחד אשר נפסל לשיווק גם ע"י הוטרנר המקומי.

המסקנה היא שמופע המחלה מצוי גם בהודים, כרגע אין ולא נצפה מקרה של מופע מחלה עם קריעת גידים למעט במקרה שהפגיעה היא קשה, אז הנידון הוא בריאותי ולא כשרותי... כי העוף נפסל לשיווק.

מנהג תימן העתיק – תקנה לטריפה זו

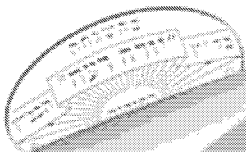
פרק י"א

חתוכת הרגל היכן? | פסק השו"ע ודיוק מהרי"ץ בדבריו
| מקורו בדברי הרמב"ן | תמיהת הרמב"ן וחילוקו בסוגי
הטריפות | קושיות הרשב"א ממעשי האמוראים | גיד
שנתאחה אם יחזור להכשרו? | גיד אחד מטריף או רק גורם
להטריף בעתיד | המקדיש גיד לעולה האם פשטה קדושה
בכולה? | מנהג תימן עד לפני כמאה וחמשים שנים | קושית
העמודי אור על הרמב"ן מסוגיא דמועד לאדם היכי משכחת
לה | קושיית הגר"ש היימן | ביאורו המחודש ברמב"ן | האם
ישחטוהו מיד? | העדויות על מנהג תימן | ההסתייגות בספרי
תימן מהמנהג הנ"ל | האם ערכו ניתוח לעוף | יישוב המנהג
עפ"י ביאורו של הי"ד אהרן' במחלוקת הרמב"ן והרשב"א.

במשנה בחולין בהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמטה כשרה, מן
הארכובה ולמעלה פסולה, ובביאור המשנה נחלקו האמוראים בדעתו של
רב חייא, אם הכוונה למטה היינו בעצם התחתונה דהיינו בעוף העשויה
קשקשים, וממילא למעלה הימנו טריפה זה בכל השוק האמצעי.

ואילו לרב פפא למטה היינו מתחת לארכובה וצומת הגידין כלומר בצומת
הגידין טריפה ואילו מתחת לארכובה כשרה, אבל מעל לצומת הגידין אם
נחתכה כשרה.

ונחלקו הראשונים כמי ההלכה? לדעת רש"י והרשב"א והרא"ש ההלכה
כשיטה הראשונה בדברי ר' חייא, וכל חיתוך בעצם השוק בין במקום צומת
הגידין ובין מעליו - טריפה.

אבל הרי"ף והרמב"ם והריב"א והרמב"ן פוסקים כרב פפא, ועל כן חיתוך בשוק מעל מקום צומת הגידין - כשר.

ומרן בשולחן ערוך נ"ה א' הביא שיטת הרי"ף והרמב"ם בסתם ושיטת האוסרים בשם י"א, ומשמע שנטה בדעתו אחר דעת המתירים בחתך שלא במקום צומת הגידין, למרות שזה היה בשוק האמצעי.

המהרי"ץ בספרו 'זבח תודה' מדייק בדברי השולחן ערוך שם שטריפה זו של צומת הגידין הרי היא טריפה שיכולה להתהפך לכשרה, ואע"ג שאין הדעת כן מ"מ קי"ל דהרי הוא חותכה מכאן וחווה וחותכה מכאן ומתה.

ולמעשה פלא שלא הזכיר שמקור דבריו הוא ברמב"ן שכבר כתב כן בחולין¹, 'ואם תאמר אם כן נחתך צומת הגידין יחתוך העצם מלמעלה סמוך לארכובה ותיכשר'.

עוד הוסיף הרמב"ן לתמוה, האם בכלל ניתן להכשיר בהמה שהיא כבר טריפה ע"י אמצעים שונים: כגון קי"ל שאם ניקב הטחול טריפה - ואם ניטל הטחול כשרה וכן לקותא בכליות או מים סרוחים בכליות טריפה, וניטלו הכליות כשרה, האם יעלה על הדעת שמי שiodע שניקב הטחול או הכליות יעקרו ע"י סם והבהמה תחזור להכשרה...

ואע"פ שמבחינה רפואית יש לדברים הללו מקום, שחיתוך אברים פגומים משאירים את הבהמה בחיים ואם משאירים את המחלה הם מתים - מ"מ אין בדרכי חכמים כן! והדין הוא שאם אנו יודעים שנטרפה בשכירת אבר הגורמת להטריף הבהמה אסורה לעולם ואין לה תקנה.

ולמסקנה מכריע הרמב"ן שיש לחלק בין סוגי הטריפות.

בהמה שנחתכו רגליה בצומת הגידין ושחטה - טריפה, שהרי כרגע יש בה מכה שגורמת למיתתה וע"י תרופות ג"כ לא יועיל לה והיא תמות.

אבל אם חתך רגליה למעלה מצומת הגידין וחיתה ואח"כ נשחטה, דינה שייך לחתוכת הרגליים ואין היא נחשבת לטריפה, למרות שהיא חולה בחולי

1. ע"ו א' ד"ה ארכובה הנמכרת עם הראש.

מסוכן - מ"מ עצם החולי אינו מטריף, והראיה לדבר שהרי ריאה שניקבה כל זמן שלא נסתם הנקב בבשר הרי היא טריפה, ומשנסבך הנקב בבשר חוזרת להכשירה.

ולמסקנה פסק שאם חתך הרגל למעלה מצומת הגידין לאו נטולת הגידין היא, וכללו של דבר לקיימה י"ב חודש ולהכשירה בכך.

והרשב"א שם אחר שהביא דברי הרמב"ן הקשה עליו כמה קושיות.

א. במעשה שהביאו לפני רבא צנא דאנקורי = סל מלא בעופות שנשחברו רגליהם, ובדקם בצומת הגידין והכשירם, לכאורה יש לבאר שבסל זה היו דוקא עופות שחוטים, וזה לא נאמר שם.

ב. גם המעשה שהיה בצבי שהיה בביתו של ראש הגולה ונשברה רגלו, ובדקו רב בצומת הגידין, צריך להעמיד ג"כ בצבי שכבר נשחט, וכאן תמוה יותר, כידוע בביתו של ראש הגולה היו מצויים חכמים, ומדוע הם עצמם לא חתכו את רגלו למעלה מצומת הגידין קודם השחיטה.

ג. בגמ' חולין² נאמר בפירוש דטריפה אין לה תקנה לעולם, וכפי שאמר רב 'מה טרפה אין לה היתר לעולם - אף בשר שיצא חוץ למחיצות שוב אין לו היתר'.

ד. הגמרא מספרת אודות³ הציידים שפנו בשאלה לרבי אבא אודות החץ שנתקע בכליות במקום שאינו מטריף, והוא לא רצה להטריף למרות שבבירור ידוע שהבהמה עתידה למות מחמת מכת חץ זו, והטעם לכך: בהיות ואפשר לרפאותה ע"י סם היא כשרה, ומכאן משמע שבכל מקום שהתרופה היא ברורה אין להטריף.

ומדוע צומת הגידין קרויה טריפה והרי רפואתה קרובה ע"י שיחתכנה למעלה מצומת הגידין, וזו תרופה בדוקה יותר מסממנים למכת החץ בכליות.

ומסכם הרשב"א מכל הלין: שטריפת צומת הגידין אין לה תקנה לעולם.

2. ס"ח ע"ב.

3. שם נ"ד ע"א.

את ראיית הרמב"ן מניקבה הריאה דוחה הרשב"א שיש הבדל בין פסול החוזר מאליו - שגדל בשר וסתם הנקב בריאה, לבין הטריפה דצומת הגידין - שצריך לעשות פעולות כדי להכשיר.

גם הרא"ש שם בחולין⁴ הסכים עם הרשב"א שסברת הרמב"ן רחוקה היא - ומעת שנחתכו גידיה הרי היא כבר בחזקת מתה - לפי שכבר נכנס בה חולי הטריפות, ושוב אינו דומה לריאות שחוזר וגדל הבשר מעצמו וסתם הנקב.

גם הסכים לטענות הרשב"א בספר 'איסור והיתר' וכתב⁵ דמאחר שנחתכה צומת הגידין כבר נתפשט הכאב עד שאינה יכולה לחיות ואין לה תיקון.

ועל כן ה'בית יוסף' בהביאו דעת הרמב"ן⁶ ציין כי דבריו נדחו ע"י הרשב"א בב' מקומות הן בחולין שם והן בתשובותיו⁷ וכן ע"י הרא"ש והר"ן, **ומסתימת דבריו משמע דאין להכשיר הטריפה באופן זה.**

גיד שנתאחה האם יחזור להכשרו.

הרה"ג א"י ליכטנשטיין שליט"א במקרה הדומה למקרה של ריאה שניקבה בגיד שנפסק ואח"כ נתאחה, - דהיינו שהיה טריפה החוזרת לעצמה בידי שמיים, ומבחוץ נראה היטב כי הוא כבר מאוחה ע"י קרום שהגלד, האם ניתן להכשירו, דהלא כל דחיית הרשב"א נסובה על כך שבידי אדם לית לן לאכשורי.

ראשית פתח לדון מהי סיבת הטריפה בצומת הגידין, כאשר הוא מביא את דברי תוספות המפורסמים בענין זה⁸ דכאשר נפסק גיד אחד - סוף כולן ליפסק, ומשמעות דברי התוספות שגיד א' מצד עצמו אינו מטריף אלא מחמת התוצאה שיפסקו כל הגידין.

4. פ"ג סימן ז'.

5. בפ' כ"ה.

6. בתחי' סי' נ"ה.

7. ח"א תשצ"ו.

8. חולין ע"ז ב' ד"ה איפסיק חד מינייהו.

בדומה לזה כתבו התוס' שם⁹ שטריפת צומת הגידין הוא בכלל הטריפה של נחתכו רגליה, כך גם ב"בין דעת¹⁰ ביאר דברי התוס'.

והר"ן הביא מחלוקת הראשונים האם הוא נטרף רק כאשר כל הגיד נחתך או שמא רק רובו, וכתב שדעת הרמב"ן שטריפות צומת הגידין הוא או ברוב כל אחד ואחד מט"ז גידין, או בנחתך גיד אחד כולו.

אבל דעת הרמב"ם¹¹ שאפילו נחתך רובו של גיד א' מן הט"ז - טריפה.

באור מחלוקתם

הרמב"ן סובר כתוספות שבגיד א' מצד עצמו אין טריפה רק נידון ע"ש סופו, ולכן כל זמן שלא נחתך כולו לא שייך לדון בו מצד 'רובו ככולו' ככל מקום בתורה - כי הוא בעצמותו אינו טריפה.

אבל דעת הרמב"ם שבגיד אחד כבר נטרף העוף ועל כן רובו ככולו ומטריף מיד.

מכאן ניתן להבין דינו של גיד שנתאחה, אם הטריפות הא מחמת עצמו א"כ יהיה מקום להכשירו וזאת עפ"י חידוש דין מפורסם של הט"ז והש"ך בדין נקב בטרפש, שם פסקו הטור והשו"ע¹² בשם בה"ג שהוא טריפה כיון שסוף הכבד לינטל, ומרן בשו"ע הוסיף שאם נסרכה לצלע כשרה.

וחידשו הט"ז והש"ך אפילו אם היה מעיקרא נקב מפולש שהוא טריפה, מ"מ אם נסרכה לצלע וסתמה הנקב כשירה, והטעימו ההיתר כיון שאינה טריפה מחמת עצמה רק מחמת שמא ינטל הכבד, ולכן תועיל הסתימה, ואע"ג דקיי"ל שכל קרום העולה מחמת המכה אינו מועיל כלום, בכל זאת כאן יהא כשר לפי שאין מכה זו טריפה מחמת עצמה ולכן קרום הסותמה מכשירה.

ומכאן לדעת הרמב"ם יהא טריפה אפילו בנגלד הגיד, אבל לדעת

9. בדף מ"ב א' ד"ה והא איכא.

10. סי' נ"ה.

11. פ"ח משחיטה הי"ט.

12. סי' מא.

התוספות אפשר להכשיר בשופי.

אמנם להלכה כבר נהגו כדברי מרן הפוסק לאסור אפי' ברובו של גיד, למרות שנדיר מאד למצוא גיד שקרוע ברובו.

נפקא מינה מעניינת נוספת מצאתי לחקירה הנ"ל:

כידוע דינו של אבר שהנשמה תלויה בו שונה מאבר רגיל, ועל כן המקדיש אבר שהנשמה תלויה בו פשטה הקדושה בכל הבהמה.

מצאתי מי שהסתפק¹³ מה הדין במי שהקדיש גיד אחד בעוף, האם פשטה קדושה בכל העוף שהרי אין הטריפה מחמת עצמו - לדברי התוספות - אלא רק שסופן ליפסק, ובזה מוכח שגיד אחד אינו אבר שהנשמה תלויה בו, ולכאורה לפי ביאורו של הרב ליכטנשטיין ברמב"ם הרי שלדעתו אף גיד אחד הוא אבר שהנשמה תלויה בו ויהא קדוש.

מנהג תימן העתיק:

ואכן עפ"ד מהרי"ץ שהקדמנו בהם, עד לפני כמאה וחמישים שנים היו שנהגו בתימן לפתור את בעיית טריפת צומת הגידין ע"י חיתוך השוק מעל מקום צוה"ג כדברי הרמב"ן.

ובשולחן ערוך¹⁴ כתב: בעצם האמצעי אם נחתך שלא במקום צומת הגידין כשירה ואם נחתך במקום צומת הגידין טריפה ודייק הגר"א שם מדבריו¹⁵ שכוונתו לאפוקי משיטת הרמב"ן המכשיר ע"י שיחתכנה למעלה מצומת הגידין.

קושיית ה'עמודי אור' והנידון בה.

קושיא עצומה ע"ד הרמב"ן הנ"ל מתבדרן בבי מדרשא דעסקי טובא בסדר

13. הרב שמואל קונשטט שליט"א רבעון קרית ספר עמ' 78 בהוצאת מכון נחלת ישראל גליון כח כט התשס"ו.

14. סי' נ"ה סעיף א'.

15. אות ג'.

נזיקין ומטו בה משמיה דה'עמודי אור¹⁶ אודות קושיית הש"ס הא כיצד יתכן שור מועד להריגה, וכי מאחר דמתם קטלינן ליה מועד היכי משכחת לה¹⁷?

שהרי עפ"ד הרמב"ן, אפשר לתרץ בפשיטות: השור נגח בשעה שהייתה רגלו חתוכת הגידין, והו"ל טריפה, כפי שפסק רב אשי ד'כמיתת בעלים כך מיתת השור' וכפי שאדם טריפה שהרג אין בו דין מיתה, אף שור זה פטור ממיתה, וקודם נגיחה רביעית נחתכה רגלו למעלה מצומת הגידין - ויצא מכלל טריפה... וא"כ לדעת הרמב"ן שוב הוא בר קטלא וניתן להרגו.

ואחיו של ה'עמודי אור' הרב ישראל ז"ל ענהו כי זו לא ממש טריפה, שהרי ניתנת להתרפאות ובכה"ג השור בר קטלא אף בנגיחה ראשונה.

והוא דוחה דברי אחיו מתרי טעמי:

א. מי אמר לנו לחלק בין סוגי הטריפות?

ב. מי יכוף בעל השור לרפאותו?

ג. גם לא יהיו עדים כשרים נגדו שהרי לא יוזמו עליו, ויהיו פטורים, כי מי אמר שיתרפא? וכל זמן שלא נרפא עדיין לא התיר עצמו למיתה בשעת ההריגה וודאי פטורים עדין - דהו"ל עדות שא"א יכול להזימה...

והגאון ר' שלמה היימן זצ"ל¹⁸ הקדים להקשות: מדוע נפסק בצוה"ג קרויה

16. סי' מ"ח.

17. ב"ק מ"א.

18. נולד בפאריץ' שליד מינסק בשנת תרנ"ב, למד בצעירותו אצל הגר"ד לייבוויץ ראש ישיבת 'כנסת בית יצחק' שהייתה אז בסלבודקה ובישיבת החפץ חיים בראדין ונודע בשם העילוי מפאריץ', בשנת תרע"ח נישא לבתו של רבי יוחנן רודנסקי מוולוז'ין שהיה גיסו של רבי שמחה זליג ריגר המו"ץ והדיין של בריסק.

לאחר נישואיו כיהן כר"מ בישיבת קרמנצ'וג' ובישיבת סמילוביץ, בשנת תרפ"ג מונה על ידי רבי אלחנן וסרמן כר"מ בישיבת אהל תורה בברנוביץ, ובתרפ"ז נעתר לבקשתו של רשכבה"ג ר' חיים עוזר גרודזנסקי זצ"ל לכהן כר"מ בישיבת ר'מייסלס בוילנה, כאשר פרש הג"ר דוד לייבוויץ בשנת תרצ"ה מראשות ישיבת תורה ודעת בברוקלין חיפשו מנהליה ראש ישיבה חדש. לשם כך פנו אל הג"ר חיים עוזר שהמליץ עליו כמתאים לתפקיד, הוא קיבל את המינוי, ובאייר תרצ"ה עבר לויליאמסבורג שבארצות הברית.

נפטר ב"ז כסלו תש"ה, לראשות הישיבה נתמנה במקומו הג"ר ראובן גרודזנסקי זצ"ל שמסר

טריפה,¹⁹ והא קי"ל בהמה שיש לה רפואה ע"י סמנים לא הוי טריפה? ולכן אמר שחייבים לבאר דחיתוך הרגל שהציע הרמב"ן אינו דומה כלל לסמים ותרופות, וכל היכי שהטריפה קיימת דינה טריפה, דהרי לא תרפא סמנין.

אבל יש שינוי גדול כלפי דין אחר והוא: 'גברא קטילא', שם כל היכי שיש אפשרות שיחיה האדם מכל סיבה שהיא לא מיקרי 'גברא קטילא', וא"כ פשוט שלדעת הרמב"ן נחתך בצומת הגידין לא יהיה לו דין 'גברא קטילא' או 'בהמה קטילא' גם אם יש לו שם 'טריפה'.

ובזה מתיישבת קושית העמודי אור' דגבי שור שנגח ויש לו אפשרות ריפוי בחתיכת הרגל למעלה מצומת הגידין לא נקרא 'תורא קטילא' אלא ואפשר בהחלט להרגו כדין שור בריא, ואף בעליו ככהאי גוונא היו חייבים מיתה.

והוסיף הגאון ר' שלמה היימן בביאור דברי הרמב"ן חידוש נפלא: גם הרמב"ן מודה שבהמה שנחתכה רגלה למעלה מצומת הגידין אינה חוזרת לחיות כרגיל, והוא בהחלט מסכים לדברי הרא"ש שאחר שנכנס בה חולי הטרפות הוא לא יסור ממנה ע"י תוספת של כאב ובסופו של דבר ימיתנה, אלא דעתו היא שבהיות וכרגע הוא 'חתוכת הרגל' והוא חסרון שבאופן כללי יכולה בהמה לחיות - אם לא שניתקו הגידים קודם לכן - אין לה 'דין' טריפה!!!

ומה שבהמה זו עתידה למות זה מחמת שנכנס בה חולי הטרפות ע"י חיתוך צומת הגידין, יש לה שם 'מסוכנת' וכידוע אין המסוכנת אסורה אע"פ שברור שהיא הולכת למות.

ולפי"ז תתבאר אף קושיית העמודי אור' הנ"ל בהקדם דברי הגמ' סנהדרין ע"ח אמר רבא הכל מודים בהורג את הטרפה שהוא פטור, לא נחלקו אלא בגוסס בידי אדם, דרבנן מדמים לטריפה לפי שנעשה בו מעשה, ואילו גוסס בידי שמים לא נעשה בו מעשה ואין דינו כטריפה.

את השיעורים הכלליים, ומאוחר יותר גם הג"ר יעקב קמנצקי שמסר את השיעורים היומיים, תורתו נחפרסמה בירחון 'כנסת ישראל' בוילנה, ובירחון ה'מתיבתא' של ישיבת תורה ודעת, לאחר פטירתו ליקט תלמידו הג"ר חיים גרוזובסקי חלק מכתביו ופרסם אותם תחת השם 'חידושי רבי שלמה', בשנת תשמ"ב פרסם הג"ר מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל מהדורה מורחבת של הספר הכוללת כתבים שלא נכללו במהדורה המקורית, בשנת תשס"ב נתפרסם חלק שני מהספר.

19. הוב"ד בספר ליקוטי תורה סימן י"א.

והנה פשוט הוא שגוסס בידי אדם יש לו דין של 'גברא קטילא', אבל בדיני טריפות גוססת בידי אדם כשרה לאכילה.

דבגמ' חולין ל"ז הוגדר החילוק בין טריפה למסוכנת, **ד'טריפה מיחסרא ומסוכנת לא מיחסרא'**, וראה לדבר מרש"י²⁰ "ואין טעם בטריפות שהלכה למשה מסיני הם" ועמדו המפרשים שם על דברי רש"י מה מצא דוקא בטריפה ד'נפלה מן הגג' להזכיר זאת יתר על שאר טריפות שטעם איסורן הוא משום שאינם יכולים לחיות, וטריפה דריסוק אברים ודאי שייכת לטעם זה ביותר שהרי אינה יכולה אפילו מעת לעת.

וביארו שהוקשה לרש"י הא כיצד 'נפולה' דינה טריפה? והא קיי"ל דאין טריפה אלא מחוסרת וכל שאינה מחוסרת אינה אלא 'מסוכנת' בלבד? ואף התוספות²¹ הקשה שהרי הטריפה מסוכנת היא, ועל זה הקדים רש"י "דאין הטריפות אלא הלמ"מ"....

ובזה תיושב אף קושית העמודי אור' שאם בהמה חתוכת צומת הגידין נגחה - להרמב"ן בודאי יש לה דין טריפה, ואפילו אם חתכו לה הרגל למעלה מצומת הגידין ודאי שהיא לאו בת קטלא, דהרי היא 'בהמה קטילא'.

אמנם מעיון נוסף בדברי הרמב"ן תמוה לי לבאר כן בדבריו, שהרי הוא כתב בפירוש בסוף דבריו:

"כללו של דבר זה לקיימה כל י"ב חודש ולהכשירה בכך"...

ומכאן שהוא עצמו סובר דהיא עדיין טעונה בדיקה - ואינה בודאי עומדת למות.

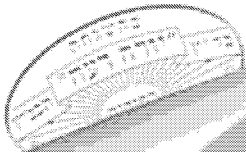
ובאמת מצאתי לי חבר בדיוק בביאור "זר זהב"²² להרב שניאור זלמן רייכמאן²³ שהקשה על הרמב"ן שסתר דבריו, שהרי לעיל כתב 'וא"ת ואולי

20. ד"ה נפלה מן הגג בריש פ' אלו טריפות.

21. דף ל"ז ד"ה השתא.

22. מהדורת ניו יורק תשט"ו, ביאור הסובב על דברי הרמב"ן חולין שם.

23. נולד ברוסיה הלבנה בכ"ט כסלו תר"ס חניך ישיבות מיר וסלבודקא בליטא, רב בברונקס סגן הנשיא של אגודת הרבנים בארצות הברית ומראשי המזרחי במדינה, כיהן כנשיא "שומרי שבת"

נאמר שהמכה החלה להמית בה? וענה חולי הוא ומסוכנת וכשרה', וכידוע מסוכנת ניתנה לישחט וליאכל - ואינה צריכה להמתנת י"ב חודש, א"כ מדוע בסוף דבריו מצריך לה י"ב חודש???

ואכן בס' אבני שוהם²⁴ להגאון ר' משה בנימין טומשוב ז"ל²⁵ הביא דברי הרמב"ן הנ"ל לעניין המתנת י"ב חודש וכתב לדבר פשוט שבודאי הרמב"ן חשש להתירה לפני בדיקת י"ב חודש.

ובזה רצה ליישבו מחבילי קושיות הראשונים, מסל מלא עופות - דלא רצו להמתין י"ב חודש ולכן שחטו מיד, וכן בהאי בר טביא דבי ריש גלותא.

ואדרבא מזה שלא רצו חכמי ריש גלותא להיטפל בו י"ב חודש הביא ראיה לשיטת הרמ"א דאין לשהות ספק טריפה י"ב חודש דחיישינן לתקלה.

ומכאן נשוב למנהג תימן שהביא מהרי"ץ בפשטות להתיר לחתוך הרגל ובאמת שמצינו מנהג תימן בזה משתלשל והולך, הראשונה מאת הרב יוסף קפאח ז"ל:

א. שמעתי מפי מגידי אמת על אחד מגדולי רבני תימן בדור שלפנינו שלא הכרנוהו, שעשה מעשה בפרה שברדתה במדרגות נשברה רגלה במקום

בסוף ימיו פרש מענייני הציבור והתמסר לפרסם כתבי יד של הראשונים עם פירושי הרמב"ן הריטב"א ועוד, נקבר בירושלים בכ"ט בשבט תשד"ם.

24. ח"ג פרק כ"ה.

25. מכונה 'מבי"ט' נולד בסלוצק רוסיה כח אדר תרל"ח בנעוריו היה תלמיד ר' ברוך בר ליבוביץ בהלוסק ואחר כך בישיבות סלוצק וסלבודקה בתרנ"ז נתייסדה ישיבה בסלוצק לפי הצעתו של הגאון ר' יעקב דוד הרידב"ז ז"ל רבה של סלוצק והסבא מסלבודקה בחר אז קבוצה של ארבעה עשר בחורים והוא ביניהם מגדולי הכשרונות של ישיבת סלבודקה כשהגאון ר' איסר זלמן מלצר נבחר לעמוד בראשה, נסמך להוראה על ידי ר' איסר זלמן מלצר ורבנים מפורסמים אחרים, בעודנו תלמיד ישיבת סלוצק יסד בשנת תרס"ט את הירחון התורני "יגדיל תורה" שיצא בעריכתו ובעריכת ראו"מ מלצר, בשנת תרע"ב הגיע לארצות הברית שבה המשיך לערוך את ה"יגדיל תורה" כמו כן ערך בניו יורק את הקובץ התורני "מגדל תורה" והשתתף במאמרי הלכה במאספים התורניים "אהל תורה" "שערי ציון" "כנסת ישראל" ו"פרדס" כשפרצה מחלוקת בין רבני ועד הרבנים בניו יורק רבתי כיצד לכתוב בגט שמוחיהן של השכונות השונות שבעיר הלך והדפיס את הקונטרס "תיקון גיטין" ניו יורק תרצ"ה שנתקבל כספר שימושי לכל מסדרי גיטין בניו יורק, באמריקה שימש ברבנות בקהילת בית ישראל שבבראנווייל ותקופה מסוימת שימש גם סגן יושב ראש אגודת הרבנים באמריקה ובקנדה, נפטר בניו יורק ו' טבת תש"ך.

צומת הגידין, וציוה לחתכה מיד למעלה מצומת הגידין ושחטה והתירוה עמו כל גדולי הדור בשעתו²⁶.

ב. בס' אמרי יוסף²⁷

שאלה: יורונו ב"ד דק"ק צנעא לענין צומת הגידין שנחתכו יש תקנה לחתוך אח"כ למעלה במקום הכשר או לא, וקאמר כיון דנטרפה שוב אין לה היתר וכל גלילות ישראל הולכים בזאת הסברא, יש להם על מה לסמוך או לא.

ותצילוננו מסלע המחלוקת ותשובתכם מהרה תבוא...

מוקירכם סאלם בן מוסי' קעשא.

תשובה: הרבה מהמורים בק"ק צנעא מפרשים חותכה מכאן וחווה שהוא לכתחילה יכול לחתוך במקום הכשר, ואני אין לי הכרע והמחמיר תעב"ט ואש"ל²⁸

הצ' יוסף בכה"ר שלום קרח.

והוסיפו חברי בה"ד:

ובארץ התימן נוהגים כדעת המיקל בטרפות והאל יצילנו משגיאות.

משה יצחק. יוסף שמן.

ג. בספר עולת יצחק²⁹ מצטט המחבר הרה"ג יצחק רצאבי שליט"א מתוך כתבי אביו ז"ל בענין מ"ש הרב מקור חיים³⁰ ולפי"ז טרפות דצומת הגידין הוי טריפות החוזר להכשירו וכו'.

דבר חידוש גדול שאין לו חבר: ...מצאתי כתוב, שאם נחתך במקום צומת

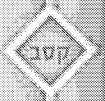
26. ביאור למשנה תורה קדושה עמ' רמ"ב מאת הרב יוסף קאפח ז"ל.

27. בתוך 'ענף עץ אבות' בההדרת הגר"פ קורח שליט"א רב קהילת 'שערי הלכה' ב"ב, עמ' תקע"ה.

28. = תבוא עליו ברכת טוב, ואתם שלום.

29. ח"ב סימן קנ"א.

30. סי' מח' סעיף ב'.

הגידין חוזר וחותר למעלה ומחזיר הבשר עד למטה במקום צ"ה, ומניחה עד שתיקשר וחוזרת להיתרה כן פסק בלבוש...

...ומהרי"ץ בעל זבח תודה וגם מ"ו שלמה אחיו של מהרי"ץ נע"ג היה עושה מעשה לעין כל, וגם רבים מגידי אמת העידו על מהרי"ץ שהיה עושה כן ודוקא שהצומא קיימת, ע"כ מצאתי³¹.

שוחחתי עם מרן הגאב"ד שליט"א והוא אמר לי כי מימיו לא שמע על דעה כזו בדברי מהרי"ץ שהיו ידועים בצנעא לכל צורב, יתירה מכך הדבר לא נראה לו מציאותי כלל, העוף עפ"י שיטה זו עובר ניתוח, העצם שלו נשארת חשופה לגמרי ומשם לא אשפזו אותו בבית חולים סטרילי...הוא בודאי נוטה להזדהם ברפש בו הוא מתפלש...קשה להאמין שהעוף ישאר חי ממהלך זה עד לרפואה, בפרט בימים קדמונים ללא האנטיביוטיקה.

גם בביאור 'שם טוב' על הרמב"ם³² להגאון מארי חיים כסאר ז"ל³³ הביא דברי המדקדקים להתיר חיתוך למעלה מצומת הגידין שהרי כתוב חותכה מכאן וחווה.

31. הרה"ג ר' אלון אבידר שליט"א בספרו אדני פז ח"א מתמיה על זה שהוא דבר חדש לא נכתב ע"י בעלי המעשה... והביא כי גם הגאון הרב עזריה בסיס שליט"א מרא דאתרא ראש העין ת"ו הסכים עמו שהוא דבר חדש.

32. פ"ח הט"ו מה' שחיטה.

33. נולד בצנעא לשמואל כסאר. בהיותו כבן ד' עבר עם משפחתו מצנעא לעיר בית עדאקה שם התחיל לעבוד כצורף ולמד כעשרים שנה בשקידה לפני רב העיר, הרב דוד מזוקי. כשנה לאחר פטירת רבו, בשנת תרפ"ט בערך, חזר הרב חיים לצנעא עם משפחתו ולמד תורה כשנתיים-שלוש לפני הרב יחיא קאפח, בתקופה זו כבר נחשב לתלמיד חכם גדול, נתמנה לעמוד בראש ישיבת בית אלכסאר שהייתה שייכת למשפחתו מדורי דורות, אולם נאלץ לעזוב אותה עקב השתלטות הזרם הדרדעי עליה. לאחר מכן היה ראש ישיבת בית אלשיך ורגיל היה לתת בה שיעורים מידי לילה ולפנות בוקר. למד בצוותא בשעות הבוקר עם ראשי ישיבת "בית אלשרעבי", הרב אהרן הכהן ובנו הרב אברהם הכהן ורבנים נוספים. בתחילת שנת תש"ד, משנתפנתה משרת ראש הישיבה נתנו עיניהם בו לשמש כראש הישיבה שם. בארץ ישראל עלה ארצה בעלייה הגדולה בשנת התש"ט והתגורר בירושלים. בארץ נמנע מכל משרה רשמית של רבנות והתנהג בענווה למרות שבעיני רבים בעדה התימנית נחשב לגדול חכמי תימן שבדור. הרב היה ראש 'כניס הגורל' בירושלים. כינויו היה "חיים אלגמרון" על בקיאותו ואהבתו לגמרא, נפטר בכ"ב כסלו תשנ"ח ונטמן בהר המנוחות בסמיכות למקובל הרב יצחק כדורי זצ"ל.

והוא עצמו אינו מקבל דקדוק זה, כי מאמר זה לדעתו מוסב על עצם ביאור ההלכה, מדוע באבר זה בהמה נטרפת ובאבר זה אינה נטרפת, וע"ז השיב שהרי חותכה וכו'.

וממשיך... אבל בודאי כל שנטרפה אין לה תקנה כך הוא פשט לשון הגמ' והרמב"ם וכן הוא דעת הר"ן והרא"ש שסתרו ראיות המתירים, והוא אפילו לא מציין מנהג רווח בתימן בתקופתו או בסמוך לה שנהגו בהיתר החיתוך הנ"ל.

מכאן משתקפת לנו תמונה המבהירה כי לא כל חכמי תימן סמכו סמיכה חזקה על ההיתר הנ"ל ואף החותם הראשון על התשובה הרב יוסף קורח ממליץ להחמיר.

בלמדי עם מרן הגאב"ד שליט"א בענין זה - אשר כידוע הוא יחיד מומחה לרבים במנהגי תימן בשחיטה וטרפיות - הוא עמד על כך שנוהג זה כבר נעדר קרוב למאה וחמשים שנים ועל כן א"א לציינו כמנהג שבא עם קהל תימן מן הגולה, ואין לנהוג על פיו כלל ועיקר.

יישוב מנהג תימן

וליישב שיטת תימן דאז - אולי אפשר בהקדם החקירה המובאת בס' יד אהרן³⁴ להג"ר אהרן שמואל תמרת זצ"ל³⁵. בכל הטריפות שטריפתן הוא משום שעתידות לינקב או ליפסק אם נסיר את הסיבה הגורמת למחולל הטריפה ומעתה לא תינקב, האם יש להכשירן בכך.

למעשה הוא חקר זאת בדרוסה שהאדים הבשר כנגד המעיים וחתכוהו, הלא טעם הטריפה בדרוסה, הוא מכיוון שעתיד הארס לחלחל עד מקום המעיים וא"כ אם עמד וחתך את מקום הארס כך שלא יחלחל

34. פיעטרקוב תרפ"ג, סימן י"ט סעיף ב' עמ' 221.

35. נולד בליטא בשנת תרכ"ט, מהמפורסמים ברבני פולניה בדור שלפני השואה, מחשובי תלמידי הגר"ח מבריסק בוולאז'ין, בעל שפה מליצית ועשירה פרסם מאמרים רבים לחיזוק חשיבות התורה והמידות הטובות כשהוא משתמש בכינוי 'אחד הרבנים המרגישים' בשנת תרנ"ג רב במיליצ'ץ על מקום חותנו, בראשיתו תומך נלהב בחיבת ציון ממסדי התנועה 'נצח ישראל' בישיבת וולאז'ין שנמנתה על טובי התלמידים בישיבה, ומטרתה הייתה לייסד 'יישוב בארצנו הקדושה על טהרת הקודש והיהדות', תמך גם בתנועה הציונית והשתתף בקונגרס הציוני הרביעי שהתקיים בלונדון בשנת תר"ס חזר מאוכזב ופרש מפעילות ציונית והתקרב לאגודת ישראל נפטר בכ"ח מנחם אב תרצ"א על כסאו ישב חתנו הג"ר יעקב ליפשיץ ז"ל.

האם תחזור להכשרה או לא.

והוא טוען להכשיר לפי דברי הרמב"ן הנ"ל שחותכה למעלה מצומת הגידין וחייה.

ויתירה, נוטה הוא לחדש יותר ולומר שאף החולקים על הרמב"ן אינם חולקים על עצם המהות של הכשר הטריפה, אלא סוברים שבכל מקום שכבר נכנס בה חולי הממית לא תחזור לקבל סם חיים ע"י שנחתוך את הרגל למעלה, וכל זה דוקא במקום שבו היתה טריפה גמורה מצד עצמה כלומר שהמכה עצמה היתה מכה הממיתה, אבל אם המכה או החולי אסרו את הבהמה מדין טריפה שעתידה להיות כגון שסופו לינקב או ליפסק או במקרה של דרוסה שסוף הארס לחלחל, אם תסולק סיבת הדבר גם הם יודו שאפשר שתחזור להכשירה³⁶.

ומכאן נשוב לבאר את מחלוקת הראשונים בחיתוך הרגל למעלה מצומת הגידין, ונאמר דיש לחקור בטריפה זו מה שרשה? האם עצם חיתוך בצומת הגידין הוא טריפה כמו חתוכת הרגל וגיד דינו כאבר שנטרף שאע"פ שאם ניטל כשר מ"מ כיון דניקב או נפסק טריפה, או שמא נאמר שהטריפה בגיד א' רק מכיון שעומד ליפסק שאר גידיו.

ובזה נתלה שיטת הרמב"ן דס"ל כתוספות שכל סיבת הטרפות בגידין הוא מחמת שסוף כל גידיו ליפסק, ועל כן אם יחתוך למעלה קודם שנפסקו כל הגידין סרה סיבת הטריפה מעיקרה, ושפיר יכול להכשירה דמעולם לא נאסרה עולמית.

ובזה נציל ונמליץ על מנהג תימן העתיק החותכין את הרגל למעלה ומכשירין את טריפת צומת הגידין.

כזכור שיטת הרמב"ם אינה כן וס"ל דאפילו בגיד אחד הו"ל טריפה גמורה, וא"כ נמצא שמנהג תימן הוא פנים ואחור בשיטת הרמב"ם מצד אחד חששו לו בבדיקת הרגל הצהובה, ומצד שני הקילו כנגדו לרפאותה...

מה שמעניין הוא מה הם היו עושין אם נתגלתה הטריפה ברגל הצהובה בלבד - האם גם אז היו מכשירין את טריפת הרמב"ם נגד דעתו?...

36. אמנם אם טריפתה היא כהתוספות דסוף כולן ליפסק אין חילוק בדבר...

גידי עוף לתפילין

פרק י"ב

איסור הנוב"י | פסק העיטור בחוטי קלף | ראיותיו כנגד
העיטור | ביאור חדש בחוסר בקיאותנו בגידין | קושיות
הכנף רננה | תירוץ קושית הגרעק"א עפ"י הנוב"י |
דחיית הגרעק"א שליט"א | קושיות החנא דחיי על הנוב"י
| הסברו של ערוך השולחן לאי השימוש בגידי עוף |
קושית לשכת הסופר שישתמשו בצוה"ג דלכו"ע גידין
נינהו | דחית התורת חיים | הקושיות עליו | פסק ההלכה.

הלכה מעניינת מאוד בנושא הבקיאות בגידי העוף נידונה בספרי הפוסקים
האחרונים והיא האם מותר לתפור בתים של תפילין בגידי עוף טהור.

בנודע ביהודה¹ עונה זאת לשאלת האלוף התורני הרבני המופלא יוזל נ"י
מו"צ דק"ק ש"ה.

בהשקפה ראשונה היה נראה לו להתיר, דהא גידין ועור 'מן המותר בפיך'
ומה מקום יש לחלק ביניהם.

אולם בכל זאת לבו נקפו שהרי זה דבר חדש שלא נזכר בפוסקים.

ועל כן עיין בבית יוסף² שהביא מחלוקת האם אפשר לתפור בגידי בהמה
דקה, לדעת ה'נימוקי יוסף' אין לתפור בהן אלא רק בגידי שור, אולם ה'בית
יוסף' כותב דאין זו משמעות התלמוד ותופרין בכל גידי בהמה טהורה, וכן דעת
כל הפוסקים שכתבו שתופרין בגידי בהמה טהורה ולא חילקו בין גסה לדקה.

1. תנינא סי' ב'.

2. סי' ל"ב.

ומכאן שאם אפילו על בהמה דקה נפלה מחלוקת כיצד נוסף אנו להתיר
אף גידי עוף, אמנם זו סברא להחמיר בלבד ולא מדינא.

אבל ישנה סברא לאסור אף מדינא, וזאת בהקדימו דברי בעל העיטור
המתיר לתפור אף בחוטין שעושים מעור הבהמה דהינו מהקלף עצמו, כיון
דמינו הוא מותר, ותופרין בהן אף ספר תורה.

והבית יוסף נקט להקל כבעל העיטור בשעת הדחק שלא להתבטל ממצות
תפילין ומתיר לתופרין בחוטין אלו.

בהמשך מקשה על היתר העיטור שהרי נצטוונו על גידין וכיצד מתיר
לתפירה עור, ומעודנו לא שמענו זאת בתלמוד, וראיה לדבר שהרי בגמ' שבת
א"ר יוסף לא הוכשרו במלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד ומבארת
את החידוש בדבריו הוא שצריך לתפור את התפילין בגיד בהמה טהורה
ולכרוך הפרשיות בשערות עור בהמה טהורה.

והרשב"א ותוספות מקשים שם, מה הקשר בין דברי רב יוסף לנידון זה,
והלא הוא דן בעור בהמה ולא בגידין, ולכאורה לדברי העיטור אין מקום
לקושייתם כי לדעתו אף הגידין הנעשים מהעור כשרים לצורך התפירה,
ומכאן שדעת הרשב"א ותוספות שאין לתפור אלא בגידין ממש.

ועל כן מסיק כי למרות שהבית יוסף סומך על 'העיטור' בשעת הדחק, הוא
לא היה סומך כלל להתיר מחמת שמדובר בהלכה למשה מסיני בגידין בלבד.

בהמשך תשובתו מוכיח כי עצם היותם של העורות 'מן המותר בפיק' אין
לזה שום קשר לעצם ההלכה למשה מסיני שיהיו בגידין בלבד, והראיה ממש'
מכות³ שם נחלקו ר"מ ור"י האם מותר לתפור ס"ת בחוטי פשתן, וטענת
האיסור היתה כי התורה כולה הוקשה לתפילין, וכפי ששם הלל"מ בגידין אף
כל התורה דוקא נתפרת בגידין, והמתיר טען כי ההיקש הוא על מה שנכתב
בפירוש, דהיינו שלא לכתוב על עור בהמה טמאה, אבל לא מקשים להלכה
למשה מסיני שנאמרה בתפילין בלבד.

הנה ברור שאין קשר בין עצם הציווי של המותר בפיק לדין גידין שהוא

3. י"א ע"ב.

הלל"מ מיוחדת, ואין מקום להתיר בחוטי העור שאינם נחשבים לגידין.

ומכאן מגיע לפסק ההלכה בעוף שאין להשתמש כלל בגידין **כיון שאין לנו מי שיכריע מה קרוין גידין, ואיזה קרויים חוטין, ואיזה קרויים ורידים, ואיזה קרויים מיתרים**, ומסיים 'ולכן לדעתי אין לקחת גידי עוף לתפילין'...

בהכרעה מחודשת זו דן ב'כנף רננה' להגאון ר' נתן לנדא⁵.

א. הקשה והלא הב"ח הביא שטעם המחייבים רק גידי שור הוא מכיון שהם באים לכפר על מעשה העגל, ומכאן שאלו שפסקו להתיר בגידי בהמה דקה לא חשו לטעם זה, וא"כ אף גידי עוף טהור הם יתירו ללא פקפוק שהרי אין שום חילוק ביניהם לענין כפרת העוון.

ב. ראייתו מקושיית התוס' והרשב"א בשבת גבי לכורכן בשערן ג"כ אינה מבוארת בלשון התוספות, שהרי עיקר קושייתם הייתה על השער ולא על התפירה בגידין, ומעיקר הדין מודים התוספות דאף העור עצמו שנעשה הימנו גידין כשר לתפור בהן.

ובשיח השדה⁶ חידושי ש"ס⁷, ת"ר כותבין ע"ג עור בהמה טהורה וע"ג עור חיה טהורה, הביא קושיית הגרעק"א מדוע התעלם מכתובה ע"ג עוף טהור?

ובפרט שהרמב"ם פסק שאפשר לכתוב ע"ג עור עוף ואפילו נבלה דחשיב מן המותר בפיו והביא שבספר 'ענף יהושע' תירץ קושיית הגרעק"א עפ"י דברי הנוב"י הנ"ל שאין תופרין בגידי עוף.

4. אר"ח צ"ג.

5. נולד בשנת תר"א בעיר בריגל לאביו ר' משה דוד נין ונכד להג"ר יצחק אִיזיק מדוקלא, תלמיד הג"ר שמואל אהרן אב"ד קארטשין בעל בית אהרן עמ"ס גיטין וחסידו של הגה"ק 'דברי חיים' מצאנז בצעירותו נתמנה בעיר טארנא ומשם לאב"ד ברדיוב ולבסוף לראב"ד אושפיצין היה מפורסם לגאון עצום בקי' בש"ס ופוסקים ובכל מקצועות התורה מחבר ספרים בהלכה ובאגדה נפטר בי"ג טבת תרס"ז.

אל ה'דברי חיים' התקרב בעקבות מופת שנעשה עמו שריפאו מכאב ידו השמאלית אחר שנתייאשו הרופאים ממנו.

6. למרן שר התורה הגר"ח ק שליט"א.

7. ח"ג שבת דף ק"ח ע"א.

והקשה 'שיח השדה' הלא הטעם לאיסור הוא רק חוסר בקיאותינו מהן גידין ומהם חוטין, וגם דברי הנוב"י שאף בבהמה דקה יש מחלוקת אם אפשר לתפור בגידיה לא שייך כלל לסוגייתנו, שהרי היא התירה לתפור אפילו בגידי חיה טהורה, וע"כ למסקנא מתרץ הגר"ק שהברייתא רצתה רק לחדש שאפשר לתפור גם בגידין שאינם של שור בדווקא, ולזה היה די להביא חיה וא"צ למנות את כל המינים המותרים.

גם בשו"ת חינוך דחיי⁶ הביא נידון זה ודן בדברי הנוב"י:

בתחילה מביא בפשטות מסברא כשם שעור עוף טהור כשר לכתיבה, אף גידיו לא שונים ומותרים לתפור בהם.

אמנם ראשית הוא פונה להוכיח דגידי העוף למרות שהם דקים כחוטין שמם עליהם, וגידים הם למרות דקותם וקטנותם.

והראיה שהגמרא עצמה בחולין כינתה את הגידין 'חוטין' באמרה ובעוף **שיתסר חוטין**, גם בירושלמי כתוב הפרסקין משיטילו **גידין אדומים** וודאי שהכוונה שם לחוטים.

כמו כן ראה נוספת שחוטי העוף דינם גידים כבהמה ממש שהרי גבי גיד הנשה דנה הגמ' חולין⁷ שאם יש לעוף כף עגול נוהג בו דין גיד הנשה ומאי שייך גיה"נ דבהמה לעוף שאינו אלא חוט? ומכאן שאין ביניהם שום חילוק בין בהמה לעוף ולא שאני כלל עבים או קטנים.

ויש בכל זאת מקום לחלק ולאסור גידי עוף, כיון שמבחינת המציאות הם מאד רכים ודינם כבשר לגבי שאר דברים, ולכאורה גרועים אפילו מחוטי עור, ויש לזה ראייה מהגמ' חולין¹⁰ המגדירה את טבעם שך הגידין 'אשוני הוי צומת הגידין - רכיכי לא הוי צומת הגידין' נמצא שגם רכותו וקשיותו של הגיד קובעת את שמו והלכותיו.

8. סי' כ"ג, להגאון ר' אברהם אבא קריגר רב דקהילת קשעדורי בליטא ואח"כ בבוסטון התפרסם בפסקו להחיר לאשכנזים לאכול מצות כל השנה בברכת מזונות.

9. צ"ב ע"ב.

10. ע"ו א'.

יתירה מכך הגמ' שם בע"ב דנה בעצם שנשברה ועור ובשר חופה את רובה כשרה, לפני רבא הובאה עצם כזו שהיתה מחופה בגידין רכים ורבא התיר את העצם משום שגם גידין שסופן להקשות כאשר הם רכים דינם כבשר, והאוכל מהם בקרבן פסח נחשב לו לאכילת כזית בשר, ומכאן יתכן לומר שגידי עוף גרועים בהרבה מגידי בהמה, שהרי גידי בהמה סופן להקשות ואלו לא, ובגידי עוף יתכן שלכו"ע יהא דינם כבשר כיון שאין סופן להקשות כבגידי בהמה דקה.

אולם גם חשש זה הוא דוחה, כיון שפסק הרמב"ם עור שליל דינו כבשר מחמת שהוא רך, ובכל זאת לענין כתיבת ס"ת הכשירו הרמב"ם, וכן עור העוף שהוא רך ובכל זאת הכשירו הרמב"ם לכתיבה, נמצא שאין רכותו של העור או הגידים משנה את שמם ומהותם ההלכתית, וכשרים הם לכתוב עליהם ולתפור בהם.

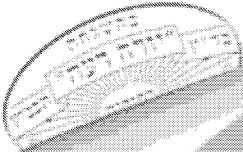
ובספר 'ערוך השולחן' כי גידי העוף אינם מתאימים לתפירה כנראה מחמת קטנותם ודקותם אולם מן הדין הם כשרים.

בספר לשכת הסופר¹¹ הביא איסור הנוב"י והקשה עליו: הרי צומת הגידין הן בודאי גידים... ואף להנוב"י לא יהא בזה חשש, ואע"פ שהן קצרים מאד בערך ב' אצבעות מ"מ הרי להלכה נפסק שאפשר לחבר כמה גידין לגיד אחד ולתפור וא"כ מדוע הושמט בפוסקים דין זה.

ו'tורת חיים' כתב עליו ד'צומת הגידין' לאו 'גידין' הוא, כיוון שנוסף לו שם ולזה לא יכשר.

והרב מאיר ערבה בספרו מאיר עוז ח"ב כתב להעיר עליו:

- א. הרי שם לוואי אינו פוסל אלא דוקא אם ניתן בתורה כמו 'כרם זית'.
- ב. לשיטתו 'גיד הנשה' דבהמה יפסל לתפירה למרות שיש לו שם לוואי.
- ג. לשיטתו נצטרך לאסור אף גידי 'צומת הגידין' בבהמה ולא מצינו למי שיאסור בזה.

בסוף דבריו הציג ספק מעניין בחוט המורכב מגיד ווריד ומיתר וכדו' האם נאמר דזה וזה גורם ואפשר להתירו או לא, ורצה להוכיח מהחזו"א שאסר הדבקת תיתורא בדבק, אע"פ שכבר תפרן בגידן היטב, משמע דס"ל דזה וזה גורם בבתי תפילין אסור.

לסיכום: המשנה ברורה הביא שיטת הנוב"י בסתם ומשמע שדעתו להחמיר כמותו.

המבשר | יום א', כ"ח באדר תשע"ג | עמוד ג

לונדון: מחסור חמור בעופות למהדרין לקראת חג הפסח

לאחר שב־80% מהעופות התגלו בעיות חמורות בבדיקת צומת הגידים

מאת א. למל

ממצא בבירור מקיף על־ידי סוסי חיים בכדי להבין מה גרם לכך, ואין ניתן למנוע מקרים שכאלו בעתיד.

בועד הכשרות 'כדתיא' עושים מאמצים מרובים בכדי למנוע מחסור בעופות לקראת החג. בין השאר נבדקת אפשרות לערוך מספר שחיטות במדינה אחרת באירופה ולייבא את העופות ללונדון.

בהודעה מיוחדת שהוציא ועד הכשרות שע"י התאחדות קהילות החרדים 'כדתיא', התנגדו ראשי ועד הכשרות על המחסור החמור בעופות טריים, ובפרט כאשר חג הפסח עומד בפתחו. כמו כן הובהר לציבור כי למרות שהעופות הגיעו ממחשקים טובים ונבחרים, נתגלו ברוב המכריע של צומת הגידים בעיות כשרות חמורות, והנושא

מחסור חמור בשירות לקי ראתהוג – החל מאמצע השבוע האחרון לא ניתן היה להשיג באי שליוזם הכשרים ברחבי לונדון עופות טריים כשרים למהדרין, לאחר שבשחיטות האחרונות שנערכו נמצאו כ־80% מהעופות, בעיות חמורות בבדיקת צומת הגידים.

לקראת סגירת החוברת צדה את עינינו כתבה עם ידיעה מרעישה מלונדון בנושא צומת הגידים.